

ગુજરાતના મુખ્ય ખેતી પાકોનું અર્થકરણ

કૃષિ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ
બં. અ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય,
આણંદ કૃષિ ચુનિવર્સિટી, આણંદ-૩૮૮ ૧૧૦

Department of Agricultural Economics and WTO Cell

**B. A. College of Agriculture
Anand Agricultural University, Anand (Gujarat)**

The Department of Agricultural Economics is an integral part of B. A. College of Agriculture, Anand Agricultural University, Anand established in 1947. The prime mandate of the department is to impart education in the field of Agricultural economics coupled with research and extension activities. Accordingly, the department imparts teaching to undergraduate as well as post graduate level. Different courses related to agricultural economics are taught in B. A. College of Agriculture, College of Agriculture, Vaso, College of Agricultural Information Technology, Anand and Institute of Distance Education, Anand. The department has 5 research schemes under which various research studies are conducted. Among these, studies on cost of cultivation of major crops are conducted on regular basis whereas socio-economic problems related studies as well as agricultural marketing and finance related studies are also conducted on need base. The findings of these studies are highly useful to farmers, policy makers and agri-entrepreneurs. WTO Cell is functioning at this department since 2009 under which various training programmes related to agri-exports are organised for farmers and other stakeholders on regular basis. Seminars and workshops are also organised in context to objectives of WTO Cell. The department regularly participates in various extension activities like Krushi Mahotsav and farmers training programmes organised by other departments.

ગુજરાતના મુખ્ય

ખેતી પાકોનું અર્થકરણ

:: સંપાદકો ::

ડૉ. એ. એસ. શેખ

રચના બંસલ

ડૉ. વી. કે. ગોડલીયા

ડૉ. કે. એસ. જાદવ

ડૉ. ગંગા દેવી

કૃષિ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ
બં. અ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય
આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી, આણંદ-૩૮૮ ૧૧૦
ફોન: (૦૨૬૮૨) ૨૬૪૮૫૦

: પ્રકાશક :

કૃષિ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ
બં. અ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય
આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી, આણંદ - ૩૮૮ ૧૧૦
ફોન: (૦૨૬૮૨) ૨૬૪૮૫૦

ગુજરાતના મુખ્ય ખેતી પાકોનું અર્થકરણ

સંપાદકો	: ડૉ. એ. એસ. શેખ, રચના બંસલ, ડૉ. વી. કે. ગોડલીયા, ડૉ. કે. એસ. જાદવ, ડૉ. ગંગા દેવી
પ્રકાશન વર્ષ	: જાન્યુઆરી ૨૦૨૦
પ્રકાશન શ્રેણી નં.	: EDU : ૧ : ૩૭ : ૨૦૨૦ : ૫૦૦
પ્રત	: ૫૦૦
પ્રકાશક	: પ્રાધ્યાપક અને વડા કૃષિ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ, બં. અ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી, આણંદ
@	: આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી, આણંદ સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાධિન આ પ્રકાશન અંગેનું ન્યાયક્ષેત્ર આણંદ ખાતે રહેશે
પ્રકાશન સ્થળ	: આણંદ
પ્રાપ્તિ સ્થાન	: કૃષિ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ બં. અ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી, પો. ખેતીવાડી—આણંદ જિ. આણંદ પિન—૩૮૮ ૧૧૦ ફોન: (૦૨૬૮૨) ૨૬૪૮૫૦
મુદ્રક	: એશિયન પ્રિન્ટરી, તલાટી હોલ સામે રાયપુર, અમદાવાદ ફોન: (૦૭૯) ૨૨૧૪૮૮૨૬

ડૉ. આર. વી. વ્યાસ
કુલપતિ (ઈ.ચા.)

કૃષ્ણાજી રાદુ ક્રિએટિવ્સ

આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી

આણંદ -૩૮૮૧૧૦, ગુજરાત

ફોન : (કેરેશી) ૦૨૬૮૮૨-૨૬૧૨૭૩

ફોક્સ : (કેરેશી) ૦૨૬૮૮૨-૨૬૧૫૨૦

E-મેઈલ : vc@aau.in

સંદેશ

કૃષિ ક્ષેત્રના સર્વાંગી વિકાસ માટે સરકાર દ્વારા અમલમાં મૂકાયેલ વિવિધ આર્થિક નીતિઓ પૈકી ભાવ નીતિ કૃષિ બજાર વ્યવસ્થાને મજબૂત બનાવવામાં અસરકારક ભૂમિકા ભજવે છે. ધાન્ય, કઠોળ, તેલીબિયા અને કેટલાક રોકડીયા પાકોમાં ખેડૂતોને પોષણક્ષમ ભાવ મળે એ માટે લઘુત્તમ ટેકાના ભાવ (એમએસપી)ની જાહેરાત દર વર્ષે જે તે પાકના વાવેતર પહેલા કરવામાં આવે છે. લઘુત્તમ ટેકાના ભાવ નક્કી કરવા માટે જે તે પાકના ખેતી ખર્ચને મુખ્ય આધાર તરીકે ગણતરીમાં લેવામાં આવે છે. આ માટે સરકાર દ્વારા નિયુક્ત કમિશન ફોર એટ્રિકલ્બરલ કોર્સ એન્ડ પ્રાઇસિસ (સીએસપી) કાર્યરત સંભાળે છે. તેમના દ્વારા નક્કી થયેલ પદ્ધતિ પ્રમાણે તમામ મુખ્ય ખેતી પાકોના ખર્ચની આંકડાકીય માહિતી રાજ્યવાર વર્ષે મેળવવામાં આવે છે અને તેના આધારે લઘુત્તમ ટેકાના ભાવ માટે સરકારમાં ભલામણ કરવામાં આવે છે. આ સમગ્ર વ્યવસ્થા ખેડૂતોને ખેતપેદાશના પોષણક્ષમ ભાવ મેળવવામાં મદદરૂપ બને છે, અને જેનાથી તેમને આર્થિક સદ્ગ્રતા મળે છે.

કૃષિ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ હસ્તક ચાલતી વિશ્વ વ્યાપાર સંગઠન તથા રાષ્ટ્રીય કૃષિ વિકાસ યોજના અંતર્ગત “ગુજરાતના મુખ્ય ખેતી પાકોનું અર્થકરણ” પુસ્તક પ્રકાશિત કરવામાં આવેલ છે. સદર પુસ્તકમાં ખેતી ખર્ચની ગણતરી કરવાની પદ્ધતિ તેમજ ગુજરાતના મુખ્ય પાકોના અર્થકરણ અંગે વિસ્તૃત જાણકારી આપવામાં આવી છે.

સદર પુસ્તક માત્ર ખેડૂતોને જ નહીં પરંતુ કૃષિ વિષયક નીતિ ઘડનારાઓ, કૃષિ ક્ષેત્રે ધિરાણ કરતી બેંકો તેમજ સંશોધન ક્ષેત્રે કાર્યરત વૈજ્ઞાનિકો અને વિદ્યાર્થીઓને પણ ખૂબજ ઉપયોગી સાબિત થશે. હાલમાં ભારત સરકાર દ્વારા ફાર્મસ પ્રોડ્યુસર કંપનીઓ (FPO) સ્થાપવાનું અભિયાન ચાલી રહેલ છે તો આ માહિતી FPO ને પણ ખૂબ ઉપયોગી થશે. વિવિધ પાકોના અર્થકરણની માહિતી ખેડૂતોને ભાવી પાક આયોજનમાં જરૂરી બદલાવ કરવામાં અને સમગ્ર રીતે કૃષિ વ્યવસાયને આર્થિક દ્રષ્ટીએ વધુ સંગીન બનાવવામાં ખૂબજ ઉપયોગી પૂરવાર થશે એવી મને આશા છે.

આ પુસ્તક તૈયાર કરવા બદલ સર્વે લેખકોને હું હાર્દિક અભિનંદન પાઠવ દું.

(આર. વી. વ્યાસ)

સંપાદકની કલમે.....

ગુજરાતના ખેડૂતોને જુદા જુદા પાકોમાં ખેતી ખર્યની સચોટ ગણતરી કેમ કરવી અને તે પરથી આવક—જાવક તેમજ નફાની ગણતરી કરીને તે મુજબ પાક આયોજન કરવામાં સરળતા રહે એ હેતુથી આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તક તૈયાર કરતી વખતે ખેડૂતો ઉપરાંત સરકારના અધિકારીશ્રીઓ, સંશોધન કેત્રો કાર્યરત વૈજ્ઞાનિકો અને વિદ્યાર્થીઓ પણ ખેતીના અર્થકરણ સારી રીતે સમજી શકે તે બાબતોનું પણ ધ્યાન રાખવામાં આવ્યું છે. પુસ્તક તૈયાર કરવામાં જુનાગઢ કૂષિ યુનિવર્સિટીના કૂષિ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ વર્ષ ૨૦૧૮-૨૦૨૦ના રીપોર્ટને મુજબ આધાર તરીકે લેવામાં આવ્યો છે.

આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં અમોને પ્રોત્સાહન તેમજ જરૂરી તમામ સહયોગ આપવા બદલ ડૉ. એમ. વી. પટેલ, આચાર્ય અને ડીનશ્રી, બં. અ. કૂષિ મહાવિધાલય, આણંદ કૂષિ યુનિવર્સિટી, આણંદ તેમજ ખેતી ખર્યની આંકડાકીય માહિતી પુરી પાડવા બદલ પ્રાધ્યાપક અને વડાશ્રી, કૂષિ અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ, જુનાગઢ કૂષિ યુનિવર્સિટી, જુનાગઢના અમો ખૂબ જ ઋષીઓ છીએ.

અંતમાં આ પુસ્તક ગુજરાતના ખેડૂતો ઉપરાંત ખેતી સાથે સંકળાયેલ સહુ કોઈને ઉપયોગી થશે અને ગુજરાતની ખેતીને આર્થિક દ્રષ્ટિએ વધુ સક્ષમ બનાવવામાં ઉપયોગી થશે એવી આશા રાખીએ છીએ.

- એ. એસ. શેખ
- રચના બંસલ
- વી. કે. ગોડલીયા
- કે. એસ. જાદવ
- ગંગાદવી

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ	વિગત	પેજ નં.
૧	ખેતી ખર્ચની ગણતરીનું મહત્વ	૭
૨	ખેતી ખર્ચ ગણવાની વેજાનિક પદ્ધતિ	૮
૩	ડાંગર	૧૨
૪	મકાઈ	૧૪
૫	બાજરા	૧૬
૬	જીવાર	૨૦
૭	ઘઉ	૨૨
૮	તુવેર	૨૪
૯	ચણા	૨૬
૧૦	મગ	૨૮
૧૧	અડદ	૩૦
૧૨	મગફળી	૩૨
૧૩	તલ	૩૬
૧૪	રાય—સરસવ	૪૦
૧૫	દિવેલા	૪૨
૧૬	સાયાબીન	૪૪
૧૭	કૃપાસ	૪૬
૧૮	તમાકુ	૫૦
૧૯	જરૂ	૫૪
૨૦	ઈસબગુલ	૫૬

પ્રકરણ	વિગત	પેજ નં.
૨૧	વરિયાળી	૫૮
૨૨	ધાણા	૬૦
૨૩	બટાટા	૬૨
૨૪	ઝુંગળી	૬૪
૨૫	લસણા	૬૬
૨૬	શેરડી	૬૮
૨૭	કેળા	૭૦
૨૮	સુષ્કમ પિયતથી કેળાની ખેતી	૭૨
૨૯	કરાર આધારીત ખેતી (કોન્ટ્રાક્ટ ફાર્મિંગ): કૃષિબારની વ્યુહાત્મક વ્યવસ્થા	૭૪
૩૦	પારિશિષ્ટ-૧	૭૮

પ્રકરણ : ૧

ખેતી ખર્ચની ગણતરીનું મહત્વ

કોઈ પણ વ્યવસાયમાં આવક-જાવકનો હિસાબ રાખવાનું ખૂબ જ મહત્વનું ગણાય છે કેમકે તેના પરથી નફા—નુકસાનની જાણકારી મળે છે અને વ્યવસાયમાં જરૂરી બદલાવ લાવવામાં આ માહિતી ખૂબ જ ઉપયોગી બને છે. ખેતી પણ એક વ્યવસાય છે એ દ્રાષ્ટિકે તેમાં પણ આવક-જાવક નો હિસાબ રાખવાનું એટલું જ જરૂરી છે. ખેતી ખર્ચની ગણતરીનું મહત્વ માત્ર ખેતી કરનાર ખેડૂત માટે જ છે એવું નથી પરંતુ ખેડૂત ઉપરંત ખેતી સાથે સંકળાયેલ સરકારી વિભાગો, વિરાશ કરતી બંકો અને ખેતી સાથે સીધી કે આડકતરી રીતે જોડાયેલ સહુ માટે આ જાણકારી ખેતીને આર્થિક રીતે વધુ સક્ષમ બનાવવામાં ખૂબ જ ઉપયોગી બને છે.

(૧) ખેડૂત માટે ઉપયોગીતા :

ખેડૂતને પોતાની ખેતીમાં આવક-જાવકનો હિસાબ રાખવાથી કયાં પાકમાંથી કેટલો નફો થયો અને કયાં પાકમાં નુકસાન થયું તેની જાણકારી મળે છે. વિવિધ પાકોની નફા—નુકસાનની સરખામણી કરીને ભવિષ્યમાં મહત્તમ નફો લેવા માટે કયા પાકો લેવા તેનું આયોજન કરી શકાય છે. ખેતીનું આગોતરું આયોજન કરવાથી કયા તબ્બકે કેટલા નાણાની જરૂર પડશે તે જાણી શકાય છે. તેના આધારે બંકમાથી વિરાશ મેળવવાનું સરળ બને છે. તેમજ નાણાનું યોગ્ય વ્યવસ્થાપન કરવાથી ખેતા બાજ ખર્ચથી બચી શકાય છે. ખર્ચની ગણતરી રાખવાથી ખેતા ખર્ચ થતા હોય તો તેનો ખ્યાલ આવે છે અને આવા ખોટા ખર્ચ નિવારવાથી સરવાળે નફોમાં વધારો કરી શકાય છે. ટુંકમાં ખેતી ખર્ચની ગણતરીના આધારે સુચારુ આયોજન થકી નફોમાં વધારો કરી શકાય છે.

(૨) સરકાર માટે ઉપયોગીતા :

સરકાર ખેતીના વ્યવસાયને પ્રોત્સાહન પૂરુષ પાડવા માટે અવાર-નવાર કૃષિ નીતિમાં જરૂરી સુધાર્ય

કરે છે. યોગ્ય અને અસરકારક કૃષિ નીતિ ઘડવા માટે ખેતી ખર્ચ અને નફા—નુકસાનની સચોટ માહિતી ખૂબ જ ઉપયોગી બને છે. ભારત સરકાર દ્વારા હાલમાં રૂ જેટલા ખેતી પાકોમાં લઘુત્તમ ટેકાના ભાવ જાહેર કરવામાં આવે છે જેનાથી ખેડૂતને બજાર ભાવની વિષમ સ્થિતિમાં રક્ષણ મળે છે. લઘુત્તમ ટેકાના ભાવ નિર્ધારણ કરવામાં ખેતી ખર્ચની માહિતીને મુખ્ય આધાર તરીકે લેવામાં આવે છે. એ જ રીતે કુદરતી આપત્તિ વેળા સહાય ચૂકવવા માટે વળતરની ગણતરી કરવામાં પણ પાક ઉત્પાદન ખર્ચની ગણતરી ખૂબ ઉપયોગી નિવકે છે. જાહેર હિતના કાર્યો જેવા કે કેનાલ, રોડ, રેલ્વે વગેરે માટે જમીન સંપાદન વેળા ખેડૂતોને વળતર ચૂકવવા માટે પણ ખેતી ખર્ચની માહિતી ઉપયોગી બને છે. ખેડૂતો દ્વારા વળતર ની રકમ સામે કરવામાં આવતા કોર્ટ કેસોના ઉકેલમાં પણ યોગ્ય નિષિય કરવા માટે ખેતી ખર્ચની ખર્ચની માહિતી ઉપયોગ બને છે.

(૩) બંકો તેમજ વિરાશ સંસ્થાઓ માટે ઉપયોગીતા :

બંકો તેમજ વિવિધ વિરાશ સંસ્થાઓ ખેતી માટે વિવિધ પ્રકારનું વિરાશ આપવાનું કાર્ય કરે છે જેમાં પાક વિરાશ સૌથી મહત્વનું ગણાય છે. વિવિધ બંકો અને સંસ્થાઓ દ્વારા આવા પાક વિરાશની મહત્તમ રકમ (સ્કેલ ઓફ ફાઈનાન્સ) નક્કી કરવામાં પ્રવર્તમાન ખેતી ખર્ચની માહિતીનો આધાર લેવામાં આવે છે. વિરાશની રકમ પાક ઉત્પાદન ખર્ચને પહોંચી વળવા માટે પૂરતી હોવી જોઈએ અને જરૂર કરતા વધારે પણ ન હોવી જોઈએ કે જેથી વિરાશનો બિન-ઉત્પાદકીય કાર્યોમાં વપરાશ થાય અને પરિણામે બિન જરૂરી બાજ બોજ વધે. આમ ખેડૂત અને બંક બનેના હિતમાં હોય તેવો સ્કેલ ઓફ ફાઈનાન્સ પ્રતિ વર્ષ સ્થાનિક લેવલે પાક ઉત્પાદન ખર્ચની ગણતરીના આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે.

પ્રકરણ : ૨

ખેતી ખર્ચ ગણવાની વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ

આજના સમયમાં ખેતીને એક ઉદ્યોગ કે વ્યવસાયની દ્રષ્ટિએ જોવામાં આવે છે ત્યારે ખેતીનું અર્થકરણ સમજવું ખેડૂત માટે તેમજ ખેતી સાથે સંકળાયેલ સહુ કોઈ માટે ખૂજ જ મહત્વનું બની રહે છે. ખેતી માટે જરૂરી સાધન—સામગ્રી જેમકે, બિયારણ, ખાતર, જંતુનાશક દવા ઉપરાંત મજૂરી, પિયત, ટ્રેક્ટર અને શ્રેસર વગેરેનું ખર્ચ સતત વધતું જ જાય છે ત્યારે ખરેખર ઉત્પાદન કેટલું મળ્યું અને કેટલી આવક થઈ તેના પરથી નફો થયો કે નુકશાન તે જાણવું ખુબજ જરૂરી છે. આ માટે ખેતી ખર્ચ ગણવાની સચોટ અને વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ પ્રમાણે જ ગણતરી કરીએ તો જ સાચી પરિસ્થિતિનો ઘ્યાલ આવી શકે અને ખેતીનો વ્યવસાય કેટલે અંશે નફકારક છે તે સમજ શકાય.

સામાન્ય રીતે ખેડૂતો તેમજ ખેતી સાથે સંકળાયેલ લોકો ખેતી ખર્ચની ગણતરી પોતપોતાની સમજણ મુજબ કરતા હોય છે. જેમાં મુખ્ય ખર્ચ જેવાં કે બિયારણ, ખાતર, જંતુનાશક દવા જે બજારમાંથી ખરીદા હોય અને ભાડાના મજૂર કે ટ્રેક્ટર કે શ્રેસરનું ભાડું વગેરે રોકડ ખર્ચ જ ગણતરીમાં લઈને નફો—નુકશાનની ગણતરી કરતા હોય છે. અર્થશાસ્ત્રની દ્રષ્ટિએ કે વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિએ આ ભૂલ—ભરેલી અને ખામીયુક્ત પદ્ધતિ ગણાય. રોકડ ખર્ચ સિવાય જેમકે, ધસારા ખર્ચ, મૂરી રોકાણનું બાજ, જમીનનું ભાડું, કુટુંબના સભ્યોએ કરેલ ખેતી કાર્યનું મજૂરી ખર્ચ અને વ્યવસ્થાપન ખર્ચને પણ ગણતરીમાં લેવું જ જોઈએ. આ બધું ગણતરીમાં લીધા પછી આવક—જાવકની બાદબાકી કરતા ખરેખર નફો કેટલો થયો તે નક્કી થઈ શકે.

ખેતી ખર્ચની ગણતરીમાં એક સૂત્રતા લાવવા માટે અને અર્થશાસ્ત્રની દ્રષ્ટિએ સ્વિકૃત હોય એવી પદ્ધતિ કમિશન ઓન એટ્રિકલ્યરલ કોસ્ટ એન્ડ પ્રાઇઝ (સીએસીપી—CACP) દ્વારા

તૈયાર કરીને સમગ્ર દેશમાં અમલમાં મુકવામાં આવી છે.

સીએસીપી શું છે ?

સીએસીપી એ ભારત સરકારની સંસ્થા છે. ભારત સરકારે સને ૧૯૮૮માં કૃષિ ભાવ પંચની રચના કરી હતી. જેનો હેતુ સરકારને ખેતીની મુખ્ય પેદાશોના ભાવ સબંધિત નિતી નિર્ધારણ કરવામાં સલાહ આપવાનો હતો. આ માટે દેશના સમગ્ર અર્થતંત્રની જરૂરીયાત ઉપરાંત ખેડૂત જે ઉત્પાદક છે અને તેના વપરાશકર્તા એટલે કે ગ્રાહક ઓમ બનેનું હિત જળવાય એ રીતે ખેતી ખર્ચનું એક સમતોલ અને સંકલિત માળખું નક્કી કરવામાં આવ્યું. સન ૧૯૮૮ થી આ સંસ્થા હવે નવા નામે એટલે કે કમિશન ઓન એટ્રિકલ્યર કોસ્ટ એન્ડ પ્રાઇઝ ટુંકમાં સીએસીપી તરીકે ઓઈખાય છે. આ સંસ્થા સમગ્ર દેશમાંથી મુખ્ય ખેતી પ કોના ખેતી ખર્ચની માહિતી દર વર્ષે એકત્રિત કરી, ગણતરી કરીને જે તે પાક માટે લઘૃતમ ટેકાના ભાવ ટોક.૯ નક્કી કરવા સરકારને ભલામણ કરે છે. સીએસીપી દ્વારા નક્કી કરાયેલ અને અમલમાં મુકાયેલ ખેતી ખર્ચની ગણતરીની વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ કુલ ખર્ચને ખર્ચ—એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ સી૨ એમ ચાર તબક્કામાં વર્જિન્કૃત કરવામાં આવે છે. જેથી ખર્ચની માહિતી જુદા—જુદા હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાની હોય ત્યારે જરૂરીયાતને અનુરૂપ તબક્કા પ્રમાણેનું ખેતી ખર્ચ ઘાને લઈ શકાય.

૧ ખેતી ખર્ચની ગણતરી

એકમ વિસ્તાર દીઠ (પ્રતિ એકર અથવા પ્રતિ ફેકટર) પ્રમાણે ખેતી ખર્ચની ગણતરીની રીત

ખર્ચ	સમાવિષ્ટ ખર્ચની વિગત	ખર્ચની ગણતરી કરવાની રીત
ખર્ચ—એ	ભાડાના મજૂર (માનવ મજૂરી)	રોકડ ઉપરાંત ચા—નાસ્તો કે વસ્તુના રૂપમાં કરેલ ચૂકવણીની બજાર કિંમત ગણતરીમાં લઈને થયેલ ખર્ચ
	+ બળદ ખર્ચ (પોતાના/ભાડાના)	ખરેખર ખર્ચ (પોતાના બળદનું ખર્ચ પ્રવર્તમાન બજારભાવ પ્રમાણે ગણતરીમાં લેવું)
	+ બિયારણ ખર્ચ (પોતાનુ/ખરીદલુ)	ખરેખર ખર્ચ (પોતાના બિયારણનું ખર્ચ પ્રવર્તમાન બજારભાવ પ્રમાણે ગણતરીમાં લેવું)
	+ છાણીયુ ખાતર/ખોળ (પોતાનુ /ખરીદલુ)	ખરેખર ખર્ચ (પોતાના છાણીયુ ખાતર/ખોળનું ખર્ચ પ્રવર્તમાન બજારભાવ પ્રમાણે ગણતરીમાં લેવું)
	+ રસાયણિક ખાતર	ખરેખર ખર્ચ
	+ પિયત (પોતાનુ/ભાડાનુ)	ખરેખર ખર્ચ (પોતાના પાણી માટે પ્રવર્તમાન બજારભાવ પ્રમાણે ગણતરીમાં લેવું)
	+ જંતુ/રોગનાશક દવા	ખરેખર ખર્ચ
	+ પરચુરણ ખર્ચ (ફ્રેકટર/ફ્રેલર જેવી મશીનરીનું ભાડુ, દોરી/દોરડા જેવી પરચુરણ વસ્તુનું ખર્ચ તેમજ જમીન મહેસુલ/ટેક્ષ વગેરે)	ખરેખર ચૂકવેલ રકમ
	+ ઘસારા ખર્ચ (ખેતીકામ માટે વપરાતુ મકાન, બળદગાડું તેમજ પાવડા—કોંદાળા જેવા નાના ઓજારોનો ઘસારા ખર્ચ)	કાચુ મકાન % ૫% વાર્ષિક પાકુ મકાન % ૨% વાર્ષિક બળદગાડુ % ૧૦% વાર્ષિક નાના ઓજારો % ૨૦% વાર્ષિક (કુલ વિસ્તાર પૈકી પાક હેઠળ વિસ્તારના સપ્રમાણમાં)
	+ ચાલુ મૂડી (ઉપર દર્શાવેલ તમામ ખર્ચના સરવાળો) નું વ્યાજ	વાર્ષિક ૧૨% પ્રમાણે (પાકના સમયગાળા પુરતુ)
	+ જમીનનું ભાડુ (ભાડાની જમીન હોય તો)	ખરેખર ચૂકવેલ રકમ

ખર્ચ-બી	ખર્ચ-એ	આગળની ગણતરી મુજબ
	+ પોતાની જમીનનું ભાડુ	ખરેખર ભાડુ
	+ સ્થાયી મૂરીનું વ્યાજ (ખેતી કાર્ય માટે વપરાતુ મકાન, બળદગાહુ, નાના ઓજારો માટે કરેલ મૂરી રોકાણ) (જમીન, ટ્રેકટર, ફૂવો કે પિયત પંપ વગેરેનું ખર્ચ બજાર ભાવે ગણતરી કરેલ હોઈ સ્થાયી મૂરીમાં ઘસારાની ગણતરીમાં તેનો સમાવેશ થતો નથી)	વાર્ષિક ૧૦% પ્રમાણે (કુલ વિસ્તાર પૈકી પાક હેઠળના વિસ્તાર અને પાકના સમયગાળાના સપ્રમાણમાં)
ખર્ચ-સી૧	ખર્ચ-બી	આગળની ગણતરી મુજબ
	+ ખેતી કાર્ય માટે વપરાયેલ ઘરના માનવ મજૂરીનું ખર્ચ	બજારમાં પ્રવર્તમાન માનવ મજૂરીના દર પ્રમાણે ગણતરી કરીને
ખર્ચ-સી૨	ખર્ચ-સી૧	આગળની ગણતરી મુજબ
	+ વ્યવસ્થાપન ખર્ચ (ખેતીનું સમગ્ર સંચાલન વ્યવસ્થાપન કરવા બદલ)	ખર્ચ-સી૧ ના ૧૦% પ્રમાણે

૨ આવકની ગણતરી :

$$\text{કુલ આવક} = \text{મુખ્ય ઉત્પાદનની આવક} \times \text{ગૌણ ઉત્પાદનની આવક}$$

$$= (\text{મુખ્ય ઉત્પાદન જથ્થો} \times \text{બજાર ભાવ}) \times (\text{ગૌણ ઉત્પાદન જથ્થો} \times \text{બજાર ભાવ})$$

૩ ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ)ની ગણતરી :

ખેતીમાં સામાન્ય રીતે મુખ્ય ઉત્પાદન તેમજ ગૌણ ઉત્પાદન એમ બે પ્રકારે ઉત્પાદન મળે છે. જે પૈકી ઉત્પાદન ખર્ચ પ્રતિ કિવન્ટલની ગણતરી માત્ર મુખ્ય ઉત્પાદન માટે જ ગણવામાં આવે છે. મુખ્ય ઉત્પાદનનું ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) અને પ્રવર્તમાન બજારભાવ (રૂ./કિવન્ટલ) સરખાવવાથી નફા/નુકસાનનો અંદાજ ત્વરિત આવી જાય છે. ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) ની ગણતરી નીચે મુજબ કરવામાં આવે છે.

(અ) જો ગૌણ ઉત્પાદનની આવક કુલ આવકના ૧૦% કે તેનાથી ઓછી હોય ત્યારે

$$\text{મુખ્ય ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)} = \frac{\text{ખર્ચ સીર - ગૌણ ઉત્પાદનની આવક}}{\text{મુખ્ય ઉત્પાદન જથ્થો (કિવન્ટલ)}}$$

(બ) જો ગૌણ ઉત્પાદનની આવક કુલ આવકના ૧૦% કરતા વધારે હોય ત્યારે

$$\text{મુખ્ય ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)} = \frac{\text{ખર્ચ સીર}}{\text{મુખ્ય ઉત્પાદન જથ્થો (કિવન્ટલ)}} \times \frac{\text{મુખ્ય ઉત્પાદનની આવક}}{\text{કુલ આવક}}$$

૪ ચોખો નફો :

નફો = કુલ આવક—થયેલ ખર્ચ.

ખર્ચના વિવિધ તબક્કે નફોની ગણતરી નીચે મુજબ કરવામાં આવે છે.

ખર્ચ—એ ઉપર નફો કુલ આવક — ખર્ચ—એ	ખર્ચ—બી ઉપર નફો કુલ આવક — ખર્ચ—બી
ખર્ચ સી.૧ ઉપર નફો કુલ આવક — ખર્ચ—સી.૧	ખર્ચ સી.૨ ઉપર નફો કુલ આવક — ખર્ચ—સી.૨

૫ આવક જાવકનો ગુણોત્તર:

આવક જાવક ગુણોત્તર પ્રતિ રૂ.ના ખર્ચ સામે કેટલી આવક થઈ તે દર્શાવે છે. આ ગુણોત્તર ૧ કરતા વધારે હોય તો નફો દર્શાવે છે. અને ૧ કરતા ઓછો નફો હોય તો ખોટ દર્શાવે છે. આવક જાવક ગુણોત્તર પણ ખર્ચના વિવિધ તબક્કે ગણતરી કરવામાં આવે છે.

ખર્ચ—એ ઉપર=----- કુલ આવક ખર્ચ—એ	ખર્ચ—બી ઉપર=----- કુલ આવક ખર્ચ—બી
ખર્ચ—સી.૧ ઉપર=----- કુલ આવક ખર્ચ—સી.૧	ખર્ચ—સી.૨ ઉપર=----- કુલ આવક ખર્ચ—સી.૨

તત્ત્વોના પ્રમાણ ઉપરથી ખાતરની ગણતરી એક કિલો તત્ત્વ લેવા માટે જોઈતા રાસાયણિક ખાતરોનું વજન (કિલોગ્રામ)

નાઈટ્રોજન	કિ.ગ્રા.
૧. યુરિયા	૨.૧૭૫
૨. એમોનિયમ સલ્ફેટ	૪.૮૫૫
૩. એમોનિયમ નાઈટ્રોજન	૩.૦૩૦
૪. કેન	૪.૦૦૦
૫. એમોનિયમ સલ્ફેટ નાઈટ્રોજન	૩.૮૪૫
ફોઝફરસ	કિ.ગ્રા.
૧. સુપર ફાસ્ફેટ	૬.૨૫૦
૨. ડી.એ.પી.	૨.૧૭૫ + ૪૦૦ ગ્રામ નાઈટ્રોજન
પોટાશ	કિ.ગ્રા.
૧. ભ્યુરેટ ઓફ પોટાશ	૧.૭૨૫
૨. સલ્ફેટ ઓફ પોટાશ	૨.૦૮૩

પ્રકરણ : ૩

ડાંગાર

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૮.૫૫ લાખ ધરાવે છે.

હેક્ટરમાં ડાંગરનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૧૮.૮૮ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની ડાંગરની ઉત્પાદકતા ૨૨૦૮ ક્રિ.આ./ઘે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં અમદાવાદ, આંદંદ અને બેડા જલ્લા ડાંગરના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન

ગુજરાતમાં ડાંગરની ખેતી ખરીફ તેમજ ઉનાનું એમ બે ઋતુમાં થાય છે. જે પૈકી ખરીફ ડાંગરની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : ખરીફ ડાંગરનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૮૪.૭૪	૧૭૦૪૪	૨૭.૬૪
૨	બળાદ	જોડી / દિન	૦.૨૦	૬૬	૦.૧૦
૩	બિયારણ	કિલો	૩૧.૩૦	૧૩૧૮	૨.૧૬
૪	ધાણીયુખ ખાતર			૨૬૬૧	૪.૩૭
૫	રસાયણિક ખાતર			૩૭૮૨	૬.૨૩
૬	પિયત			૪૮૭૮	૮.૦૦
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૪૪૪	૦.૮૮
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૭૮૨૩	૧૨.૮૨
૯	ધસારો			૩૭૪	૦.૬૧
૧૦	ચાલુ મૂરીનું વ્યાજ			૧૪૮૦	૨.૫૨
૧૧	ખર્ચ-એ			૪૦૦૪૦	૬૫.૬૪
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૮૪૪૬	૧૪.૦૧
૧૩	સ્થાયી મૂરીનું વ્યાજ			૭૦૪	૧.૧૫
૧૪	ખર્ચ-બી			૪૬૨૮૦	૮૦.૮૦
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૩૧.૦૨	૬૧૬૭	૧૦.૧૧
૧૬	ખર્ચ-સી.૧			૫૪૪૫૭	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૫૪૪૬	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સી.૨			૬૧૦૦૩	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૧૧૫.૭૬	૨૩૨૧૧	૩૮.૦૪

પત્રક—૧માં જગ્યાવ્યા પ્રમાણે ખરીફ ડાંગરની ખેતીમાં થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૨૭૨૧૧), ૫ ખર્ચ—એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સી૨ અનુક્રમે રૂ. ૧૦૩૧ જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૮૫૪૬) અને પિયત (રૂ. ૪૮૭૮) ૪૦૦૪૦, ૪૮૨૮૦, ૫૫૪૫૭ અને ૬૧૦૦૩ પ્રતિ હેક્ટર નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક—૨: ખરીફ ડાંગરની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૪૭.૬૨
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૧૬૪૧
		આવક (રૂ.)	૭૮૧૪૪
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૫૭.૦૩
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૩૩૨
		આવક (રૂ.)	૧૮૮૫૧
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૮૭૦૮૫

પત્રક—૨ મુજબ ડાંગરનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાઢા) મળેલ. આમ ડાંગરની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૭૮૧૪૪ રૂ./ ૪૭.૬૨ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૫૭.૦૩ કિવન્ટલ/ હે મળેલ હતું. ઐડૂતોને ડાંગરનો સરેરાશ ભાવ ૧૬૪૧ રૂ./ કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૩૩૨ રૂ./કવીન્ટલ હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૧૮૮૫૧ રૂ./હેક્ટર થયેલ. મળીને કુલ આવક ૮૭૦૮૫ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક—૩: ખરીફ ડાંગરની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૫૭૦૫૦	૬૭૭	૧:૨.૪૨
ખર્ચ—બી	૪૭૮૦૦	૮૩૩	૧:૧.૮૭
ખર્ચ—સી૧	૪૧૬૩૩	૮૩૭	૧:૧.૭૪
ખર્ચ—સી૨	૩૬૦૮૭	૧૦૩૧	૧:૧.૫૮

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૫૭૦૫૦ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સી૨ બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૩૬૦૮૭ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. ડાંગરની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૧૦૩૧ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૧૬૪૧ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સી૨) સામે ૧:૧.૫૮ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૫૮ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૪

મકાઈ

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૩.૮૯ લાખ વડોદરા જલ્લા મકાઈના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે. હેક્ટરમાં મકાઈનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૭.૧૫ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની મકાઈની ઉત્પાદકતા ૧૭૮૬ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં કિ.ગ્રા./હે. છે. ગુજરાત રાજ્યમાં દાહોદ, પંચમહાલ અને આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : મકાઈ (ખરીફ) નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	ચુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૩૭.૬૭	૬૨૦૮	૧૫.૪૩
૨	બળદ	જોડી / દિન	૩.૮૧	૧૨૬૬	૩.૧૭
૩	બિયારણ	કિલો	૨૩.૨૦	૧૫૬૪	૩.૬૧
૪	ધાકીયું ખાતર	કિલો	૫૪૧૪	૪૬૩૬	૧૧.૬૦
૫	રાસાયણિક ખાતર			૨૮૮૮	૭.૨૫
૬	પિયત			૪૨૦	૧.૦૪
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૭૩૧	૧.૮૩
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૪૯૪૧	૧૦.૩૬
૯	ઘસારો			૪૬૮	૧.૧૭
૧૦	ચાલુ મૂરીનું વ્યાજ			૮૮૩	૨.૨૪
૧૧	ખર્ચ—એ			૨૪૨૨૬	૫૮.૧૧
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૫૮૩૦	૧૪.૫૮
૧૩	સ્થાયી મૂરીનું વ્યાજ			૪૦૦	૧.૦૦
૧૪	ખર્ચ—બી			૨૮૪૫૬	૬૩.૭૦
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૪૨.૦૩	૬૮૮૧	૧૭.૨૧
૧૬	ખર્ચ—સીન			૩૬૩૩૭	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૩૬૩૪	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ—સીર			૩૮૮૭૧	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૭૮.૭૦	૧૩૦૮૬	૩૨.૭૪

પત્રક-૧માં જગ્યાવ્યા પ્રમાણે મકાઈની ખેતીમાં થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૩૦૮૮), પોતાની ખર્ચ—એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સી૨ અનુક્રમે જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૫૮૩૦) અને છાણીયું ખાતર (રૂ. ૪૬૩૬) રૂ. ૨૩૨૨૬, ૨૮૪૫૬, ૩૬૩૩૭ અને ૩૮૮૭૧ પ્રતિ હેક્ટર નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૨ : મકાઈની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૮.૪૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૧૪૫૦
		આવક (રૂ.)	૨૮૬૦૬
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૩૫.૪૪
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૧૮૭
		આવક (રૂ.)	૬૮૮૨
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૩૫૮૮૮

પત્રક-૨ મુજબ મકાઈનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાળા) આમ મકાઈની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૨૮૬૦૬ રૂ./હેક્ટર અને ૧૮.૪૦ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૩૫.૪૪ કવીન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને મકાઈનો સરેરાશ ભાવ ૧૪૫૦ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૧૮૭ રૂ./કવીન્ટલ મળેલ.

પત્રક-૩: મકાઈની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ) તથા આવક:ખાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૧૨૬૫૦	૮૬૪	૧:૧.૫૪
ખર્ચ—બી	૬૪૨૦	૧૨૨૩	૧:૧.૨૨
ખર્ચ—સી૧	-૪૬૧	૧૫૦૮	૧:૦.૮૮
ખર્ચ—સી૨	-૪૦૮૫	૧૬૬૦	૧:૦.૮૦

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૧૨૬૫૦ થયેલ જ્યારે તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સીર બાદ કરતા રૂ. ૪૦૮૫ પ્રતિ હેક્ટર ખોટ થયેલ. મકાઈની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૧૬૬૦ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૧૪૫૦ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ ઓછા મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૦.૮૦ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૧૦ પૈસા ની ખોટ થયેલ.

પ્રકરણ : ૫

બાજરા

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૩.૮૭ લાખ હેક્ટરમાં બાજરાનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૮.૬૫ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની બાજરાની ઉત્પાદકતા ૨૪૨૮ કિ.ગ્રા./ એ છે. ગુજરાત રાજ્યમાં બનાસકંઠા, ઐડા અને આણંદ જલ્લા બાજરાના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

ગુજરાતમાં બાજરાની ખેતી ખરીફ તેમજ ઉનાળું એમ બે ઋતુમાં થાય છે. જે પૈકી ખરીફ બાજરાની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧: ખરીફ બાજરાનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૨૮.૮૦	૬૮૫૪	૧૪.૧૬
૨	બળદ	જોડી / દિન	૩.૦૩	૩૦૮૫	૬.૨૮
૩	બિયારણ	કિલો	૪.૨૮	૮૮૮	૨.૦૪
૪	છાડીયું ખાતર	કિલો	૩૨૦૧	૩૬૬૪	૭.૪૬
૫	રાસાયણિક ખાતર			૨૭૯૮	૫.૬૬
૬	પ્રિયત			૧૪૩૪	૨.૫૨
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા		૦૦	૦.૦૦	
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૫૮૬૬	૧૨.૧૬
૯	ધસારો			૩૮૧	૦.૬૬
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૧૦૧૧	૨.૦૬
૧૧	ખર્ચ-એ			૨૬૨૮૪	૫૩.૪૩
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૮૪૮૩	૧૮.૩૩
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૧૧૧૮	૨.૨૮
૧૪	ખર્ચ-બી			૩૬૮૫૪	૭૫.૧૪
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૩૨.૪૪	૭૭૪૧	૧૪.૭૭
૧૬	ખર્ચ-સીન			૪૪૬૩૬	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૪૪૬૪	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સીર			૪૮૧૦૦	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૬૧.૨૪	૧૪૬૮૫	૨૮.૮૩

પત્રક—૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે ખરીફ બાજરાની ખેતીમાં ખર્ચ— થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૪૬૮૫), પોતાની એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સી૨ અનુક્રમે રૂ. જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૮૪૮૩) અને છાણીયું ખાતર (રૂ. ૩૬૬૪) ૨૬૨૮૪, ૩૬૮૮૫, ૪૪૬૩૬ અને ૪૮૧૦૦ પ્રતિ હેક્ટર નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક—૨: ખરીફ બાજરાની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૨૩.૩૮
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૧૭૫૬
		આવક (રૂ.)	૪૧૦૭૩
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૩૮.૪૮
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૨૮૩
		આવક (રૂ.)	૧૧૧૮૨
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૫૨૨૬૫

પત્રક—૨ મુજબ ખરીફ બાજરાનું મુખ્ય ઉત્પાદન કવીન્ટલ મળેલ. આમ ખરીફ બાજરાની ખેતીમાં મુખ્ય આવક (દાખા) ૨૩.૩૮ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૩૮.૪૮ ૪૧૦૭૩ રૂ./હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૧૧૧૮૨ કવીન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને ખરીફ બાજરાનો સરેરાશ ભાવ રૂ./હેક્ટર મળીને કુલ આવક ૫૨૨૬૫ રૂ./હેક્ટર થયેલ. ૧૭૫૬ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૨૮૩ રૂ./

પત્રક—૩: ખરીફ બાજરાની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ) તથા આવક:જાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ)	આવક:જાવક નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૨૫૮૮૩	૮૮૩	૧:૧.૮૮
ખર્ચ—બી	૧૫૩૭૨	૧૨૪૦	૧:૧.૪૨
ખર્ચ—સી૧	૭૬૩૧	૧૫૦૦	૧:૧.૧૭
ખર્ચ—સી૨	૩૧૬૭	૧૬૫૦	૧:૧.૦૬

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૨૫૮૮૩ થયેલ જ્યારે તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—

સીર બાદ કરતા રૂ. ૩૧૬૭ પ્રતિ હેક્ટર નફો થયેલ. ખરીફ બાજરાની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૧૬૫૦ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૧૭૫૬ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર

કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૧.૦૬ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૦૬ પૈસાનો નફો થયેલ.

ઉનાળું બાજરાની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯માં થયેલ ખર્ચ અને આવક—જાવક પત્રક ૪,૫ અને ૬ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૪: બાજરા (ઉનાળુ)નું ખેતી ખર્ચ (હેકટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૩૪.૬૪	૭૦૩૪	૧૨.૬૫
૨	બળદ	જોડી / દિન	૨.૨૫	૧૬૩૮	૨.૮૫
૩	બિયારણ	કિલો	૬.૫૫	૧૮૩૫	૩.૩૦
૪	છાણીયુ ખાતર	કિલો	૩૧૮૫	૨૮૮૮	૫.૩૮
૫	રાસાયણિક ખાતર			૨૮૦૬	૫.૦૫
૬	પિયત			૮૨૭૭	૧૬.૬૮
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૦	૦.૦૦
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૬૭૧૬	૧૨.૦૮
૯	ઘસારો			૬૧૨	૧.૧૦
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૧૩૧૭	૨.૩૭
૧૧	ખર્ચ-એ			૩૪૨૩૫	૬૧.૫૮
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૮૦૬૧	૧૪.૫૦
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૧૦૦૮	૧.૮૨
૧૪	ખર્ચ-બી			૪૩૩૦૪	૭૭.૬૦
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૩૫.૩૬	૭૨૩૪	૧૩.૦૧
૧૬	ખર્ચ-સી૧			૫૦૫૩૮	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૫૦૫૪	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સીર૨			૫૫૫૮૮	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૭૦.૦૦	૧૪૨૬૮	૨૫.૬૬

પત્રક-૪માં જણાવ્યા પ્રમાણે ઉનાળુ બાજરાની ખેતીમાં થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૪૨૬૮), પિયત ખર્ચ-એ, ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી૧ અને ખર્ચ-સીર અનુક્રમે રૂ. (રૂ. ૮૨૭૭) અને પોતાની જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૮૦૬૧) નો ૩૪૨૩૫, ૪૩૩૦૪, ૫૦૫૩૮ અને ૫૫૫૮૮ પ્રતિ હેકટર સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૫: બાજરા (ઉનાળુ) ની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેકટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૩૫.૨૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૧૮૪૫
		આવક (રૂ.)	૬૮૪૬૪
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૫૭.૮૮
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૩૪૫
		આવક (રૂ.)	૧૮૮૪૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૮૮૪૦૪

પત્રક-૫ મુજબ ઉનાણું બાજરાનું મુખ્ય ઉત્પાદન રૂ./કવીન્ટલ મળેલ. આમ ઉનાણું બાજરાની ખેતીમાં મુખ્ય (દાણા) ૩૫.૨૦ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૫૭.૮૮ આવક ૬૮૪૬૪ રૂ./એકટર અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક કવીન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને ઉનાણું બાજરાનો સરેરાશ ૧૯૮૪૦ રૂ./એકટર મળીને કુલ આવક ૮૮૪૦૪ રૂ./એકટર ભાવ ૧૮૪૫ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૩૪૫ થયેલ.

પત્રક-૬: બાજરા (ઉનાણું)ની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:જાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૫૪૧૫૨	૭૫૩	૧:૨.૫૮
ખર્ચ-બી	૪૫૦૮૩	૮૫૩	૧:૨.૦૪
ખર્ચ-સી૧	૩૭૮૪૯	૧૧૧૨	૧:૧.૭૫
ખર્ચ-સી૨	૩૨૭૮૫	૧૨૨૩	૧:૧.૫૮

પત્રક-૬ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૫૪૧૫૨ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સી૨ બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૩૨૭૮૫ પ્રતિ હેકટર થયેલ. ઉનાણું બાજરાની ખેતીમાં કિવન્ટલ છિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૧૨૨૩ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૧૮૪૫ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ-સી૨) સામે ૧:૧.૫૮ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૫૮ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

જમીન અને ખાતર વિષયક માહિતી માટે સંપર્ક

- પ્રાધ્યાપક, જમીન વિજ્ઞાન અને કૃષિ રસાયણ વિભાગ, બં. અ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય,
આંદ્રા કૃષિ યુનિવર્સિટી, આંદ્ર-૩૮૮૧૧૦
ફોન : (૦૨૬૮૨) ૨૨૫૭૪૨
- પ્રાધ્યાપક, જમીન વિજ્ઞાન અને કૃષિ રસાયણ વિભાગ, કૃષિ મહાવિદ્યાલય,
નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી, નવસારી-૩૮૬૪૫૦
ફોન : (૦૨૬૩૭)૨૮૭૬૬૬ અંક. ૩૦૧
- પ્રાધ્યાપક, જમીન વિજ્ઞાન અને કૃષિ રસાયણ વિભાગ, કૃષિ મહાવિદ્યાલય,
સરદાર કૃષિનગર દાંતીવાડા કૃષિ યુનિવર્સિટી, સરદાર કૃષિનગર - ૩૮૫૫૦૯,
જ. બનાસકંઠા ફોન (૦૨૭૪૮) ૨૭૪૧૭
- પ્રાધ્યાપક, જમીન વિજ્ઞાન અને કૃષિ રસાયણ વિભાગ, કૃષિ મહાવિદ્યાલય,
જૂનાગઢ કૃષિ યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ
ફોન : (૦૨૮૫) ૨૬૭૦૨૮૮ અંક. ૩૦૪

પ્રકરણ : ૬

જુવાર

ગુજરાતમાં સનેર૦૧૭-૧૮માં ૦.૯૧ લાખ ભરુચ જલ્લા જુવારના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે. હેક્ટરમાં જુવારનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૧.૨૫ લાખ ટન ગુજરાતમાં જુવાર (ખરીફ)ની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની જુવારાની ઉત્પાદકતા ૧૮માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં ૧૩૭૪ ક્રિ.ગ્રા./હે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં તાપી, નર્મદા અને આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧: જુવારનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૪૦.૭૩	૭૩૩૧	૨૦.૪૨
૨	બળદ	જોડી / દિન	૧૫.૪૧	૬૪૭૨	૧૮.૦૨
૩	બિયારણ	કિલો	૧૫.૪૧	૫૮૭	૧.૬૩
૪	દ્વાષીયુ ખાતર		૦	૦	૦
૫	રાસાયણિક ખાતર			૨૩૨૬	૬.૪૮
૬	પ્રિયત			૦	૦
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૦	૦
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૨૦૮૨	૫.૮૩
૯	ઘસારો			૪૬૦	૧.૨૮
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વાજ			૭૭૧	૨.૧૫
૧૧	ખર્ચ-એ			૨૦૦૩૮	૫૫.૮૧
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૫૪૭૫	૧૫.૨૫
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વાજ			૨૫૬	૦.૭૧
૧૪	ખર્ચ-બી			૨૫૭૭૦	૭૧.૭૭
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૩૮.૧૭	૬૮૭૦	૧૮.૧૪
૧૬	ખર્ચ-સીની			૩૨૬૪૦	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૩૨૬૪	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સીર			૩૪૮૦૪	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૭૮.૮૦	૧૪૨૦૧	૩૮.૫૬

પત્રક-૧માં જગ્યાવ્યા પ્રમાણેજીવારની ખેતીમાં ખર્ચ— થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૪૨૦૧), બળદ
એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સીર અનુક્રમે રૂ. (રૂ. ૬૪૭૨) અને પોતાની જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૫૪૭૫) નો
૨૦૦૩૮, ૨૫૭૭૦, ૨૨૬૪૦ અને ૩૫૮૦૪ પ્રતિ હેક્ટર સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૨: જુવારની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.) ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ) આવક (રૂ.)	૧૩.૬૫ ૨૭૫૪ ૩૭૫૮૨
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.) ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ) આવક (રૂ.)	૧૮.૧૭ ૪૮૪ ૮૪૭૩
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૪૭૦૬૫

પત્રક-૨ મુજબ જુવારનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાઢા) મળેલ. આમ જુવારની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૩૭૫૮૨ રૂ./
૧૩.૬૫ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૧૮.૧૭ કવીન્ટલ/ હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૮૪૭૩ રૂ./હેક્ટર મળીને
હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને જુવારનો સરેરાશ ભાવ ૨૭૫૪ રૂ./ કુલ આવક ૪૭૦૬૫ રૂ./હેક્ટર થયેલ.
કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૪૮૪ રૂ./કવીન્ટલ

પત્રક-૩: જુવારની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ) તથા આવક:ભાવક ગુણોત્તર

	નફો	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ)	આવક – ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૨૭૦૩૪	૧૧૭૩	૧:૨.૩૫
ખર્ચ—બી	૨૧૩૦૩	૧૫૦૮	૧:૧.૮૩
ખર્ચ—સી૧	૧૪૪૩૩	૧૮૧૦	૧:૧.૪૪
ખર્ચ—સીર	૧૧૧૬૮	૨૧૦૧	૧:૧.૩૧

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૨૭૫૪ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ.
કરતા નફો રૂ. ૨૭૦૩૪ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સીર આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર
બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૧૧૧૬૮ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૧.૩૧ મળેલ
જુવારની ખેતીમાં કિવન્ટલ હિંદ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૨૧૦૧ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૩૧ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૬

ઘઉં

ગુજરાતમાં સનેર૦૧૭-૧૮માં ૧૦.૫૮ લાખ હેક્ટરમાં ઘઉનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૩૧.૦૧ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની ઘઉની ઉત્પાદકતા ૨૮૨૮ કિ.ગ્રા./હે. છે. ગુજરાત રાજ્યમાં અમદાવાદ, સાબરકાંઠા અને બનાસકાંઠા જલ્લા ઘઉના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

પત્રક-૧ : પિયત ઘઉનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીં)

ક્રમ	વિગત	ચુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૨૨.૨૦	૪૮૮૧	૮.૨૨
૨	બળદ	જોડી / દિન	૦.૫૫	૪૭૫	૦.૭૮
૩	બિયારણ	કિલો	૧૨૮	૩૭૦૮	૬.૧૨
૪	છાણીયું ખાતર	કિલો	૧૮૨	૮૬૧	૧.૫૮
૫	રાસાયણિક ખાતર			૪૪૮૦	૭.૩૮
૬	પિયત			૧૦૬૪૪	૧૭.૫૮
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૩૩૬	૦.૫૫
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૮૨૫૭	૧૩.૬૨
૯	ઘસારો			૫૦૩	૦.૮૩
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વાજ			૧૩૭૪	૨.૨૭
૧૧	ખર્ચ—એ			૩૫૭૨૮	૫૮.૮૪
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૦૫૨૪	૧૮.૦૨
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વાજ			૧૨૨૭	૨.૦૩
૧૪	ખર્ચ—બી			૪૭૮૮૦	૭૮.૮૮
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૩૦.૮૫	૭૨૨૭	૧૧.૫૨
૧૬	ખર્ચ—સીની			૫૫૧૦૭	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૫૫૧૧	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ—સીર			૬૦૬૧૮	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૫૩.૯૫	૧૨૨૦૮	૨૦.૧૪

પત્રક—૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે પિયત ઘઉની ખેતીમાં થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૨૨૦૮), પોતાની ખર્ચ—એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સીરઅનુક્રમે રૂ. જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૧૦૮૨૪) અને પિયત (રૂ. ૧૦૬૫૪) ૩૫૭૨૮, ૪૭૮૮૦, ૫૫૧૦૭ અને ૬૦૬૧૮ પ્રતિ હેક્ટર નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક—૨: પિયત ઘઉની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૪૧.૦૮
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૨૦૬૧
		આવક (રૂ.)	૮૪૬૬૬
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૨૮.૨૮
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૨૬૬
		આવક (રૂ.)	૭૫૩૩
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૮૨૧૮૮

પત્રક—૨ મુજબ પિયત ઘઉનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાળા) મળેલ. આમ પિયત ઘઉની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૮૪૬૬૬ રૂ. ૪૧.૦૮ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૨૮.૨૮ કવીન્ટલ/ હે મળેલ હતું. બેદૂતોને પિયત ઘઉનો સરેરાશ ભાવ ૨૦૬૧ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૨૬૬ રૂ./કવીન્ટલ હતું. બેદૂતોને પિયત ઘઉનો સરેરાશ ભાવ ૨૦૬૧ રૂ./હેક્ટર થયેલ. મળીને કુલ આવક ૮૨૧૮૮ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક—૩: પિયત ઘઉની તલની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ/કિવન્ટલ) તથા આવક:ભાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ/કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૫૬૪૪૬	૬૮૬	૧:૨.૫૮
ખર્ચ—બી	૪૪૨૮૫	૮૮૨	૧:૧.૮૩
ખર્ચ—સી૧	૩૭૦૬૮	૧૧૫૮	૧:૧.૬૭
ખર્ચ—સી૨	૩૧૫૫૭	૧૨૮૨	૧:૧.૫૨

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૫૬૪૪૬ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સી૨ બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૩૧૫૫૭ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. પિયત ઘઉની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૧૨૮૨ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૨૦૬૧ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સી૨) સામે ૧:૧.૫૨ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૫૨ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૮

તુવેર

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૨.૭૧ લાખ હેક્ટરમાં તુવેરના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

તુવેરનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૩.૩૭ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની તુવેરની ઉત્પાદકતા ૧૨૪૩ કિ.ગ્રા./ હે. છે. ગુજરાત રાજ્યમાં વડોદરા, ભરૂચ અને નર્મદા જલ્લા

ગુજરાતમાં તુવેરની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧: તુવેરનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૩૭.૬૮	૮૨૬૫	૧૭.૧૧
૨	બળદ	જોડી / દિન	૪.૫૮	૨૭૭૧	૫.૭૪
૩	બિયારણ	કિલો	૧૨.૮૫	૧૪૫૮	૩.૦૨
૪	છાણીયુ ખાતર	કિલો	૨૦૧૩	૧૬૮૪	૩.૪૮
૫	રાસાયણિક ખાતર			૩૦૫૬	૬.૩૩
૬	પિયત			૨૭૨૪	૫.૬૪
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૧૮૮૩	૩.૬૦
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૩૮૪૪	૮.૧૬
૯	ઘસારો			૩૮૭	૦.૮૦
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૨૦૮૪	૪.૩૪
૧૧	ખર્ચ—એ			૨૮૨૬૭	૫૮.૫૩
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૦૧૪૭	૨૧.૦૧
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૭૭૬	૧.૬૧
૧૪	ખર્ચ—બી			૩૮૧૯૦	૮૧.૧૫
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૨૪.૧૫	૪૭૧૧	૮.૭૬
૧૬	ખર્ચ—સીની			૪૩૮૦૧	૮૦.૬૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૪૩૮૦	૮.૦૦
૧૮	ખર્ચ—સીરી			૪૮૨૮૧	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૬૧.૮૩	૧૨૮૭૬	૨૬.૮૭

પત્રક-૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે તુવેરની ખેતીમાં હેક્ટર થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૨૮૭૬), ખર્ચ-એ, ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી૧ અને ખર્ચ-સીર અનુક્રમે પોતાની જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૧૦૧૪૭) અને રાસાયણિક ખાતર રૂ. ૨૮૨૬૭, ૩૮૧૮૦, ૪૩૮૦૧ અને ૪૮૨૮૧ પ્રતિ (રૂ. ૩૦૫૬) નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૨: તુવેરની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૪.૧૮
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૫૧.૭૫
		આવક (રૂ.)	૭૩૪૩૩
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૪.૫૭
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૪૪૨
		આવક (રૂ.)	૬૪૩૬
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૭૮૮૬૮

પત્રક-૨ મુજબ તુવેરનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાણા) મળેલ. આમ તુવેરની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૭૩૪૩૩ રૂ./ ૧૪.૧૮ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૧૪.૫૭ કવીન્ટલ/ હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૬૪૩૬ રૂ./હેક્ટર મળીને હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને તુવેરનો સરેરાશ ભાવ ૫૧૭૫ રૂ./ કુલ આવક ૭૮૮૬૮ રૂ./હેક્ટર થયેલ.
કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૪૪૨ રૂ./કવીન્ટલ

પત્રક-૩: તુવેરની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૫૧૬૦૬	૧૫૩૮	૧:૨.૮૩
ખર્ચ-બી	૪૦૬૮૩	૨૩૦૮	૧:૨.૦૪
ખર્ચ-સી૧	૩૫૮૭૨	૨૬૪૦	૧:૧.૮૨
ખર્ચ-સીર	૩૧૫૮૨	૨૮૫૦	૧:૧.૬૫

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૫૧૬૦૬ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સીર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૩૧૫૮૨ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. તુવેરની ખર્ચ-એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૨૮૫૦ થયેલ તેની સામે ૬૫ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૬

ચણા॥

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૨.૮૩ લાખ હેક્ટરમાં ચણાના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે. ચણાનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૩.૭૬ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની ચણાની ઉત્પાદકતા ૧૨૮૫ ક્રિ.ગ્રા.એ છે. ગુજરાત રાજ્યમાં દાહોં, અમદાવાદ અને સુરેન્દ્રનગર જલ્લા માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧: ચણાનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	શુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૨૪.૭૨	૬૨૨૮	૧૦.૪૧
૨	બળદ	જોડી / દિન	૧.૬૫	૧૧૮૨	૧.૮૮
૩	બિયારણ	કિલો	૬૫.૦૨	૩૪૩૮	૫.૮૩
૪	છાડીયું ખાતર	કિલો	૧૨૦૦	૧૦૮૫	૧.૮૩
૫	રાસાયણિક ખાતર			૨૪૬૨	૪.૧૨
૬	પિયત			૫૫૮૧	૮.૩૪
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૧૭૭૬	૨.૮૭
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૭૨૮૧	૧૨.૧૮
૯	ઘસારો			૬૦૦	૧.૦૦
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૧૧૮૧	૧.૮૮
૧૧	ખર્ચ-એ			૩૦૮૬૬	૫૧.૭૮
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૧૭૨૪	૧૮.૬૦
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૧૭૪૮	૨.૫૨
૧૪	ખર્ચ-બી			૪૪૪૩૮	૭૪.૩૦
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૩૮.૧૬	૮૮૩૨	૧૬.૬૧
૧૬	ખર્ચ-સી.૧			૫૪૩૭૧	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૫૪૩૭	૮.૦૬
૧૮	ખર્ચ-સી.૨			૫૮૮૦૮	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૬૩.૮૮	૧૬૧૬૧	૨૭.૦૨

પત્રક-૧માં જગ્યાચ્યા પ્રમાણે ચણાની ખેતીમાં થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર(રૂ. ૧૬૧૬૧), પોતાની ખર્ચ-એ, ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી૧ અને ખર્ચ-સીર અનુક્રમે જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૧૧૭૨૪) અને પિયત (રૂ. ૧૫૫૮૧) નો રૂ. ૩૦૮૬૬, ૪૪૪૩૯, ૫૪૩૭૧ અને ૫૮૮૦૮પ્રતિ હેક્ટર સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૨: ચણાની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૪.૭૧
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૩૮૮૦
		આવક (રૂ.)	૫૮૬૮૩
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૫.૫૪
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૨૪૦
		આવક (રૂ.)	૩૭૩૧
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૬૨૪૨૪

પત્રક-૨ મુજબ ચણાનું મુખ્ય ઉત્પાદન ઉત્પાદનનો ભાવ ૨૪૦ રૂ./કવીન્ટલ મળેલ. આમ ચણાની (દાખા) ૧૪.૭૧કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૫૮૬૮૩ રૂ./હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પ ૧૫.૫૪ કવીન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને ચણાનો દનની આવક ૩૭૩૧ રૂ./હેક્ટર મળીને કુલ આવક ૬૨૪૨૪ સરેરાશ ભાવ ૩૮૮૦ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક-૩: ચણાની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૩૧૪૫૮	૧૮૫૧	૧:૨.૦૨
ખર્ચ-બી	૧૭૮૮૬	૨૭૬૭	૧:૧.૪૦
ખર્ચ-સી૧	૮૦૪૪	૩૪૪૩	૧:૧.૧૫
ખર્ચ-સીર	૨૬૧૭	૩૮૧૨	૧:૧.૦૪

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૩૧૪૫૮ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સીર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૨૬૧૭ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. ચણાની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૩૮૧૨ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૩૮૮૦ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ-સીર) સામે ૧:૧.૦૪ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૦૪ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૧૦

મગ

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૧.૫ર લાખ હેક્ટરમાં મગના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

મગનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૦.૮૭ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ.

ગુજરાત રાજ્યની મગની ઉત્પાદકતા ૬૪૧ કિ.ગ્રા./હે. છે.

ગુજરાત રાજ્યમાં કચ્છ, બનાસકાંઠા અને સાબરકાંઠા જલ્લા

ગુજરાતમાં મગની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ

ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં

આવેલ છે.

પત્રક-૧: મગ (ખરીફ)નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	શુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૨૦.૧૪	૪૨૦૫	૧૧.૫૩
૨	બળદ	જોડી / દિન	૨.૦૬	૧૮૮૫	૫.૧૭
૩	બિયારણ	કિલો	૧૫.૧૨	૧૮૭૩	૫.૧૪
૪	છાણીયુ ખાતર	કિલો	૧૮૮૪	૨૦૧૨	૫.૫૨
૫	રાસાયણિક ખાતર			૧૪૧૫	૩.૮૮
૬	પિયત			૧૬૧૧	૪.૪૨
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૬૮૪	૧.૬૦
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૩૪૨૭	૮.૬૮
૯	ઘસારો			૬૮૬	૧.૮૮
૧૦	ચાલુ મૂરીનું વાજ			૭૧૬	૧.૬૬
૧૧	ખર્ચ—એ			૧૮૬૨૪	૪૧.૦૮
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૭૪૮૮	૨૦.૮૪
૧૩	સ્થાયી મૂરીનું વાજ			૧૦૪૭	૨.૬૦
૧૪	ખર્ચ—બી			૨૭૨૭૮	૭૪.૮૨
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૨૭.૨૬	૫૮૬૮	૧૬.૦૮
૧૬	ખર્ચ—સી૧			૩૩૧૪૭	૮૦.૮૧
૧૭	બ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૩૩૧૫	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ—સી૨			૩૬૪૬૨	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૪૭.૪૦	૧૦૦૭૩	૩૮.૧૫

પત્રક—૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે મગની ખેતીમાં ખર્ચ—એ, સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૦૦૭૩), પોતાની જમીનનું ભાડું ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સી૨ અનુકૂળ રૂ. ૧૮૬૨૪, (રૂ. ૭૫૮૮) અને છાણીયું ખાતર (રૂ. ૨૦૧૨)નો સમાવેશ ૨૭૨૭૮, ૩૩૧૪૭ અને ૭૬૪૬૨ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં થાય છે.

પત્રક—૨: મગ (ખરીફ) તલની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૭.૨૮
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૫૫૭૮
		આવક (રૂ.)	૪૦૬૦૮
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૧.૮૮
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૩૦૨
		આવક (રૂ.)	૩૫૮૧
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૪૪૧૮૮

પત્રક—૨ મુજબ મગનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાખા) ૭.૨૮ ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૪૦૬૦૮ રૂ./હેક્ટર અને ગૌણ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૧૧.૮૮ કવીન્ટલ/હે મળેલ હતું. ઉત્પાદનની આવક ઉપર્યુક્ત રૂ./હેક્ટર મળીને કુલ આવક ખેડૂતોને મગનો સરેરાશ ભાવ ૫૫૭૮ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ૪૪૧૮૮ રૂ./હેક્ટર થયેલ. ઉત્પાદનનો ભાવ ૩૦૨ રૂ./કવીન્ટલ મળેલ. આમ મગની

પત્રક—૩: મગની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ) તથા આવક:જાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૨૫૫૮૦	૨૦૬૪	૧:૨.૩૭
ખર્ચ—બી	૧૬૮૨૫	૩૨૫૩	૧:૧.૬૨
ખર્ચ—સી૧	૧૧૦૫૭	૪૦૫૮	૧:૧.૩૩
ખર્ચ—સી૨	૭૭૪૨	૪૫૧૫	૧:૧.૨૧

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૨૫૫૮૦ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સી૨ બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૭૭૪૨ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. મગની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૪૫૧૫ થયેલ

તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૫૫૭૮ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સી૨) સામે ૧:૧.૨૧ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૨૧ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૧૧

અડદ

ગુજરાતમાં સનેરો ૧૭-૧૮માં ૧.૩૬ લાખ જલ્લા અડદના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે. હેક્ટરમાં અડદનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૦.૮૧ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની અડદની ઉત્પાદકતા ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧, ૨ અને ૩ માં કિ.ગ્રા./હે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં વડોદરા, પાટણ અને દાહોદ આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : અડદ(ખરીફ)નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૨૦.૩૫	૪૩૪૬	૧૨.૧૦
૨	બળદ	જોડી / દિન	૨.૮૭	૨૮૦૮	૮.૧૦
૩	બિયારણ	કિલો	૧૫.૧૮	૨૧૬૮	૬.૦૪
૪	ધાણીયું ખાતર	કિલો	૧૦૬૧	૧૦૮૪	૩.૦૨
૫	રાસાયણિક ખાતર			૧૩૧૮	૩.૬૭
૬	પ્રિયત			૪૮૩	૧.૩૪
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૮૪૬	૨.૩૬
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૩૪૮૮	૮.૮૮
૯	ઘસારો			૫૪૪	૧.૫૧
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૬૮૧	૧.૬૨
૧૧	ખર્ચ-એ			૧૭૮૭૭	૪૦.૦૪
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૭૧૪૨	૧૮.૮૮
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૮૮૬	૨.૭૪
૧૪	ખર્ચ-બી			૨૬૧૦૪	૭૨.૬૭
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૨૮.૧૮	૬૫૫૧	૧૮.૨૪
૧૬	ખર્ચ-સી.૧			૩૨૬૫૬	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૩૨૬૬	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સી.૨			૩૫૮૨૨	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૪૮.૫૪	૧૦૮૮૭	૩૦.૩૪

પત્રક-૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે અડદ(ખરીફ)ની ખેતીમાં થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૦૮૮૭), પોતાની ખર્ચ-એ, ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી૧ અને ખર્ચ-સીર અનુક્રમે જમીનનું ભાડું (રૂ. ૭૧૪૨) અને બળદ (રૂ. ૨૮૦૮) નો રૂ. ૧૭૮૭૭, ૨૬૧૦૫, ૩૨૬૫૬ અને ઉપટ્રર પ્રતિ હેક્ટર સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૨ : અડદ(ખરીફ)ની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૭.૩૫
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૪૨૦૩
		આવક (રૂ.)	૩૦૮૮૨
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૦.૦૬
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૨૧૬
		આવક (રૂ.)	૨૧૭૩
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૩૩૦૬૩

પત્રક-૨ મુજબ અડદ(ખરીફ)નું મુખ્ય ઉત્પાદન કવીન્ટલ મળેલ. આમ અડદ(ખરીફ)ની ખેતીમાં મુખ્ય આવક (દાખા.) ૭.૩૫ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૧૦.૦૬ ૩૦૮૮૨ રૂ./હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૨૧૭૩ કવીન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને અડદ(ખરીફ)નો સરેરાશ ભાવ રૂ./હેક્ટર મળીને કુલ આવક ૩૩૦૬૩ રૂ./હેક્ટર થયેલ. ૪૨૦૩ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૨૧૬ રૂ./

પત્રક-૩: અડદ(ખરીફ)ની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૧૫૦૮૬	૨૧૫૦	૧:૧.૮૪
ખર્ચ-બી	૬૮૫૮	૩૨૫૬	૧:૧.૨૭
ખર્ચ-સી૧	૪૦૭	૪૧૪૭	૧:૧.૦૧
ખર્ચ-સીર	- ૨૮૫૮	૪૫૮૨	૧:૦.૮૨

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૧૫૦૮૬ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સીર બાદ કરતા ચોખ્ખી ખોટ રૂ. ૨૮૫૮ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. અડદ(ખરીફ)ની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૪૫૮૨ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૪૨૦૩ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ ઓછો મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ-સીર) સામે ૧:૦.૮૨ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૮૨ પૈસા ખોટ થયેલ.

પ્રકરણ : ૧૨

મગફળી

ગુજરાતમાં સન્ને ૨૦૧૭-૧૮માં ૧૬.૭૮ લાખ ધરાવે છે.

હેક્ટરમાં મગફળીનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૪૦.૬૬ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની મગફળીની ઉત્પાદકતા ૨૪૨૧ કિ.ગ્રા./હે. છે. ગુજરાત રાજ્યમાં રાજકોટ, જુનાગઢ અને જામનગર જલ્લા મગફળીના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન

ગુજરાતમાં મગફળી ખરીફ તેમજ ઉનાણું એમ બે ઋતુમાં થાય છે. જે પેકી ખરીફ મગફળીની જેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧: ખરીફ મગફળીનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૩૮.૭૦	૮૨૭૩	૧૨.૫૬
૨	બળદ	જોડી / દિન	૨.૪૧	૨૨૪૨	૩.૦૪
૩	બિયારણ	કિલો	૧૩૪.૩૪	૮૦૧૦	૧૨.૨૦
૪	છાણીયું ખાતર	કિલો	૩૧૫૭	૩૨૪૨	૪.૩૬
૫	રાસાયણિક ખાતર			૨૮૮૫	૩.૬૨
૬	પ્રિયત			૩૨૧૮	૪.૩૬
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૨૨૮૮	૩.૧૧
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૧૧૪૧૫	૧૫.૪૫
૯	ધસારો			૫૨૨	૦.૭૧
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૧૭૬૫	૨.૩૬
૧૧	ખર્ચ-એ			૪૫૮૮૧	૬૨.૧૩
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૨૫૭૫	૧૭.૦૩
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૧૨૫૭	૧.૭૦
૧૪	ખર્ચ-બી			૫૮૭૧૩	૮૦.૮૬
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૨૮.૬૨	૭૪૨૩	૧૦.૦૫
૧૬	ખર્ચ-સી.૧			૬૭૧૩૬	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૬૭૧૪	૮.૦૬
૧૮	ખર્ચ-સી.૨			૭૩૮૫૦	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૬૮.૬૨	૧૬૬૮૬	૨૨.૬૧

પત્રક-૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે મગફળી ખરીફ ની પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૬૬૮૬), ખેતીમાં ખર્ચ—એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સી૨ પોતાની જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૧૨૫૭૫) અને બિયારણ (રૂ. અનુક્રમે રૂ. ૪૫૮૮૧, ૫૮૭૧૩, ૬૭૧૩૬ અને ૭૩૮૫૦ ૮૦૧૦) નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૨: ખરીફ મગફળીની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૮.૮૨
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૪૪૮૩
		આવક (રૂ.)	૮૪૮૯૮
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૨૩.૩૪
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૬૫૮
		આવક (રૂ.)	૧૫૩૫૨
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૧૦૦૧૭૦

પત્રક-૨ મુજબ ખરીફ મગફળીનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાખા) ૧૮.૮૨ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૨૩.૩૪ કિવન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને ખરીફ મગફળીનો સરેરાશ ભાવ ૪૪૮૩ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો સરેરાશ ભાવ ૬૫૮ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખરીફ મગફળીની એક હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૮૪૮૯૮ રૂ./હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૧૫૩૫૨ રૂ./હેક્ટર મળીને કુલ આવક ૧૦૦૧૭૦ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક-૩: ખરીફ મગફળીની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ) તથા આવક—જાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૫૪૨૮૮	૨૦૫૩	૧:૨.૧૮
ખર્ચ—બી	૪૦૪૬૬	૨૬૭૨	૧:૧.૬૮
ખર્ચ—સી૧	૩૩૦૪૩	૩૦૦૪	૧:૧.૪૮
ખર્ચ—સી૨	૨૬૩૨૮	૩૩૦૪	૧:૧.૩૬

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૫૪૨૮૮ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સી૨ બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૨૬૩૨૮ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. ખરીફ મગફળીની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૩૩૦૪ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૪૪૮૩ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર

કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સી૨) સામે ૧:૧.૩૬ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૩૬ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

ઉનાળું મગફળીની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક—જાવક પત્રક ૪,૫ અને ૬ માં આપ વામાં આવેલ છે.

પત્રક-૪ : મગફળી (ઉનાળુ)નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૩૭.૪૦	૭૭૬૫	૧૧.૪૭
૨	બળદ	જોડી / દિન	૦.૬૩	૪૬૮	૦.૬૬
૩	બિયારણ	કિલો	૧૦૦.૮૮	૮૬૮૩	૧૪.૩૦
૪	ઇણીયુ ખાતર	કિલો	૨૨૮૨	૨૪૫૪	૩.૬૨
૫	રાસાયણિક ખાતર			૨૮૫૫	૪.૨૭
૬	પિયત			૧૨૨૨૪	૧૮.૦૫
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૧૦૨૬	૧.૫૧
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૬૮૧૭	૧૦.૦૭
૯	ઘસારો			૬૪૬	૦.૮૫
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૧૭૫૮	૨.૬૦
૧૧	ખર્ચ-એ			૪૫૭૩૭	૬૭.૪૩
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૭૮૮૨	૧૧.૭૯
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૬૪૨	૧.૩૮
૧૪	ખર્ચ-બી			૫૪૬૬૧	૮૦.૭૧
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૩૩.૩૨	૬૮૦૭	૧૦.૨૦
૧૬	ખર્ચ-સી઱			૬૧૫૬૮	૮૦.૮૧
૧૭	બ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૬૧૫૭	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સીર			૬૭૭૨૫	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૭૦.૭૨	૧૪૬૭૨	૨૧.૬૭

પત્રક-૪ માં જણાવ્યા પ્રમાણે ઉનાળુ મગફળીની પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૪૬૭૨), ખેતીમાં ખર્ચ-એ, ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી઱ અને ખર્ચ-સીર પિયત (૧૨૨૨૪) અને બિયારણ (રૂ. ૮૬૮૩) નો સમાવેશ અનુકૂમે રૂ. ૪૫૭૩૭, ૫૪૬૬૧, ૬૧૫૬૮ અને ૬૭૭૨૫ થાય છે.

પત્રક-૫: મગફળી (ઉનાળુ) ની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૮.૧૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૫૫૦૮
		આવક (રૂ.)	૧૦૫૨૦૩
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૨૮.૧૧
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૫૩૪
		આવક (રૂ.)	૧૫૦૦૧
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૧૨૦૨૦૪

પત્રક-૫ મુજબ ઉનાણુ મગફળીનું મુખ્ય ઉત્પ ભાવ ૫૩૪ રૂ./ક્વીન્ટલ મળેલ. આમ ઉનાણુ મગફળીની એન (દાશા) ૧૮.૧૦ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૨૮.૧૧ કિવન્ટલ/હે મળેલ હતું. જેડૂતોને ઉનાણુ મગફળીનો ઉત્પાદનની આવક ૧૫૦૦૧ રૂ./હેક્ટર મળીને કુલ આવક સરેરાશ ભાવ ૫૫૦૮ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ૧૨૦૨૦૪ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક-૬: મગફળી (ઉનાણુ) ની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:જવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૭૪૪૬૨	૨૦૮૬	૧:૨.૬૩
ખર્ચ-બી	૬૫૪૩૮	૨૫૦૪	૧:૨.૨૦
ખર્ચ-સી૧	૫૮૬૩૧	૨૮૨૧	૧:૧.૮૫
ખર્ચ-સી૨	૫૨૪૭૪	૩૧૦૩	૧:૧.૭૭

પત્રક-૬ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૭૪૪૬૨ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સીર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૫૨૪૭૪ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. ઉનાણુ મગફળીની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૩૧૦૩ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૫૫૦૮ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ-સીર) સામે ૧:૧.૭૭ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૭૭ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

રોપાણ ડાંગરની જતો

ડાંગરનો પાક એ જુદી જુદી હવામાન પરિસ્થિતિમાં ઉગાડતો હોઈ જે તે વિવિધ જતોની પાકવાના હિવસોના આધારે ભલામણ કરવામાં આવેલ છે.

- (૧) વહેલી પાકતી જતો (૮૦ થી ૧૦૦ દિવસ) : એસ. કે.૨૦, જી.આર. ૩, જી.આર.૪, જી.આર.૬, જી.આર. ૭, જી.આર. ૧૨, ગુર્જરી અને આઈ.આર.૨૮, જી.એ.આર.૨, જી.એ.આર.૩, અને મહિસાગર.
- (૨) મધ્યમ મોડી પાકતી જતો (૧૦૦ થી ૧૨૦ દિવસ) : જી. આર. ૧૧, જ્યા, આઈ.આર.૨૨, જી.આર.૧૦૩, જી.એ.આર. ૧૩, જી.એ.આર.૧ (સુગંધિત), દાંડી અને એસ.એલ.આર. ૫૧૨૧૪ (ક્ષાર પ્રતિકારક જતો)
- (૩) મોડી પાકતી જતો (૧૩૦ થી ૧૪૦ દિવસ) :
 - (ક) બિન સુગંધિત : મસુરી
 - (ખ) સુગંધિત : જી.આર. ૧૦૧, જી.આર. ૧૦૨, નર્મદા અને જી.આર. ૧૦૪.

પ્રકરણ : ૧૩

તલ

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૧.૨૩ લાખ હેક્ટરમાં તલનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૦.૭૮ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. એમ બે ઋતુમાં થાય છે. જે પૈકી ખરીફ તલની ખેતીમાં વર્ષ ગુજરાત રાજ્યની તલની ઉત્પાદકતા ૬૪૪ ક્રિ.ગ્રા./હે છે.

૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧, ૨ ગુજરાત રાજ્યમાં સુરેન્નગર, કરુંજ અને રાજકોટ જલ્લા અને તુ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : તલ (ખરીફ)નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૨૩.૩૧	૪૮૮૧	૧૪.૧૧
૨	બળદ	જોડી / દિન	૧.૮૦	૧૬૬૪	૪.૭૧
૩	બિયારણ	કિલો	૩.૪૩	૫૭૫	૧.૬૬
૪	છાડીયું ખાતર	કિલો	૧૨૫૮	૧૩૦૩	૩.૬૬
૫	રાસાયણિક ખાતર			૧૮૮૦	૫.૩૨
૬	પિયત			૪૧૧	૧.૧૬
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૧૦૨૩	૨.૫૦
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૩૩૩૬	૮.૪૫
૯	ધસારો			૪૧૪	૧.૧૭
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૬૨૪	૧.૭૯
૧૧	ખર્ચ—એ			૧૬૨૨૧	૪૫.૮૪
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૮૩૮૦	૨૬.૫૬
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૮૨૧	૨.૩૩
૧૪	ખર્ચ—બી			૨૬૪૨૨	૭૪.૮૩
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૨૪.૩૮	૫૬૭૮	૧૬.૦૮
૧૬	ખર્ચ—સી.૧			૩૨૧૦૦	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૩૨૧૦	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ—સી.૨			૩૪૩૧૦	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૪૭.૬૮	૧૦૬૪૮	૩૦.૧૮

પત્રક-૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે ખરીફ તલની ખેતીમાં ખ્યાલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૦૬૫૮), પોતાની ખર્ચ—એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સીર અનુક્રમે રૂ. જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૮૩૮૦) અને રાસાયણિક ખાતર (રૂ. ૧૬૨૨૧, ૨૬૪૨૨, , ૩૨૧૦૦ અને ૩૫૩૧૦ પ્રતિ હેક્ટર ૧૮૮૦) નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૨ : તલની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૫.૫૬
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૧૨૧૩૫
		આવક (રૂ.)	૬૭૪૭૧
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૦
		આવક (રૂ.)	૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૬૭૪૭૧

પત્રક-૨ મુજબ ખરીફ તલનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાળા) ભાવ ૧૨૧૩૫ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખરીફ તલની ૫.૫૬ કિવન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને ખરીફ તલનો સરેરાશ ખેતીમાં કુલ આવક ૬૭૪૭૧ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક-૩: તલની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:જાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૫૧૨૫૦	૨૮૧૭	૧:૪.૧૬
ખર્ચ—બી	૪૧૦૪૮	૪૭૫૨	૧:૨.૫૫
ખર્ચ—સી૧	૩૫૩૭૧	૫૭૭૩	૧:૧.૧૦
ખર્ચ—સીર	૩૨૧૬૧	૬૩૫૧	૧:૧.૮૧

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૫૧૨૫૦ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સીર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૩૨૧૬૧ પ્રતી હેક્ટર થયેલ. ખરીફ તલની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિંદ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૬૩૫૧ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૧૨૧૩૫ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ

ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૧.૮૧ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૮૧ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

અર્ધ શિયાળું તલની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૪,૫ અને ૬ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૪ : અર્ધ શિયાળુ તલનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	ચુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૨૮.૭૧	૭૬૪૪	૧૩.૮૫
૨	બળદ	જોડી / દિન	૦.૩૦	૩૦૬	૦.૫૬
૩	બિયારણ	કિલો	૭.૧૬	૧૬૦૩	૨.૮૧
૪	ઇઝીયુ ખાતર	કિલો	૪૧૪	૪૪૩	૦.૮૦
૫	રાસાયણિક ખાતર			૩૦૨૨	૫.૪૮
૬	પિયત			૮૨૮૨	૧૫.૦૩
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૧૮૩૮	૩.૪૧
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૫૦૧૪	૮.૦૮
૯	ધસારો			૩૩૨	૦.૬૦
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૧૧૪૪	૨.૦૭
૧૧	ખર્ચ-એ			૨૮૭૩૮	૫૩.૫૦
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૧૦૧૪	૧૮.૮૬
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૭૮૩	૧.૪૨
૧૪	ખર્ચ-બી			૪૧૫૩૫	૭૫.૨૮
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૩૪.૨૮	૮૬૨૩	૧૫.૬૩
૧૬	ખર્ચ-સી઱			૫૦૧૪૮	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૫૦૧૬	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સીર			૫૫૧૭૪	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૬૩.૮૮	૧૬૨૬૭	૨૮.૪૮

પત્રક-૪માં જણાવ્યા પ્રમાણે અર્ધ શિયાળુ તલની પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૬૨૬૭), ખેતીમાં ખર્ચ-એ, ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી઱ અને ખર્ચ-સીર પોતાની જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૧૧૦૧૪) અને પિયત અનુક્રમે રૂ. ૨૮૭૩૮, ૪૧૫૩૫, ૫૦૧૪૮ અને ૫૫૧૭૪ (રૂ. ૮૨૮૨) નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૫: અર્ધ શિયાળુ તલની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (ક્રિવન્ટલ/હે)	૮.૧૮
		ભાવ (રૂ./ ક્રિવન્ટલ)	૧૦૪૮૩
		આવક (રૂ.)	૮૭૨૪૮
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (ક્રિવન્ટલ/હે)	૦.૦૦
		ભાવ (રૂ./ ક્રિવન્ટલ)	૦.૦૦
		આવક (રૂ.)	૦.૦૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૮૭૨૪૮

પત્રક—૫ મુજબ અર્ધ શિયાળુ તલનું મુખ્ય ઉત્પાદન સરેરાશ ભાવ ૧૦૫૮૩ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ અર્ધ શિયાળુ (દાણા) ૮.૧૮ કિવન્ટલ/હે ખેડૂતોને અર્ધ શિયાળુ તલનો તલની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૮૭૨૪૮ રૂ./હેકટર થયેલ.

પત્રક—૬: તલની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:જાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૬૭૫૧૧	૩૨૩૮	૧:૩.૨૭
ખર્ચ—બી	૫૫૭૭૪	૪૫૨૪	૧:૨.૩૪
ખર્ચ—સી૧	૪૭૦૮૧	૫૪૬૪	૧:૧.૮૪
ખર્ચ—સી૨	૪૨૦૭૫	૬૦૧૦	૧:૧.૭૬

પત્રક—૬ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૬૭૫૧૧ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સીર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૪૨૦૭૫ પ્રતિ હેકટર થયેલ. અર્ધ શિયાળુ તલની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૬૦૧૦ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૧૦૫૮૩ રૂ/કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૧.૭૬ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૭૬ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

૨૫ક સિંચાઈ

૨૫ક સિંચાઈ પદ્ધતિમાં પાણી ટીપે ટીપે નિયંત્રિત, ધીમી ગતિએ અને લાંબા સમય સુધી, સામાન્ય રીતે કલાકો સુધી આપવામાં આવે છે. આ પાણીને પ્લાસ્ટિકની પાઈપ / નળીઓ મારફતે છોડ સુધી નીચા દબાડા હેઠળ પહોંચાડવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિ દ્વારા ૬૦ ટકા જેટલા પાણીનો બગાડ થતો અટકાવી શકાય છે. સૂક્ષ્મ સિંચાઈ પદ્ધતિમાં પાણી છોડના મૂળિયાં સુધી સીધું અને સતત ટીપાં દ્વારા આપવામાં આવે છે. અને ત્યાં મૂળિયાંના વિસ્તારમાં જરૂરી બેજ જળવી રાખે છે. આ પદ્ધતિમાં ધીમે ધીમે અને એકસરખો પાણીનો જથ્થો આપવામાં આવે છ. તેથી દરેક છોડની સરખા પ્રમાણમાં વૃદ્ધિ થાય છે. આ ઉપરાંત પાણી સીધુ મૂળિયાં સુધી પહોંચે છે. તેથી છોડની આજુબાજુ નીંદણ થતાં નથી. આ કારણને લીધે નીંદામણ માટે અને અન્ય રોગો માટેના બિનજરૂરી ખર્ચાઓથી બચી શકાય છે. સંશોધન દ્વારા જાણવા મળેલ છે કે ૨૫ક સિંચાઈ દ્વારા ૫૦ થી ૭૦% સુધી પાણીની બચત થઈ શકે છે. તેમજ ૧૮ થી ૧૫૨ % સુધી ફળ અને શાભાજની ઉત્પાદનમાં વધારો પણ થાય છે.

પ્રકરણ : ૧૪

રાઈ સરસવ

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૨.૨૧ લાખ હેક્ટરમાં રાઈ-સરસવનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૪.૦૦ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની રાઈ સરસવની ઉત્પાદકતા ૧૮૦૭ કિ.ગ્રા./હે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં બનાસકંઠા, મહેસાણા અને પાટણ જલ્લા રાઈ-સરસવના

વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

ગુજરાતમાં રાઈ-સરસવની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જીવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : તલ (ખરીફ)નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૨૧.૫૨	૪૮૬૮	૮.૭૦
૨	બળદ	જે.ડી. / દિન	૦.૬૪	૪૪૮	૦.૮૮
૩	બિયારણા	કિલો	૫.૮૦	૭૪૭	૧.૪૮
૪	છાંડીયુ ખાતર	કિલો	૩૨૫૬	૩૨૫૬	૬.૪૮
૫	રાસાયણિક ખાતર			૩૫૬૦	૭.૦૮
૬	પ્રિયત			૮૬૩૭	૧૭.૨૧
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૩૮૦	૦.૭૮
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૫૮૮૪	૧૧.૮૪
૯	ધસારો			૨૮૫	૦.૫૭
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૧૧૨૭	૨.૨૫
૧૧	ખર્ચ-એ			૨૬૩૧૩	૪૮.૪૦
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૭૨૪૪	૧૪.૪૩
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૮૬૭	૧.૬૨
૧૪	ખર્ચ-બી			૩૭૫૨૪	૭૪.૭૫
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૩૬.૩૬	૮૯૦૮	૧૬.૧૬
૧૬	ખર્ચ-સીન			૪૫૬૩૩	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૪૫૬૩	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સીર			૫૦૧૮૬	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૫૭.૮૮	૧૨૮૭૭	૨૫.૮૬

પત્રક—૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે રાયડાની ખેતીમાં ખર્ચ—એ, સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૨૮૭૭), પિયત (રૂ. ૮૬૩૭) ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સીરાનુકમે રૂ. ૨૮૩૧૩, અને પોતાની જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૭૨૪૪) નો સમાવેશ ૩૭૫૨૪, ૪૫૬૩૩ અને ૫૦૧૮૬ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં થાય છે.

પત્રક—૨: રાઈ—સરસવની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૮.૬૨
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૩૪૮૮
		આવક (રૂ.)	૬૫૧૫૧
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૧.૪૨
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૮૪.૦૦
		આવક (રૂ.)	૮૭૪
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૬૬૧૨૫

પત્રક—૨ મુજબ રાયડાનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાણા) ૧૮.૬૨ આમ રાયડાની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૬૫૧૫૧ રૂ./હેક્ટર અને કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૧૧.૪૨ કવીન્ટલ/હે મળેલ ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૮૭ રૂ./હેક્ટર મળીને કુલ આવક હતું. એડૂતોને રાયડાનો સરેરાશ ભાવ ૩૪૮૮ રૂ./કિવન્ટલ હ૬૧૨૫ રૂ./હેક્ટર થયેલ.
અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૮૪.૦૦ રૂ./કવીન્ટલ મળેલ.

પત્રક—૩: રાઈ—સરસવની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૩૬૮૧૮	૧૫૨૨	૧:૨.૨૬
ખર્ચ—બી	૨૮૬૦૮	૧૮૬૩	૧:૧.૭૬
ખર્ચ—સી૧	૨૦૪૮૮	૨૩૮૮	૧:૧.૪૪
ખર્ચ—સીર	૧૫૮૩૬	૨૬૪૪	૧:૧.૩૨

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૩૬૮૧૮ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સીર બાદ કરતા ચોખ્યો નફો રૂ. ૧૫૮૩૬ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. રાયડાની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૨૬૪૪ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૩૪૮૮ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૧.૩૨ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે તર પૈસા ચોખ્યો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૧૫

દિવેલા

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૫.૮૫ લાખ હેક્ટરમાં દિવેલાનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૧૪.૮૭ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની દિવેલાની ઉત્પાદકતા ૨૫૪૧ કિ.ગ્રા./હે. છે. ગુજરાત રાજ્યમાં બનાસકંડા, કર્ણ અને

પાટણ જલ્લા દિવેલાના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

ગુજરાતમાં દિવેલાની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧: દિવેલાનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૩૦.૮૪	૬૮૬૦	૧૦.૫૫
૨	બળદ	જોડી / દિન	૦.૩૫	૨૩૮	૦.૩૯
૩	બિયારણ	કિલો	૭.૧૦	૧૮૭૩	૩.૦૩
૪	છાંદીયુ ખાતર	કિલો	૧૦૫૭	૧૦૪૬	૧.૬૧
૫	રાસાયણિક ખાતર			૩૦૩૬	૪.૬૭
૬	પિયત			૭૮૬૬	૧૨.૨૫
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૨૨૪૧	૩.૪૫
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૮૬૮૮	૧૩.૩૬
૯	ઘસારો			૪૨૮	૦.૬૬
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૨૮૨૩	૪.૪૮
૧૧	ખર્ચ-એ			૩૪૩૮૮	૫૪.૪૪
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૪૫૨૩	૨૨.૩૩
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૫૪૨	૦.૮૫
૧૪	ખર્ચ-બી			૫૦૪૭૪	૭૭.૬૨
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૩૭.૮૪	૮૬૪૧	૧૩.૨૮
૧૬	ખર્ચ-સીની			૫૮૧૧૫	૮૦.૮૧
૧૭	યવરસ્થાપન ખર્ચ			૫૮૧૨	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સીરિ			૬૫૦૨૭	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૬૮.૬૮	૧૫૫૦૧	૨૩.૮૪

પત્રક—૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે દિવેલાની ખેતીમાં ખર્ચ—એ, સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૫૫૦૧), પોતાની જમીનનું ભાડું ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સીરઅનુક્રમે રૂ. ૩૫૩૮૮, (રૂ. ૧૪૫૨૩) અને પિયત (રૂ. ૭૮૬૬) નો સમાવેશ થાય ૫૦૪૭૪, ૫૮૧૧૫ અને ૬૫૦૨૭ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં છે.

પત્રક—૨ : દિવેલાની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૨૫.૮૭
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૫૨૪૩
		આવક (રૂ.)	૧૩૫૬૩૬
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૧૪.૪૪
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૧૦૦
		આવક (રૂ.)	૧૪૪૪
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૧૩૭૦૮૦

પત્રક—૨ મુજબ દિવેલાનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાઢા) મળેલ. આમ દિવેલાની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૧૩૫૬૩૬ રૂ./૨૫.૮૭ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૧૪.૪૪ કવીન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને દિવેલાનો સરેરાશ ભાવ ૫૨૪૩ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૧૦૦ રૂ./કવીન્ટલ હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૧૪૪૪ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક—૩: દિવેલાની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૧૦૧૬૮૧	૧૩૧૩	૧:૩.૮૭
ખર્ચ—બી	૮૬૬૧૬	૧૮૮૫	૧:૨.૭૨
ખર્ચ—સી૧	૭૭૮૭૫	૨૨૨૮	૧:૨.૩૨
ખર્ચ—સી૨	૭૨૦૬૩	૨૪૫૮	૧:૨.૧૧

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૧૦૧૬૮૧ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સીર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૭૨૦૬૩ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. દિવેલાની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૨૪૫૮ થયેલ તેની

સામે સરેરાશ ભાવ ૫૨૪૩ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૨.૧૧ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૧.૧૧ રૂપિયા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૧૬

સોયાબીન

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૫.૮૫ લાખ અને વડોદરા જલ્લા સોયાબીનના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન હેગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૧.૪૭ લાખ હેક્ટરમાં ધરાવે છે.

સોયાબીનનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૧.૩૭ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની સોયાબીનની ઉત્પાદકતા ૮૪૧ કિ.ગ્રા./હે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં દાહોદ, સાબરકાંઠા

ગુજરાતમાં સોયાબીનની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : સોયાબીનનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૨૮.૭૩	૬૨૩૭	૧૬.૨૩
૨	બળદ	જોડી / દિન	૦.૮૫	૪૨૩	૧.૧૦
૩	બિયારણ	કિલો	૬૪.૮૬	૩૧૧૨	૮.૯૦
૪	છાણીયુ ખાતર	કિલો	૨૭૨	૨૭૨	૦.૭૧
૫	રાસાયણિક ખાતર			૨૮૮૩	૭.૪૩
૬	પિયત			૫૬૬	૧.૪૭
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૧૪૭૮	૩.૮૪
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૬૬૨૮	૧૮.૦૪
૯	ઘસારો			૪૫૨	૧.૧૮
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૮૮૪	૨.૩૩
૧૧	ખર્ચ-એ			૨૩૨૪૮	૬૦.૫૪
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૭૭૬૦	૨૦.૨૦
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૫૬૬	૧.૪૭
૧૪	ખર્ચ-બી			૩૧૫૮૪	૮૨.૨૧
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૧૬.૦૩	૩૩૪૦	૮.૭૦
૧૬	ખર્ચ-સી.૧			૩૪૮૨૪	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૩૪૮૨	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સી.૨			૩૮૪૯૬	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૪૫.૭૬	૮૫૭૭	૨૪.૮૩

પત્રક—૧માં જણાવ્યા પ્રમાણ સોયાબીનની ખેતીમાં ખર્ચ—એ, સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ.૮૫૭૭), પોતાની જમીનનું ભાડું ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સી૨ અનુક્રમે રૂ. ૨૩૨૫૮, (રૂ. ૭૭૬૦), અને બિયારણ ખર્ચ (રૂ. ૩૧૧૨) નો સમાવેશ ૩૧૫૮૪, ૨૪૮૨૪ અને ૩૮૪૧૬ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં થાય છે.

પત્રક—૨: સોયાબીનની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૫.૧૨
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૨૮૨૦
		આવક (રૂ.)	૪૪૧૫૦
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૨૫.૦૬
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૨૩૧
		આવક (રૂ.)	૫૭૮૭
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૪૮૮૩૭

પત્રક—૨ મુજબ સોયાબીનનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાળા) મળેલ. આમ સોયાબીનની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૪૪૧૫૦ ૧૫.૧૨ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૨૫.૦૬ કવીન્ટલ/ રૂ./હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૫૭૮૭ રૂ./હેક્ટર હે. મળેલ હતું. બેદૂતોને સોયાબીનનો સરેરાશ ભાવ ૨૮૨૦ મળીને કુલ આવક ૪૮૮૩૭ રૂ./હેક્ટર થયેલ.
રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૨૩૧ રૂ./કવીન્ટલ

પત્રક—૩: સોયાબીનની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૨૬૬૭૮	૧૩૬૦	૧:૧.૧૫
ખર્ચ—બી	૧૮૩૫૨	૧૮૪૭	૧:૧.૫૮
ખર્ચ—સી૧	૧૫૦૧૨	૨૦૪૨	૧.૧.૪૩
ખર્ચ—સી૨	૧૧૫૨૦	૨૨૪૬	૧:૧.૩૦

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૨૮૨૦ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. કરતા નફો રૂ. ૨૬૬૭૮ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સી૨ આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૧૧૫૨૦ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સી૨) સામે ૧:૧.૩૦ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના સોયાબીનની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૨૨૪૬ ખર્ચ સામે ૩૦ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૧૭

કપાસ

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૨૬.૨૬ લાખ સ્થાન ધરાવે છે.

હેક્ટરમાં કપાસનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૧૦૧.૧૨ લાખ ગાંસડી ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની કપાસની ઉત્પાદકતા ફપપ ડિ.ગ્રા./હે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં સુરેન્દ્રનગર, ભાવનગર, અને રાજકોટ જલ્લા કપાસના વાવેતરમાં મોખરાનું

ગુજરાતમાં કપાસ લંબતારી તેમજ મધ્યમતારી એમ બે પ્રકારે થાય છે. જે પૈકી કપાસ લંબતારીની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : કપાસ (લંબતારી)નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૫૧.૭૮	૧૧૩૭૧	૧૩.૬૬
૨	બળદ	જોડી / દિન	૧.૮૩	૧૫૬૮	૧.૮૮
૩	બિયારણ	કિલો	૧.૭૧	૨૮૭૦	૩.૪૪
૪	છાણીયુ ખાતર	કિલો	૩૮૫૨	૪૦૫૮	૪.૮૮
૫	રાસાયણિક ખાતર			૩૮૩૦	૪.૬૧
૬	પિયત			૬૦૬૧	૭.૨૮
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૨૦૬૮	૨.૪૬
૮	પરસ્યૂરણ ખર્ચ			૮૮૮૮	૧૦.૮૨
૯	ઘસારો			૫૯૩	૦.૭૦
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૩૭૨૫	૪.૪૮
૧૧	ખર્ચ-એ			૪૫૧૧૩	૫૪.૩૦
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૮૨૧૮	૨૩.૧૩
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૧૭૨૧	૨.૦૭
૧૪	ખર્ચ-બી			૬૬૦૫૨	૭૮.૫૦
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૪૧.૮૫	૮૪૭૫	૧૧.૪૧
૧૬	ખર્ચ-સીની			૭૫૫૨૭	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૭૫૫૩	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સીર			૮૩૦૮૦	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૮૩.૭૪	૨૦૮૪૬	૨૫.૧૦

પત્રક-૧માં જગ્યાવ્યા પ્રમાણે કપાસ લંબતારીની પ્રતિ હેકટર થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૨૦૮૪૬), ખેતીમાં ખર્ચ-એ, ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી૧ અને ખર્ચ-સી૨ પોતાની જમીનનું ભાડ (રૂ. ૧૯૨૧૮) અને પિયત (રૂ. અનુકમે રૂ. ૪૫૧૧૩, ૬૬૦૫૨, ૭૫૫૨૭ અને ૮૩૦૮૦ ૬૦૬૧) નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૨: કપાસ (લંબતારી)ની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેકટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૬.૪૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૫૪૮૮
		આવક (રૂ.)	૮૦૧૬૭
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૧૮.૬૪
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૮૭
		આવક (રૂ.)	૧૭૧૫
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૮૧૮૮૨

પત્રક-૨ મુજબ કપાસ લંબતારીનું મુખ્ય ઉત્પાદન ૧૬.૪૦ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૧૮.૬૪ કવીન્ટલ/હે મળેલ હતું. એડૂતોને કપાસ લંબતારીનો સરેરાશ ભાવ ૫૪૮૮ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૮૭ રૂ./કવીન્ટલ.

પત્રક-૩: કપાસ (લંબતારી)ની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ) તથા આવક:જાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૪૬૭૭૦	૨૬૪૬	૧:૨.૦૪
ખર્ચ-બી	૨૫૮૩૧	૩૮૨૩	૧:૧.૩૮
ખર્ચ-સી૧	૧૬૩૫૬	૪૫૦૧	૧:૧.૨૨
ખર્ચ-સી૨	૮૮૦૩	૪૮૬૧	૧:૧.૧૧

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ ભાડ કરતા નફો રૂ. ૪૬૭૭૦ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સી૨ ભાડ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૮૮૦૩ પ્રતિ હેકટર થયેલ. કપાસ લંબતારીની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૪૮૬૧ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૫૪૮૮ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ-સી૨) સામે ૧:૧.૧૧ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૧૧ પૈશા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

ગુજરાતમાં કપાસ મધ્યમ તારીની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૪,૫ અને ૬ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૪ : કપાસ (મધ્યમ તારી)નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૧૫.૭૪	૩૬૭૫	૮.૧૪
૨	બળદ	જોડી / દિન	૦	૦	૦૦
૩	બિયારણ	કિલો	૮.૩૬	૫૨૫	૧.૧૬
૪	ઇણીયું ખાતર	કિલો	૧૦૪૫	૧૦૪૫	૨.૩૧
૫	રાસાયણિક ખાતર			૨૧૮૫	૪.૮૫
૬	પ્રિયત			૮૭૪	૧.૬૩
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૦	૦
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૧૦૨૭૦	૨૨.૭૩
૯	ઘસારો			૨૦૭	૦.૪૫
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૧૬૮૦	૩.૭૪
૧૧	ખર્ચ-એ			૨૦૪૭૧	૪૫.૩૧
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૩૪૪૫	૨૮.૭૬
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૭૦૩	૧.૫૬
૧૪	ખર્ચ-બી			૩૪૬૧૮	૭૬.૬૩
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૨૮.૪૨	૬૪૪૮	૧૪.૨૮
૧૬	ખર્ચ-સી૧			૪૧૦૬૮	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૪૧૦૭	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સીર			૪૫૧૭૫	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૪૪.૧૬	૧૦૧૨૪	૨૨.૪૨

પત્રક-૪ માં જણાવ્યા પ્રમાણે કપાસ મધ્યમ તારીની પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ પોતાની જમીનનું ખેતીમાં ખર્ચ-એ, ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી૧ અને ખર્ચ-સીર ભાડ (રૂ. ૧૩૪૪૫), મજૂર (રૂ. ૧૦૧૨૪), અને રાસાયણિક અનુકમે રૂ. ૨૦૪૭૧, ૩૪૬૧૮, ૪૧૦૬૮ અને ૪૫૧૭૫ ખાતર (રૂ. ૨૧૮૫) નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૫: કપાસ (મધ્યમ તારી)ની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (ક્રિવનટલ/હે)	૬.૪૮
		ભાવ (રૂ./ક્રિવનટલ)	૪૩૬૬
		આવક (રૂ.)	૨૮૩૩૫
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (ક્રિવનટલ/હે)	૮.૧૦
		ભાવ (રૂ./ક્રિવનટલ)	૬૩
		આવક (રૂ.)	૫૧૩
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૨૮૮૪૮

પત્રક-૫ મુજબ કપાસ મધ્યમ તારીનું મુખ્ય રૂ./કવીન્ટલ મળેલ. આમ કપાસ મધ્યમ તારીની ખેતીમાં મુખ્ય ઉત્પાદન ૬.૪૮ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૮.૧૦ આવક ૨૮૩૩૫ રૂ./હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૫૧૩ કવીન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને કપાસ મધ્યમ તારીનો સરેરાશ રૂ./હેક્ટર મળીને કુલ આવક ૨૮૮૪૮ રૂ./હેક્ટર થયેલ. ભાવ ૪૩૬૬ રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૬૩

પત્રક-૬: કપાસ (મધ્યમ તારી)ની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૮૩૭૮	૩૦૭૫	૧:૧.૪૧
ખર્ચ-બી	-૫૭૭૦	૫૨૫૫	૧:૦.૮૩
ખર્ચ-સી૧	-૧૨૨૧૬	૬૨૪૮	૧:૦.૭૦
ખર્ચ-સી૨	-૧૬૩૨૬	૬૮૮૨	૧:૦.૬૪

પત્રક-૬ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ બાદ કરતા થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૪૩૬૬ રૂ./કિવન્ટલ નફો રૂ. ૮૩૭૮ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સીર બાદ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ ઓછા મળેલ. આવક અને કરતા ચોખ્ખી ખોટ રૂ. ૧૬૩૨૬ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. કપાસ ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ-સીર) સામે ૧:૦.૬૪ મળેલ મધ્યમ તારીની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૬૮૮૨ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૬૪ પૈસા ખોટ થયેલ.

તેલીબિયાં પાકોની માહિતી અને માર્ગદર્શન માટે સંપર્ક સાધો

- (૧) મુખ્ય તેલીબિયાં સંશોધન કેન્દ્ર
જૂનાગઢ કૃષિ યુનિવર્સિટી, જૂનાગઢ - ૩૬૨૦૦૧
ફોન : (૦૨૮૫) ૨૬૭૦૨૦૫
- (૨) કૃષિ સંશોધન કેન્દ્ર
જૂનાગઢ કૃષિ યુનિવર્સિટી, અમરેલી - ૩૬૫૬૦૧
ફોન : (૦૨૭૫૨) ૨૨૭૧૨૨
- (૩) મુખ્ય દિવેલા રાઈ સંશોધન કેન્દ્ર
સરદાર કૃષિનગર દાંતીવાડા કૃષિ યુનિવર્સિટી, સરદાર કૃષિનગર-૩૮૫૫૦૬
જી. બનાસકાંદા ફોન : (૨૭૪૮ ૨૭૮૪૮૮૨
- (૪) ખરસાણી સંશોધન કેન્દ્ર
નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી, પો. વણારસી, તા. વાંસદા જ. નવસારી
ફોન : (૦૨૬૩૦) ૨૨૨૦૧૮

પ્રકરણ : ૧૮

તમાકુ

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૧.૭૪ લાખ હેક્ટારમાં તમાકનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૫.૧૮ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની તમાકુની ઉત્પાદકતા ૨૮૮૬ કિ.ગ્રા./હે. છે. ગુજરાત રાજ્યમાં આંદં, ખેડા, અને મહેસાણા જલ્લા તમાકુના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

પત્રક-૧ : તમાકુ (બીડી)નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટાર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	ચુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૪૮.૭૬	૭૮૬૨	૧૦.૫૨
૨	બળદ	જોડી / દિન	૪.૩૦	૧૨૮૦	૧.૭૦
૩	બિયારણ	નંગ	૧૯૩૨૦	૪૧૫૫	૫.૪૮
૪	છાણીયુ ખાતર	કિલો	૬૬૦૦૦	૫૬૭૭	૭.૫૦
૫	રાસાયણિક ખાતર			૮૩૪૮	૧૧.૦૩
૬	પિયત			૩૬૫૧	૪.૮૨
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૫૮૨	૧.૭૮
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૭૨૫૬	૮.૫૮
૯	ઘસારો			૪૦૧	૦.૫૩
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૨૭૪૩	૩.૬૩
૧૧	ખર્ચ—એ			૪૨૦૮૪	૫૫.૫૮
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૫૩૮૩	૨૦.૩૨
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૬૩૫	૦.૮૪
૧૪	ખર્ચ—બી			૫૮૧૦૨	૭૬.૭૪
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૬૭.૦૪	૧૦૭૨૭	૧૪.૧૭
૧૬	ખર્ચ—સી૧			૬૮૮૨૮	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૬૮૮૩	૦.૦૮
૧૮	ખર્ચ—સીર			૭૫૭૧૨	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૧૧૬.૮૦	૧૮૬૮૮	૨૪.૬૮

પત્રક-૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે તમાકુ (બીડી)ની ખેતીમાં ખ્યાલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૮૬૮૮), પોતાની ખર્ચ—એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સીર અને ખર્ચ—સીર અનુક્રમે રૂ. જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૧૫૩૮૩) અને રસાયણિક ખાતર (રૂ. ૪૨૦૮૪, ૫૮૧૦૨, ૬૮૮૨૮ અને ૭૫૭૧૨ પ્રતિ હેક્ટર ૮૩૪૮) નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૨: તમાકુ (બીડી)ની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૨૮.૩૨
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૫૪૨૧
		આવક (રૂ.)	૧૫૮૮૪૬
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૦
		આવક (રૂ.)	૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૧૫૮૮૪૬

પત્રક-૨ મુજબ તમાકુ (બીડી)નું મુખ્ય ઉત્પાદન સરેરાશ ભાવ ૫૪૨૧ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ તમાકુ ૨૮.૩૨ કિવન્ટલ/હે મળેલ હતું. બેંકોને તમાકુ (બીડી)નો (બીડી)ની ખેતીમાં કુલ આવક ૧૫૮૮૪૬ રૂ/હેક્ટર થયેલ.

પત્રક-૩: તમાકુ (બીડી)ની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:જાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૧૧૬૮૬૨	૧૪૩૪	૧:૩.૭૮
ખર્ચ—બી	૧૦૦૮૪૪	૧૮૮૨	૧:૨.૭૪
ખર્ચ—સીર	૮૦૧૧૭	૨૩૪૮	૧:૨.૩૧
ખર્ચ—સીર	૮૩૨૩૪	૨૫૮૨	૧:૨.૧૦

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૧૧૬૮૬૨ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સીર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૮૩૨૩૪ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. તમાકુ (બીડી)ની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૨૫૮૨ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૫૪૨૧ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર

કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૨.૧૦ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૧.૧૦ રૂપિયા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

ગુજરાતમાં તમાકુ (કલકત્તી)ની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૪,૫ અને ૬ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૪ : તમાકુ (કલકતી)નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૪૩.૨૫	૬૬૨૦	૧૦.૬૫
૨	બળદ	જોડી / દિન	૨.૮૫	૮૪૪	૧.૩૨
૩	બિયારણ	નંગા	૨૫૬૨૦	૬૬૪૧	૧૦.૨૨
૪	ઇણીયુ ખાતર	કિલો	૫૮૬૫	૪૮૪૫	૭.૪૬
૫	રાસાયણિક ખાતર			૮૩૭૩	૧૨.૮૮
૬	પ્રિયત			૩૨૮૫	૫.૦૭
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૪૪૬	૦.૬૬
૮	પદ્ધતુરણ ખર્ચ			૬૪૨૮	૮.૮૬
૯	ઘસારો			૪૫૮	૦.૭૦
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૨૨૮૬	૩.૪૩
૧૧	ખર્ચ—એ			૪૦૫૫૬	૬૨.૪૧
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૮૬૫૦	૧૩.૩૧
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૬૮૮	૧.૦૬
૧૪	ખર્ચ—બી			૪૮૮૮૪	૭૬.૭૮
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૫૭.૩૮	૮૧૮૩	૧૪.૧૩
૧૬	ખર્ચ—સીની			૫૮૦૭૭	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૫૮૦૮	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ—સીર			૬૪૮૮૫	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૧૦૦.૬૪	૧૬૧૦૩	૨૪.૭૮

પત્રક-૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે તમાકુ (કલકતી)ની મજૂર (રૂ. ૧૬૧૦૩), પોતાની જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૮૬૫૦) અને રાસાયણિક ખાતર (રૂ. ૮૩૭૩) નો સમાવેશ સીર અનુક્રમે રૂ. ૪૦૫૫૬, ૪૮૮૮૪, ૫૮૦૭૭ થાય છે.

અને ૬૪૮૮૫ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ

પત્રક-૫: તમાકુ (કલકતી)ની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (ક્રિવન્ટલ/હે)	૩૫.૩૫
		ભાવ (રૂ./ક્રિવન્ટલ)	૫૦૭૪
		આવક (રૂ.)	૧૭૮૩૮૩
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (ક્રિવન્ટલ/હે)	૦
		ભાવ (રૂ./ક્રિવન્ટલ)	૦
		આવક (રૂ.)	૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૧૭૮૩૮૩

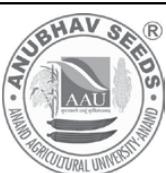
પત્રક-૨ મુજબ તમાકુ (કલકતી)નું મુખ્ય ઉત્પાદન સરેરાશ ભાવ ૫૦૭૪ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ તમાકુ ૩૫.૩૫ કિવન્ટલ/હે મળેલ હતું. બેડૂતોને તમાકુ (કલકતી)નો (કલકતી)ની ખેતીમાં કુલ આવક ૧૭૮૩૮૩ રૂ/હેકટર થયેલ.

પત્રક-૩: તમાકુ (કલકતી)ની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૧૩૮૮૨૭	૧૧૪૭	૧:૪.૪૨
ખર્ચ-બી	૧૨૮૪૮૮	૧૪૧૧	૧:૩.૬૦
ખર્ચ-સી.૧	૧૨૦૩૦૬	૧૬૭૧	૧:૩.૦૪
ખર્ચ-સી.૨	૧૧૪૩૮૮	૧૮૩૮	૧:૨.૭૬

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૧૩૮૮૨૭ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સી.૨ બાદ કરતા યોઝ્ખો નફો રૂ. ૧૧૪૩૮૮ પ્રતિ હેકટર થયેલ. તમાકુ (કલકતી)ની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૧૮૩૮

થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૫૦૭૪ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ-સી.૨) સામે ૧:૨.૭૬ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૧. ૭૬ રૂપિયા યોઝ્ખો નફો મળેલ.

આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી દ્વારા ઉત્પાદિત 'અનુભવ' બ્રાન્ડ બીજ/પ્લાન્ટિંગ મટિરિયલ્સ માટે સંપર્ક સાધો

આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી દ્વારા ડાંગર, મકાઈ, મગ, તુવેર, હિવેલા, રજકો, ઓટ અને ગુવાર જેવા પાકોનું 'અનુભવ' બ્રાન્ડ બીજ ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે અને વહેલા તે પહેલાના ધોરણો વેચાણ કરવામાં આવે છે.

વધુમાં ઘઉં, ચાણા, ગુવાર, જીરું અને મકાઈ જેવા પાકોનું બિયારણ આગામી શિયાળું જીતુમાં ઉપલબ્ધ બનશે.

- ભાલીયા ઘઉં માટે : અરણોજ (૦૨૭૧૪-૨૮૪૨૦૩ / ૨૮૪૪૪૫)
- જીરું માટે : અરણોજ (૦૨૭૧૪ - ૨૮૪૨૦૩ / ૨૮૪૪૪૫) તેમજ સાણંદ (૦૨૭૧૭-૨૮૪૩૨૫)
- ધાસચારાના પાકોના બીજ અને જરીયા/ચીપા માટે : ધાસચારા વિભાગ, આણંદ (૦૨૬૮૮-૨૬૪૧૭૮)
- ફળપાકો અને ફૂલછોડ પ્લાન્ટિંગ મટિરિયલ્સ માટે : બાગાયત વિભાગ, આણંદ (૦૨૬૮૮-૨૬૦૨૫૦/૨૬૨૩૭૫)
- ઔષધિય અને સુગંધિત પાકો (ઈસબગુલ, અસાળિયો, અશ્વાંધા, શંખપુષ્પી, કાલમેધ, કાળીજરી, લીલી હળદર વગેરે) માટે : ઔષધિય અને સુગંધિત છોડ સંશોધન કેન્દ્ર, આણંદ (૦૨૬૮૮-૨૬૧૮૧૭, ૨૮૦૨૫૧)

વધુ વિગતો માટે કચેરી કામકાજના દિવસોમાં ૮-૦૦ થી ૧૨-૦૦ અને ૧૪-૦૦ થી ૧૭-૦૦ કલાક દરમાન રૂબરૂ અથવા ફોનથી નોડલ અધિકારી (સીડ), વિભાગીય સંશોધન કેન્દ્ર, આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી, આણંદ -૩૮૮૧૧૦ (૦૨૬૮૮-૨૬૦૩૨૮, ૨૬૪૨૩૪) ખાતે સંપૂર્ક સાધવો. બિયારણ વેચાણ અંગેની માહિતી યુનિવર્સિટી વેબસાઈટ www.aau.in પરથી પણ મળી શકશે.

પ્રકરણ : ૧૮

૪૩

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૩.૭૫ પાટશ જલ્લા જરૂના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.
લાખ હેક્ટરમાં જરૂનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૨.૮૭ લાખ ટન
ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની જરૂની ઉત્પાદકતા ૭૮૨
કિ.ગ્રા./હે. છે. ગુજરાત રાજ્યમાં સુરેન્નગર, બનાસકાંઠા અને
ગુજરાતમાં જરૂની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯માં થયેલ
ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧, ૨ અને ૩ માં આપવામાં
આવેલ છે.

પત્રક-૧: જીરાનુંખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	ચુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૨૮.૮૫	૭૪૮૮	૧૩.૪૭
૨	બળદ	જોડી / દિન	૧.૩૬	૪૬૦	૦.૮૩
૩	બિયારણ	કિલો	૧૫.૨૪	૩૮૮૬	૬.૮૮
૪	ધાંડીયુ ખાતર	કિલો	૪૭૫	૪૭૧	૦.૮૫
૫	રાસાયણિક ખાતર			૨૬૦૮	૫.૨૨
૬	પિયત			૭૦૦૬	૧૨.૫૮
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૩૭૧૧	૬.૬૬
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૫૦૮૭	૮.૧૫
૯	ઘસારો			૩૧૧	૦.૫૬
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૧૨૫૪	૨.૨૫
૧૧	ખર્ચ-એ			૩૨૬૦૬	૫૮.૫૫
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૮૬૪૮	૧૭.૩૪
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૭૬૪	૧.૩૭
૧૪	ખર્ચ-બી			૪૩૦૨૫	૭૭.૨૬
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૨૮.૪૪	૭૬૦૨	૧૩.૬૫
૧૬	ખર્ચ-સી૧			૫૦૬૨૭	૮૦.૬૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૫૦૬૩	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સીર			૫૫૬૮૦	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૫૮.૨૮	૧૫૧૦૧	૨૭.૧૨

પત્રક—૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણે જરૂની ખેતીમાં ખર્ચ—એ, સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૫૧૦૧), પોતાની જમીનનું ભાડું ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સી૨ અનુકૂળ રૂ. ૩૨૬૦૬, (રૂ. ૮૬૫૮) અને પિયત (રૂ. ૭૦૦૬) નો સમાવેશ થાયછે. ૪૩૦૨૫, ૫૦૬૨૭ અને ૫૫૬૬૦ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં

પત્રક—૨ : જીરાની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૭.૩૮
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૧૪૫૦૦
		આવક (રૂ.)	૧૦૭૦૧૧
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૦
		આવક (રૂ.)	૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૧૦૭૦૧૧

પત્રક—૨ મુજબ જરૂનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાઢા) ૧૪૫૦૦ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ જરૂની ખેતીમાં કુલ ૭.૩૮ કિવન્ટલ/હે મળેલ હતું. ઐંઝૂતોને જરૂનો સરેરાશ ભાવ આવક ૧૦૭૦૧૧ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક—૩: જીરાની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:જાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૭૪૪૦૮	૪૪૯૮	૧:૩.૨૮
ખર્ચ—બી	૬૩૬૮૬	૫૮૩૦	૧:૨.૪૮
ખર્ચ—સી૧	૫૬૩૮૪	૬૮૬૦	૧.૨.૧૧
ખર્ચ—સી૨	૫૧૩૨૧	૭૫૪૬	૧:૧.૮૨

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૭૪૪૦૮ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સીર બાદ કરતા ચોંખો નફો રૂ. ૫૧૩૨૧ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જરૂની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૭૫૪૬ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૧૪૫૦૦ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૧.૮૨ મળેલ. એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૮૨ પૈસા ચોંખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૨૦

ઈસબગુલ

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૦.૨૪ લાખ ધરાવે છે.

હેક્ટરમાં ઈસબગુલનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૦.૧૮ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની ઈસબગુલની ઉત્પાદકતા ૭૩૫ ક્રિ.ગ્રા./હે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં બનાસકાંઠા, કાચી અને મહેસાણા જલ્લા ઈસબગુલના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન

ગુજરાતમાં ઈસબગુલની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : ઈસબગુલનુંખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૩૫.૬૮	૭૧૩૮	૧૩.૨૧
૨	બળદ	જોડી / દિન	૦.૪૩	૪૨૩	૦.૭૮
૩	બયારણ	કિલો	૩.૮૪	૮૬૦	૧.૭૮
૪	ધાણીયુ ખાતર	કિલો	૨૬૮૭	૨૬૮૭	૪.૬૭
૫	રાસાયણિક ખાતર			૩૪૧૩	૬.૩૨
૬	પિયત			૧૧૦૭૫	૨૦.૫૦
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૧૧૫૮	૨.૧૪
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૫૮૭૮	૧૦.૮૮
૯	ધસારો			૬૫૪	૧.૨૧
૧૦	ચાલુ મૂરીનું વ્યાજ			૧૩૩૪	૨.૪૭
૧૧	ખર્ચ-એ			૩૪૭૨૧	૬૪.૨૬
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૭૦૦૦	૧૨.૮૬
૧૩	સ્થાયી મૂરીનું વ્યાજ			૮૦૮	૧.૬૮
૧૪	ખર્ચ-બી			૪૨૬૨૮	૭૮.૮૦
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૩૨.૪૩	૬૪૮૬	૧૨.૦૧
૧૬	ખર્ચ-સી.૧			૪૮૧૧૫	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૪૮૧૨	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સી.૨			૫૪૦૨૭	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૬૮.૧૨	૧૩૬૨૪	૨૫.૨૨

પત્રક—૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે ઈસબગુલની ખેતીમાં થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૩૬૨૪), પિયત ખર્ચ—એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સીરઅનુક્રમે રૂ. (રૂ. ૧૧૦૭૫), અને પોતાની જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૭૦૦૦) ૩૪૭૨૧, ૪૨૬૨૮, ૪૮૧૧૫ અને ૫૪૦૨૭ પ્રતિ હેક્ટર નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક—૨: ઈસબગુલની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૮.૭૩
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૮૮૬૨
		આવક (રૂ.)	૮૫૮૫૭
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૧૫.૨૬
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૪૦૦
		આવક (રૂ.)	૬૧૦૬
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૧૦૨૦૬૩

પત્રક—૨ મુજબ ઈસબગુલનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાઢા) મળેલ. આમ ઈસબગુલની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૮૫૮૫૭ રૂ./૮.૭૩ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૧૫.૨૬ કિવન્ટલ/હે કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૬૧૦૬ રૂ./હેક્ટર મળીને હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૮૮૬૨ રૂ./કિવન્ટલ થયેલ. કુલ આવક ૧૦૨૦૬૩ રૂ./હેક્ટર થયેલ. રૂ./કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૪૦૦ રૂ./કિવન્ટલ

પત્રક—૩: ઈસબગુલની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૬૭૩૪૬	૨૮૪૧	૧:૨.૮૪
ખર્ચ—બી	૫૮૪૩૮	૩૭૫૪	૧:૨.૩૮
ખર્ચ—સી૧	૫૨૮૫૨	૪૪૨૦	૧:૨.૦૮
ખર્ચ—સી૨	૪૮૦૪૦	૪૮૨૫	૧:૧.૮૮

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૮૮૬૨ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. કરતા નફો રૂ. ૬૭૩૪૬ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સી૨ આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૪૮૦૪૦ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સી૨) સામે ૧:૧.૮૮ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ઈસબગુલની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૪૮૨૫ ખર્ચ સામે ૮૮ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૨૧

વરિયાળી

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૦.૩૭ લાખ ધરાવે છે.

હેક્ટરમાં વરિયાળીનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૦.૬૨ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની વરિયાળીની ઉત્પાદકતા ૧૬૮૭ કિ.ગ્રા./હે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં મહેસૂશા, પાટણ અને સાબરકાંઠા જલ્લા વરિયાળીના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન

ગુજરાતમાં વરિયાળીની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જીવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : વરિયાળીનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૩૪.૭૦	૬૬૪૦	૧૧.૬૬
૨	બળદ	જોડી / દિન	૧.૨૮	૮૫૪	૧.૪૪
૩	બયારણ	કિલો	૨.૨૩	૩૦૮	૦.૫૨
૪	છાણીયું ખાતર	કિલો	૨૧૩૪	૨૮૮૮	૪.૮૫
૫	રસાયણિક ખાતર			૩૨૨૪	૫.૪૨
૬	પિપત			૧૨૮૯૮	૨૧.૫૪
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૧૩૪૪	૨.૨૬
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૬૧૩૪	૧૦.૩૧
૯	ધસારો			૭૦૪	૧.૧૮
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૧૪૦૮	૨.૩૭
૧૧	ખર્ચ-એ			૩૬૬૨૭	૬૧.૫૫
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૮૮૩૮	૧૬.૭૦
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૮૮૧	૧.૪૦
૧૪	ખર્ચ-બી			૪૭૪૫૬	૭૮.૭૫
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૩૩.૨૦	૬૬૪૦	૧૧.૧૬
૧૬	ખર્ચ-સી.૧			૫૪૦૫૬	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૫૪૧૦	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સી.૨			૫૮૫૦૬	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૬૮.૭૦	૧૩૪૮૦	૨૨.૮૨

પત્રક—૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે વરિયાળીની ખેતીમાં થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૩૫૮૦), પિયત ખર્ચ—એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સી૨ અનુક્રમે રૂ. (રૂ. ૧૨૮૧૮) અને પોતાની જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૮૮૩૮) નો ઉદ્દેશ, ૪૭૪૫૬, ૫૪૦૮૬ અને ૫૮૫૦૬ પ્રતિ હેક્ટર સમાવેશ થાય છે.

પત્રક—૨: વરિયાળીની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૧૬.૮૫
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૭૨૫૭
		આવક (રૂ.)	૧૨૨૨૮૦
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૦
		આવક (રૂ.)	૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૧૨૨૨૮૦

પત્રક—૨ મુજબ વરિયાળીનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાઢા) ભાવ ૭૨૫૭ રૂ./કિવન્ટલ આમ વરિયાળીની ખેતીમાં કુલ ૧૬.૮૫ કિવન્ટલ/હે મળેલ હતું. બેદૂતોને વરિયાળીનો સરેરાશ આવક ૧૨૨૨૮૦ રૂ/હેક્ટર થયેલ.

પત્રક—૩: વરિયાળીની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૮૫૬૪૮	૨૧૭૪	૧:૩.૩૪
ખર્ચ—બી	૭૪૮૨૦	૨૮૧૬	૧:૨.૫૮
ખર્ચ—સી૧	૬૮૧૮૦	૩૨૧૦	૧:૨.૨૬
ખર્ચ—સી૨	૬૨૭૭૦	૩૫૩૨	૧:૨.૦૫

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવક માંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૮૫૬૪૮ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સીર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૬૨૭૭૦ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. વરિયાળીની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૩૫૩૨ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ ૭૨૫૭ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૨.૦૫ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૧.૦૫ રૂપિયા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૨૨

ધાણા

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૦.૧૫ લાખ અને જામનગર જલ્લા ધાણાના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન હેક્ટરમાં ધાણાનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૦.૪૪ લાખ ટન ધરાવે છે.

ઉત્પાદન મળેલ. ભારત દેશમાં ધાણાની ઉત્પાદકતા ૬૬૪ કિ.ગ્રા./હે અને ગુજરાત રાજ્યની ધાણાની ઉત્પાદકતા ૨૮૫૦ કિ.ગ્રા./હે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં જુનાગઢ, કચ્છ,

ગુજરાતમાં ધાણાની એતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧, ૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : ધાણાનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૩૬.૩૪	૬૨૫૬	૧૬.૩૮
૨	બળદ	જોડી / દિન	૦.૬૦	૬૦૦	૧.૦૬
૩	બયારણ	કિલો	૨૩.૫૬	૨૬૬૫	૪.૭૨
૪	ધાણીયુ ખાતર	કિલો	૮૫૨	૮૦૩	૧.૪૨
૫	રાસાયણિક ખાતર			૩૦૨૩	૫.૩૫
૬	પિયત			૭૮૪૧	૧૩.૮૮
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૨૨૩૩	૩.૬૫
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૫૩૮૫	૮.૫૫
૯	ધસારો			૩૦૦	૦.૫૩
૧૦	ચાલુ મૂરીનું વ્યાજ			૧૨૮૫	૨.૨૭
૧૧	ખર્ચ-એ			૩૩૪૦૧	૫૮.૧૧
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૦૫૮૭	૧૮.૭૬
૧૩	સ્થાયી મૂરીનું વ્યાજ			૮૫૧	૧.૬૮
૧૪	ખર્ચ-બી			૪૪૮૮૮	૭૮.૫૫
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૨૬.૫૧	૬૪૧૮	૧૧.૩૬
૧૬	ખર્ચ-સી.૧			૫૧૩૬૭	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૫૧૩૭	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સી.૨			૫૬૫૦૪	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૬૨.૮૫	૧૫૬૭૪	૨૭.૭૪

પત્રક—૧માં જાણાવ્યા પ્રમાણે ધાણાની ખેતીમાં ખર્ચ—એ, સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૧૫૬૭૪), પોતાની જમીનનું ભાડું ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સી૨ અનુકૂમે રૂ. ૩૩૪૦૧, (રૂ. ૧૦૫૮૭), અને પિયત (રૂ. ૭૮૪૧) નો સમાવેશ થાય ૪૪૮૪૮, ૫૧૭૬૭ અને ૫૬૫૦૪ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં છે.

પત્રક—૨: ધાણાની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૧૭.૧૫
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૫૫૮૩
		આવક (રૂ.)	૮૫૮૨૦
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૩.૪૬
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૧૫૦
		આવક (રૂ.)	૫૧૪
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૮૬૪૩૪

પત્રક—૨ મુજબ ધાણાનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાણા) મળેલ. આમ ધાણાની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૮૫૮૨૦ રૂ./ ૧૭.૧૫ કિવન્ટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૩.૪૬ કવીન્ટલ/ હે મળેલ હતું. બેદૂતોને ધાણાનો સરેરાશ ભાવ ૫૫૮૩ રૂ./ કિવન્ટલ અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૧૫૦ રૂ./કવીન્ટલ હેક્ટર અને ગૌણ ઉત્પાદનની આવક ૫૧૪ રૂ./હેક્ટર મળીને કુલ આવક ૮૬૪૩૪ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક—૩: ધાણાની ખેતીમાં ચોખ્ખો નફો, ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક —ખર્ચ નો ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૬૩૦૩૮	૧૮૧૮	૧:૨.૮૮
ખર્ચ—બી	૫૧૪૬૦	૨૫૮૧	૧:૨.૧૫
ખર્ચ—સી૧	૪૫૦૭૨	૨૮૬૫	૧:૧.૮૮
ખર્ચ—સી૨	૩૮૮૩૫	૩૨૬૫	૧:૧.૭૧

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૬૩૦૩૮ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સી૨ બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૩૮૮૩૫ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. ધાણાની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૩૨૬૫ થયેલ તેની

સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૫૫૮૩ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સી૨) સામે ૧:૧.૭૧ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૭૧ પૈસાનો ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૨૩

બટાટા

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૧.૩૦ લાખ મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

હેક્ટરમાં બટાટાનું વાવેતર થયેલ ફેમાંથી ૩૭.૫૩ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની બટાટાની ઉત્પાદકતા ૨૮૭૮૦ કિ.ગ્રા./હે. છે. ગુજરાત રાજ્યમાં બનાસકંડા, સાબરકંડા, અને મહેસાણા જલ્લા બાટાટાના વાવેતરમાં

પત્રક-૧ : બટાટાનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૩૭.૬૬	૭૨૩૦	૬.૬૨
૨	બળદ	જોડી / દિન	૧.૦૮	૫૭૪	૦.૫૫
૩	બિયારણ	કિલો	૨૩૮૦	૨૮૫૫૬	૨૮.૨૭
૪	છાણીયું ખાતર	કિલો	૪૫૦૭	૪૧૨૧	૩.૬૪
૫	રસાયણિક ખાતર			૧૪૮૮૩	૧૪.૨૪
૬	પિયત			૭૭૭૬	૭.૪૪
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૩૪૭૦	૩.૪૧
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૮૧૦૬	૭.૭૫
૯	ધસારો			૬૧૧	૦.૫૮
૧૦	ચાલુ મૂડીનું વ્યાજ			૩૦૪૮	૨.૬૨
૧૧	ખર્ચ-એ			૭૮૪૮૬	૭૬.૦૩
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૮૦૮૪	૭.૭૪
૧૩	સ્થાયી મૂડીનું વ્યાજ			૮૨૫	૦.૭૮
૧૪	ખર્ચ-બી			૮૮૪૯૬	૮૪.૫૬
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૩૭.૮૦	૬૬૪૨	૬.૩૫
૧૬	ખર્ચ-સી૧			૮૫૦૪૮	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૮૫૦૬	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સી૨			૧૦૪૫૬૪	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૭૬.૪૬	૧૩૮૭૨	૧૩.૨૭

પત્રક-૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે બટાટાની ખેતીમાં ખર્ચ-એ, સૌથી વધુ ખર્ચ બિયારણ (રૂ. ૨૮૫૫૬), રાસાયણિક ખાતર ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી૧ અને ખર્ચ-સી૨ અનુકૂળમે રૂ. ૭૮૪૮૯, (રૂ. ૧૪૮૮૩) અને મજૂર (રૂ. ૧૩૮૭૨) નો સમાવેશ ૮૮૪૧૬, ૮૫૦૫૮ અને ૧૦૪૫૬૪ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં થાય છે.

પત્રક-૨ : બટાટાની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૨૩૫.૫૩
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૬૩૮
		આવક (રૂ.)	૧૫૦૨૬૮
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૦
		આવક (રૂ.)	૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૧૫૦૨૬૮

પત્રક-૨ મુજબ બટાટાનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાળા) ભાવ ૬૩૮ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ બટાટાની ખેતીમાં કુલ ૨૩૫.૫૩ કિવન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને બટાટાનો સરેરાશ આવક ૧૫૦૨૬૮ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક-૩: બટાટાની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:જાવક ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૭૦૬૮૨	૩૩૮	૧:૧.૮૮
ખર્ચ-બી	૬૧૭૭૨	૩૭૫	૧:૧.૭૦
ખર્ચ-સી૧	૫૫૧૩૦	૪૦૪	૧:૧.૫૮
ખર્ચ-સી૨	૪૫૬૨૪	૪૪૪	૧:૧.૪૪

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૭૦૬૮૨ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સી૨ બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૪૫૬૨૪ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. બટાટાની ખેતીમાં કિવન્ટલ દ્વારા ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૪૪૪ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૬૩૮ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ-સી૨) સામે ૧:૧.૪૪ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૪૪ પૈસાનો ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૨૪

કુંગળી

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૦.૫૪ લાખ સ્થાન ધરાવે છે.

હેક્ટરમાં કુંગળીનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૧૫.૪૨ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની કુંગળીની ઉત્પાદકતા ૨૮૩૦૬ કિ.ગ્રા./હે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં ભાવનગર, જૂનાગઢ, અને દાહોદ જલ્લા કુંગળીના વાવેતરમાં મોખરાનું

ગુજરાતમાં કુંગળીની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : કુંગળીનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૧૬૪.૭૦	૪૦૧૯૮	૧૧.૩૮
૨	બળદ	જોડી / દિન	૨.૮૮	૪૧૮૧	૨.૭૬
૩	બિયારણ	કિલો	૧૬.૪૧	૨૨૮૬૭	૧૫.૨૮
૪	છાણીયું ખાતર	કિલો	૨૩૩૬	૨૪૧૮	૧.૬૨
૫	રાસાયણિક ખાતર			૪૪૪૮	૨.૫૭
૬	પિયત			૧૧૭૨૩	૭.૮૩
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૨૧૪૨	૧.૪૩
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૭૦૬૧	૪.૭૨
૯	ઘસારો			૪૭૫	૦.૩૨
૧૦	ચાલુ મૂરીનું વ્યાજ			૩૮૨૧	૨.૫૫
૧૧	ખર્ચ—એ			૫૮૩૩૪	૬૬.૩૯
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૮૬૬૭	૧૨.૪૭
૧૩	સ્થાયી મૂરીનું વ્યાજ			૧૦૩૦	૦.૬૬
૧૪	ખર્ચ—બી			૧૧૫૦૩૨	૭૮.૫૩
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૭૩.૦૧	૧૭૦૨૪	૧૧.૩૮
૧૬	ખર્ચ—સી.૧			૧૩૬૦૫૬	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૧૩૬૦૬	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ—સી.૨			૧૪૬૬૬૨	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૨૩૭.૭૧	૫૭૨૨૨	૩૮.૨૪

પત્રક-૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે કુંગળીની ખેતીમાં ખર્ચ-એ, જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૫૭૨૨૨), બિયારણ (રૂ. ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી૧ અને ખર્ચ-સી૨ અનુક્રમે રૂ. ૮૮૩૩૫, ૨૨૮૬૭) અને પોતાની જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૧૮૬૬૭) નો ૧૧૬૦૩૨, ૧૩૬૦૫૬ અને ૧૪૮૬૬૨ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૨ : કુંગળીની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૩૩૪.૪૧
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૫૧૪
		આવક (રૂ.)	૧૭૧૮૮૭
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે.)	૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૦
		આવક (રૂ.)	૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૧૭૧૮૮૭

પત્રક-૨ મુજબ કુંગળીનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાણા) આવક ૧૭૧૮૮૭ રૂ./હેક્ટર અને કુલ આવક ૧૭૧૮૮૭ ૩૩૪.૪૧ કિવન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને કુંગળીનો સરેરાશ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

ભાવ ૫૧૪ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ કુંગળીની ખેતીમાં મુખ્ય

પત્રક-૩: કુંગળીની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૭૨૫૦૮	૨૮૭	૧:૧.૭૩
ખર્ચ-બી	૫૨૮૧૧	૩૫૬	૧:૧.૪૪
ખર્ચ-સી૧	૩૫૭૮૭	૪૦૭	૧:૧.૨૬
ખર્ચ-સી૨	૨૨૧૮૧	૪૪૮	૧:૧.૧૫

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૭૨૫૦૮ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સી૨ બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૨૨૧૮૧ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. કુંગળીની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૪૪૮ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૫૧૪ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ-સી૨) સામે ૧:૧.૧૫ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૧૫ પૈસાનો ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૨૫

લસણા

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૦.૧૯ લાખ હેક્ટારમાં લસણાનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૧.૩૫ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની લસણાની ઉત્પાદકતા ૬૮૫૪ કિ.ગ્રા./હે. છે. ગુજરાત રાજ્યમાં જુનાગઢ, દાહોદ અને રાજકોટ જીલ્લા લસણાના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

ગુજરાતમાં લસણાની જેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧: લસણાનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટાર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૭૮.૫૦	૧૮૨૦૬	૧૮.૧૭
૨	બળદ	જોડી / દિન	૦.૪૬	૪૦૦	૦.૪૦
૩	બિયારણ	કિલો	૬૭૬.૮૩	૬૭૨૩	૬.૮૧
૪	ઇણીયુ ખાતર	કિલો	૧૪૬૬	૧૪૭૧	૧.૪૭
૫	રાસાયણિક ખાતર			૬૨૮૭	૬.૨૮
૬	પિયત			૧૪૦૫૫	૧૪.૦૩
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૩૭૧૦	૩.૭૦
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૫૮૮૫	૫.૮૮
૯	ધસારો			૬૦૧	૦.૬૦
૧૦	ચાલુ મૂરીનું વ્યાજ			૨૩૪૨	૨.૩૪
૧૧	ખર્ચ-એ			૬૦૮૯૦	૬૦.૭૯
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૪૮૮૨	૧૪.૮૬
૧૩	સ્થાયી મૂરીનું વ્યાજ			૧૧૩૭	૧.૧૨
૧૪	ખર્ચ-બી			૭૭૬૦૮	૭૭.૪૮
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૫૪.૨૨	૧૩૪૪૭	૧૩.૪૩
૧૬	ખર્ચ-સી૧			૮૧૦૫૬	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૮૧૦૬	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સી૨			૧૦૦૧૬૨	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૧૩૩.૭૨	૩૨૬૫૩	૩૨.૬૦

પત્રક-૧માં જણાવ્યા પ્રમાણે લસણની ખેતીમાં ખર્ચ-એ, સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૩૨૬૫૩), પોતાની જમીનનું ભાડું ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી.૧ અને ખર્ચ-સી.૨ અનુકૂળ રૂ. ૬૦૮૮૦, (રૂ. ૧૪૮૮૨) અને પિયત (૧૪૦૫૫) નો સમાવેશ થાય છે. ૭૭૬૦૮, ૮૧૦૫૬ અને ૧૦૦૧૬૨ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં

પત્રક-૨ : લસણની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૫૮.૨૩
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૨૬૨૫
		આવક (રૂ.)	૧૫૫૪૭૮
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૦
		આવક (રૂ.)	૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૧૫૫૪૭૮

પત્રક-૨ મુજબ લસણનું મુખ્ય ઉત્પાદન (દાણા) ભાવ ૨૬૨૫ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ લસણની ખેતીમાં કુલ ૫૮.૨૩ કિવન્ટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને લસણનો સરેરાશ આવક ૧૫૫૪૭૮ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક-૩: લસણની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૮૪૫૮૩	૧૦૨૮	૧:૨.૫૫
ખર્ચ-બી	૭૭૮૭૪	૧૩૧૦	૧:૨.૦૦
ખર્ચ-સી.૧	૬૪૪૨૭	૧૪૩૭	૧:૧.૭૧
ખર્ચ-સી.૨	૫૫૩૨૧	૧૬૮૧	૧:૧.૫૫

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૮૪૫૮૩ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સી.૨ બાદ કરતા ચોખ્યો નફો રૂ. ૫૫૩૨૧ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. લસણની ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૧૬૮૧ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૨૬૨૫ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ-સી.૨) સામે ૧:૧.૫૫ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૫૫ પૈસા ચોખ્યો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૨૬

શેરડી

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૧.૮૨ લાખ હેક્ટરમાં શેરડીનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૧૧૬.૨૨ લાખ ટન ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની શેરડીની ઉત્પાદકતા હુદાઈ કિ.ગ્રા./હે. છે. ગુજરાત રાજ્યમાં સુરત, ભરૂચ, અને

તાપી જલ્લા શેરડીના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

ગુજરાતમાં શેરડીની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : શેરડીનું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	યુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૨૨૮.૮૦	૪૮૮૩૮	૨૩.૮૫
૨	બળદ	જોડી / દિન	૧.૬૮	૧૭૪૭	૦.૮૬
૩	બિયારણ	કિલો	૬૩૭૭	૧૮૩૮૭	૮.૦૧
૪	ઇણીયુ ખાતર	કિલો	૪૬૨૫	૬૭૮૫	૩.૩૩
૫	રાસાયણિક ખાતર			૧૪૮૩૦	૭.૨૭
૬	પિયત			૨૨૫૮૩	૧૧.૦૮
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૧૧૫૮	૦.૫૭
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૨૩૮૨૮	૧૧.૭૩
૯	ધસારો			૩૬૩	૦.૧૮
૧૦	ચાલુ મૂરીનું વ્યાજ			૧૬૬૩૭	૮.૧૬
૧૧	ખર્ચ-એ			૧૫૫૨૮૧	૭૬.૧૪
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૨૦૩૭૬	૮.૬૬
૧૩	સ્થાયી મૂરીનું વ્યાજ			૪૮૮	૦.૨૪
૧૪	ખર્ચ-બી			૧૭૬૧૪૬	૮૬.૩૭
૧૫	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૪૧.૮૨	૮૨૬૭	૪.૫૪
૧૬	ખર્ચ-સી૧			૧૮૪૪૧૩	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૧૮૪૪૧	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ-સી૨			૨૦૩૮૫૪	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૨૭૧.૭૨	૫૮૧૦૪	૨૮.૪૮

પત્રક—૧માં જગ્યાવ્યા પ્રમાણે શેરડીની ખેતીમાં ખર્ચ— થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૫૮૧૦૫), પિયત એ, ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સીર અનુક્રમે રૂ. ૧૫૫ (રૂ. ૨૨૫૮૩) અનુભાવ કરી જમીનનું ભાડુ (રૂ. ૨૦૩૭૬) નો ૨૮૧, ૧૭૬૧૪૬, ૧૮૫૪૧૩ અને ૨૦૩૮૫૪ પ્રતિ હેક્ટર સમાવેશ થાય છે.

પત્રક—૨: શેરડીની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવનટલ/હે)	૮૦૬.૮૨
		ભાવ (રૂ./કિવનટલ)	૨૮૧
		આવક (રૂ.)	૨૩૪૭૮૫
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવનટલ/હે)	૫૫.૩૬
		ભાવ (રૂ./કિવનટલ)	૮૮
		આવક (રૂ.)	૫૪૨૨
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૨૪૦૨૦૭

પત્રક—૨ મુજબ શેરડીનું મુખ્ય ઉત્પાદન ૮૦૬.૮૨ શેરડીની ખેતીમાં મુખ્ય આવક ૨૩૪૭૮૫ રૂ./હેક્ટર અને ગૌણ કિવનટલ/હે અને ગૌણ ઉત્પાદન ૫૫.૩૬ કવીનટલ/હે મળેલ ઉત્પાદનની આવક ૫૪૨૨ રૂ./હેક્ટર મળીને કુલ આવક હતું. એકૂતોને શેરડીનો સરેરાશ ભાવ ૨૮૧ રૂ./કિવનટલ ૨૪૦૨૦૭ રૂ./હેક્ટર થયેલ. અને ગૌણ ઉત્પાદનનો ભાવ ૮૮ રૂ./કવીનટલ મળેલ. આમ

પત્રક—૩: શેરડીની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવનટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવનટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૮૫૨૫૬	૧૮૬	૧:૧.૫૫
ખર્ચ—બી	૬૪૩૮૧	૨૧૨	૧:૧.૩૭
ખર્ચ—સી૧	૫૫૧૨૪	૨૨૩	૧:૧.૩૦
ખર્ચ—સીર	૩૬૫૮૩	૨૪૬	૧:૧.૧૮

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૮૫૨૫૬ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સીર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૩૬૫૮૩ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. શેરડીની ની ખેતીમાં કિવનટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૨૪૬ થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૨૮૧ રૂ./કિવનટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૧.૧૮ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૧૮ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૨૭

કેળા

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૦.૨૯ લાખ જલ્લા કેળાના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

હેક્ટરમાં કેળાનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૨૧.૨૫ લાખ ટન ગુજરાતમાં કેળાની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ ઉત્પાદન મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની કેળાની ઉત્પાદકતા ૭૧૭૩૪ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં કિ.ગ્રા./ઘે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં સુરત, ભરૂચ, અને તાપી આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : કેળા (ટીસ્યુ)નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	ચુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૧૦૨.૫૭	૧૬૪૧૨	૭.૧૮
૨	બળદ	જોડી / દિન	૭.૬૬	૨૨૮૮	૧.૦૧
૩	બિયારણ		૩૧૪૨	૪૭૧૩૨	૨૦.૬૩
૪	છાણીયું ખાતર		૧૫૦૫૭	૧૧૫૨૨	૫.૨૨
૫	રસાયણિક ખાતર			૨૪૬૬૫	૧૦.૮૦
૬	પિયત			૨૨૧૭૮	૮.૭૧
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૭૭૪૭	૩.૪૦
૮	પરચૂરણ ખર્ચ			૧૮૦૭૫	૭.૬૧
૯	ઘસારો			૬૮૭	૦.૩૦
૧૦	ચાલુ મૂરીનું વ્યાજ			૧૮૧૩૫	૭.૬૧
૧૧	ખર્ચ—એ			૧૬૮૨૬૨	૭૪.૧૦
૧૨	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૭૧૧૭	૭.૪૦
૧૩	સ્થાયી મૂરીનું વ્યાજ			૩૮૮	૦.૧૯
૧૪	ખર્ચ—બી			૧૮૬૭૬૭	૮૧.૭૭
૧૫	મજૂર (ધરના)	માનવ દિન	૧૩૦.૫૨	૨૦૮૮૩	૮.૧૪
૧૬	ખર્ચ—સી.૧			૨૦૭૬૫૦	૮૦.૮૧
૧૭	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૨૦૭૬૫	૮.૦૮
૧૮	ખર્ચ—સી.૨			૨૨૮૪૧૫	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૨૩૩.૦૮	૩૭૨૫૫	૧૬.૩૨

પત્રક—૧ માં જણાવ્યા પ્રમાણ કેળાની ખેતીમાં ખર્ચ—એ, જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર (રૂ. ૩૭૨૮૫), બિયારણ ખર્ચ—બી, ખર્ચ—સી૧ અને ખર્ચ—સીરઅનુક્રમે રૂ. ૧૬૮૨૮૨, (રૂ. ૪૭૧૩૨) અને રાસાયણિક ખાતર (રૂ. ૨૪૬૬૫) નો ૧૮૬૭૬૭, ૨૦૭૬૫૦ અને ૨૨૮૪૧૫ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. સમાવેશ થાય છે.

પત્રક—૨: કેળાની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૬૮૩.૧૨
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૫૮૫
		આવક (રૂ.)	૪૧૨૪૦૬
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવન્ટલ/હે)	૦
		ભાવ (રૂ./કિવન્ટલ)	૦
		આવક (રૂ.)	૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૪૧૨૪૦૬

પત્રક—૨ મુજબ કેળાનું મુખ્ય ઉત્પાદન ૬૮૩.૧૨ પદ્ધતિ રૂ./કિવન્ટલ મળેલ. આમ કેળાની ખેતીમાં કુલ આવક કિવન્ટલ/હે મળેલ હતું. બેડૂતોને કેળાનો સરેરાશ ભાવ ૪૧૨૪૦૬ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક—૩: કેળાની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવન્ટલ)	આવક—ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ—એ	૨૪૨૮૭૮	૨૪૪	૧:૨.૪૪
ખર્ચ—બી	૨૨૫૪૭૩	૨૬૬	૧:૨.૨૧
ખર્ચ—સી૧	૨૦૪૫૮૦	૩૦૦	૧.૧.૮૮
ખર્ચ—સીર	૧૮૩૮૨૫	૩૩૦	૧:૧.૮૦

પત્રક—૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ—એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૨૪૨૮૭૮ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ—સીર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૧૮૩૮૨૫ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. કેળાની ખર્ચ—સીર નફો રૂ. ૧૮૩૮૨૫ અને ખર્ચ—સીર બાદ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ—સીર) સામે ૧:૧.૮૦ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ ખેતીમાં કિવન્ટલ દિઠ ઉત્પાદન ખર્ચ રૂ. ૩૩૦ થયેલ તેની સામે ૮૦ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ : ૨૮

સુદમ પિયતથી કેળાની ખેતી

ગુજરાતમાં સને ૨૦૧૭-૧૮માં ૦.૨૮ લાખ જલ્લા કેળાના વાવેતરમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

હેક્ટરમાં કેળાનું વાવેતર થયેલ જેમાંથી ૨૧.૨૫ લાખ ટન ઉત્પાદન અને મળેલ. ગુજરાત રાજ્યની કેળાની ઉત્પાદકતા ૭૧૭૩૪ કિ.ગ્રા./હે. છે. ગુજરાત રાજ્યમાં ભરૂચ, નર્મદા અને આણંદ અને ત માં આપવામાં આવેલ છે.

ગુજરાતમાં સુક્ષમ પિયતથી કેળાની ખેતીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં થયેલ ખર્ચ અને આવક-જાવક પત્રક ૧,૨ અને ૩ માં આપવામાં આવેલ છે.

પત્રક-૧ : કેળા (ડ્રીપ)નું ખેતી ખર્ચ (હેક્ટર દીઠ)

ક્રમ	વિગત	ચુનિટ	જથ્થો	ખર્ચ	કુલ ખર્ચના (%)
૧	મજૂર (ભાડાના)	માનવ દિન	૧૪૦.૭૪	૧૮૮૮૭.૦૨	૮.૨૧
૨	બળદ	જોડી / દિન	૨.૩૮	૧૧૬૧.૦૮	૦.૫૮
૩	બિયારણ		૨૮૮૧.૬૪	૨૬૬૨૪.૭૪	૧૩.૧૨
૪	ઇણીયુ ખાતર		૨૧.૬૮	૨૦૦૬૦.૬૪	૮.૭૮
૫	રાસાયણિક ખાતર			૨૦૧૦૮.૩૩	૮.૮૦
૬	પિયત			૧૫૧૦૨.૧૫	૭.૩૬
૭	જંતુનાશક/રોગનાશક દવા			૫૬૪૮.૮૮	૨.૭૫
૮	ટ્રેક્ટર			૭૩૭૨.૪૫	૩.૫૮
૯	પરચૂરણ ખર્ચ			૨૮૮૨.૫૮	૧.૪૫
૧૦	ઘસારો			૧૬૬૪૬.૫૧	૮.૧૧
૧૧	ચાલુ મૂરીનું વ્યાજ			૧૬૧૮૩.૪૭	૭.૮૮
૧૨	ખર્ચ-એ			૧૫૧૧૪૦	૭૩.૬૬
૧૩	પોતાની જમીનનું ભાડુ			૧૭૮૮૮.૮૮	૭.૭૨
૧૪	સ્થાયી મૂરીનું વ્યાજ			૨૫૩૦.૪૭	૧.૨૩
૧૫	ખર્ચ-બી			૧૭૧૫૬૦.૪	૮૩.૬૧
૧૬	મજૂર (ઘરના)	માનવ દિન	૧૧૧.૧૪	૧૪૮૭૬.૩૨	૭.૩૦
૧૭	ખર્ચ-સીની			૧૮૬૪૩૬.૮	૮૦.૫૧
૧૮	વ્યવસ્થાપન ખર્ચ			૧૮૬૪૩.૬૮	૮.૦૮
	ખર્ચ-સીર			૨૦૫૧૮૦.૪	૧૦૦.૦૦
	કુલ મજૂર (૧ + ૧૫)	માનવ દિન	૨૫૧.૮૮	૩૩૮૯૩.૩૪	૧૬.૫૧

પત્રક-૧માં જણાવ્યા પ્રમાણ કેળાની ખેતીમાં ૨૦૫૧૮૦.૪ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. જેમાં સૌથી વધુ ખર્ચ મજૂર ખર્ચ-એ, ખર્ચ-બી, ખર્ચ-સી૧ અને ખર્ચ-સીર અનુક્રમે (રૂ. ૩૩૮૭૩.૩૪), બિયારણ (રૂ. ૨૬૮૨૪.૭૪) અને રૂ. ૧૫૧૧૪૦, ૧૭૧૫૬૦.૪, ૧૮૬૫૩૬.૮ અને રાસાયણિક ખાતર (રૂ. ૨૦૧૦૮.૩૩) નો સમાવેશ થાય છે.

પત્રક-૨: કેળાની ખેતીમાં ઉત્પાદન અને આવક (હેક્ટર દીઠ)

૧	મુખ્ય ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવનટલ/હે)	૭૮૫.૬૮
		ભાવ (રૂ./કિવનટલ)	૬૮૭.૪૬
		આવક (રૂ.)	૫૩૬૧૧૪.૮
૨	ગૌણ ઉત્પાદન	જથ્થો (કિવનટલ/હે)	૦
		ભાવ (રૂ./કિવનટલ)	૦
		આવક (રૂ.)	૦
૩	કુલ આવક	(રૂ.)	૫૩૬૧૧૪.૮

પત્રક-૨ મુજબ કેળાનું મુખ્ય ઉત્પાદન ૭૮૫.૬૮ ૬૮૭.૪૬ રૂ./કિવનટલ મળેલ. આમ કેળાની ખેતીમાં કુલ કિવનટલ/હે મળેલ હતું. ખેડૂતોને કેળાનો સરેરાશ ભાવ આવક ૫૩૬૧૧૪.૮ રૂ./હેક્ટર થયેલ.

પત્રક-૩: કેળાની ખેતીમાં ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવનટલ) તથા આવક:ખર્ચ ગુણોત્તર

વિગત	નફો રૂ.	ઉત્પાદન ખર્ચ (રૂ./ કિવનટલ)	આવક-ખર્ચ નો ગુણોત્તર
ખર્ચ-એ	૩૮૪૮૭૪.૯	૧૮૨.૩૭	૧:૩.૫૫
ખર્ચ-બી	૩૬૪૫૫૪.૪	૨૧૮.૩૬	૧:૩.૧૨
ખર્ચ-સી૧	૩૪૮૫૭૮.૧	૨૩૭.૪૨	૧.૨.૮૭
ખર્ચ-સીર	૩૩૦૮૨૪.૪	૨૬૧.૧૬	૧:૨.૬૧

પત્રક-૩ મુજબ કુલ આવકમાંથી ખર્ચ-એ બાદ કરતા નફો રૂ. ૩૮૪૮૭૪.૯ અને તમામ ખર્ચ એટલે કે ખર્ચ-સીર બાદ કરતા ચોખ્ખો નફો રૂ. ૩૩૦૮૨૪.૪ પ્રતિ હેક્ટર થયેલ. થયેલ તેની સામે સરેરાશ ભાવ રૂ. ૬૮૭.૪૬ રૂ./કિવનટલ મળેલ. આમ ખર્ચ કરતા ભાવ વધુ મળેલ. આવક અને ખર્ચનો ગુણોત્તર કુલ ખર્ચ (ખર્ચ-સીર) સામે ૧:૨.૬૧ મળેલ એટલે કે ૧ રૂ. ના ખર્ચ સામે ૧.૬૧ પૈસા ચોખ્ખો નફો મળેલ.

પ્રકરણ-૨૮ : કરાર આધારીત ખેતી (કોન્ટ્રાક્ટ ફાર્મિંગ): કૃષિબજારની વ્યુહાત્મક વ્યવસ્થા

પ્રસ્તાવના :

આધુનિક સમયમાં વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીની મદદથી દરેક ક્ષેત્રે પ્રગતિ થઈ રહી છે ત્યારે ખેતીમાં પણ ખેડૂતો વૈજ્ઞાનિક ઢબે ખેતી કરતા થયા છે. નવી જાતો અને ઉચ્ચ ટેકનોલોજીની મદદથી ખેડૂતો આજે વધુ ઉત્પાદન તેમજ વધુ સારી ગુણવત્તા વાળું ઉત્પાદન લેતા થયા છે. પરંતુ આ ઉત્પાદન લઈ ખેડૂતો જ્યારે વૈચારણ માટે બજારમાં જાય છે ત્યારે ઘણી વખત તેના પોષણક્ષમ ભાવ મળતા નથી પરિણામે ખેડૂત નિરાશ થાય છે અને ખેતી કરવા માટે તેની હિંમત રહેતી નથી. આ સંઝોગોમાં ખેડૂતોને આજે એવી બજાર વ્યવસ્થા જોઈએ છે જેમાં તેની ઊપર જના પુરા ભાવ મળે અને એ પણ અગાઉથી સુનિશ્ચિત થયેલ હોય જેથી ભાવનું જોખમ ન રહે. ગુજરાત સરકારે તાજેતરમાં અમલી કરેલ મોડેલ એક્ટમાં કરાર આધારીત ખેતી (કોન્ટ્રાક્ટ ફાર્મિંગ) ની જોગવાઈ કરેલ છે જે ખેડૂતોની બજાર અંગેની આ સમસ્યાનું નિરાકરણ કરી શકે તેમ છે.

કરાર આધારીત ખેતી એટલે શું ?

કરાર આધારીત ખેતી એટલે એવી પદ્ધતિ કે જેમાં પાકની જાત ઉત્પાદનો જથ્થો, ગુણવત્તા અને ભાવ બાબતે વાવેતર પહેલા જ ખેડૂત અને ઉત્પાદક કંપની વચ્ચે લેખીતમાં કરાર કરવામાં આવે છે. આ ગ્રી-પક્ષીય કરાર છે જેમાં સ્થાનિક માર્કેટાઈન્ઝો પણ સમાવેશ થાય છે જેનું મુખ્ય કાર્ય સુવિધા પુરી પાડવાનું અને તકરાર નિવારણાનું છે. લેખીત કરારને ગુજરાત રાજ્ય કૃષિ બજાર બોર્ડની કચેરીમાં નોંધણી કરાવવાથી તે કાયદેસર બને છે.

ગુજરાતમાં ખાસ કરીને બિયારણ ઉત્પાદન સાથે સંકળાયેલ ખેડૂતોને આવી કરાર આધારીત ખેતીનો ખાસ્સો—

બહોળો અનુભવ છે જેમાં ખેડૂતો કરાર મુજબ બિયારણ પક્વે છે અને કંપની અગાઉથી નક્કી કરેલ ભાવે તે ખરીદ કરે છે. આવો કરાર લેખિત કે મૌખિક હોઈ શકે. એ સિવાય પશુપાલન ક્ષેત્રમાં જોઈએ તો અમુલ પેર્ટન પણ અમુક અંશે કોન્ટ્રાક્ટ ફાર્મિંગ જ કહી શકાય જેમાં દૂધ-સંધ્ય ગ્રામ્ય દૂધ મંડળી મારફત પશુપ લાકો પાસેથી અગાઉથી નક્કી કરેલ ભાવે દૂધની ખરીદી કરે છે. શેરડીની ખેતીમાં પણ કંઈક આવુ જ ચિત્ર છે. આ રીતે ચાલતી કરાર આધારીત ખેતીના અનેકવિધ ફાયદાઓ છે તે ધ્યાનમાં રાખી તેનો વ્યાપ વધારવા માટે ગુજરાત સરકારે તેને કાયદેસરનું સ્વરૂપ આપ્યુ છે અને તે મુજબ કોન્ટ્રાક્ટ ફાર્મિંગ યોજના તા. ૩૧-૩-૨૦૦૫ થી અમલમાં મુકવામાં આવી છે.

રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ જોઈએ તો નવા સ્વરૂપે કોન્ટ્રાક્ટ ફાર્મિંગની પહેલ પંજાબ રાજ્યમાં ટામેટાની ખેતીથી થઈ. ત્યારબાદ આંધ્રપ્રદેશમાં, હાઇબ્રિડ કાકડી અને તામિલનાડુમાં કપાસની ખેતીમાં કોન્ટ્રાક્ટ ફાર્મિંગના સફળ કિરસાઓ જોવા મળેલ છે. ગુજરાતમાં હાલમાં બટાટા, કેળા, તલ, ઓર્ગેનિક કપાસ, સ્વીટકોર્ન, વિવિધ ફળ-શાકભાજી, આંદું, હળદર, જરૂં, મરચું જોવા મસાલા પાકોમાં કરાર આધારીત ખેતી સફળ રીતે થઈ રહી છે જેની વિગત ટેબલ નં. ૧ માં આપવામાં આવી છે. જે પાકોમાં ઉત્પાદન પછી પ્રોસેસસીંગ કરી વેલ્યુ એરીશન થતું હોય અને ઓર્ગનાઇઝ રીટેલ કંપની દ્વારા મોલમાં વૈચારણ કે વિદેશમાં નિકાસ થતી હોય તેવા પાકો પસંદ કરવા. સઞ્ચિત ખેતી કરતા ખેડૂતો કે જેમને પોતાની ઓર્ગેનિક પ્રોડક્ટ જાતે બજારમાં વૈચારણમાં મુશ્કેલી થતી હોય તેમણે સબળ માર્કેટીંગ નેટવર્ક ધરાવતી કે નિકાસ કરતી કંપનીઓ સાથે કરારમાં જોડાવવાથી વૈચારણનો પ્રશ્ન નિવારી શકાય છે.

ટેબલ નં.૧: ગુજરાતમાં કરાર આધારીત ખેતીનો વ્યાપ (૨૦૧૪)

અ.નં.	પાક	કંપની	સ્થળ	ખેડૂતોની સંખ્યા	વિસ્તાર (એકર)
૧	બટાકા	મેકેન ફૂડ ઇન્ડીયા લિ.	સાબરકાંઠા, બનાસકાંઠા, મહેસાણા	૧૪૦૦	૮૨૬૩
		પેઝીકો લિ.	સાબરકાંઠા	૨૪૦૦૦	★
		બાલાજ ફૂડ્ઝ પ્રા.લિ.	સાબરકાંઠા	૬૦૦	★
૨	કેળા	દેસાઈ ફૂટ્સ શ્વેચ્છાબલ્સ લિ.	ભરૂચ, સુરત	૨૧૫૦	૮૬૦૦
		ચેમ્પિયન એગ્રો લિ.	સૌરાષ્ટ્ર	★	★
૩	ઓર્ગેનિક કપાસ	એગ્રોસેલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ.	કર્ણા, સુરેન્દ્રનગર	૨૨૦૦	૩૫૦૦
		અમીત ગ્રીન એક્સ્ર્સ	સુરેન્દ્રનગર	૫૦૦	૩૨૦૦
		એસીઆઈએલ કોટન ઇન્ડ.	અમદાવાદ, ભાવનગર	★	૫૦૪
૪	તલ	એગ્રોસેલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ.	કર્ણા, સુરેન્દ્રનગર	★	૧૫૦૦
૫	બેબીકોર્ન	ચેમ્પિયન એગ્રો લિ.	સૌરાષ્ટ્ર	★	૨૫૦૦
૬	સ્વીટકોર્ન	સફલ ફૂડ્સ	વડોદરા	★	૬૦૦
૭	ચીકોરી	હિન્દુસ્તાન યુનિલીવર	ઝેડા, આણંદ	૧૭૦૦	૪૫૦૦
૮	ઓઈલપામ	ગોદરેજ એગ્રોવેટ	દક્ષિણ ગુજરાત	★	★
૯	પોલ્ટ્રી	સગુજા પોલ્ટ્રી	આણંદ, અમદાવાદ	૧૪૦૦	★
		વેંકટેશ્વર હેચેરીઝ	ભાવનગર	★	★

* માહિતી ઉપલબ્ધ નથી.

કોન્ટ્રાક્ટ ફાર્મિગનું સ્વરૂપ

(૧) કરાર :

વિવિધ પાક અને વિસ્તારને અનુરૂપ કોન્ટ્રાક્ટ ફાર્મિગના વિવિધ મોડલ જેવા કે, દ્વિ-પક્ષીય કરાર, ત્રિ-પક્ષીય કરાર અને અમુક ડિસ્સામાં ચાર-પક્ષીય કરાર વાળા મોડલનો હાલ અમલ થઈ રહ્યો છે. ગુજરાતમાં ત્રિ-પક્ષીય કરારની ભલામણ કરવામાં આવી છે જેમાં સ્પોન્સર કંપની (કે જે ઉત્પાદન કરાવે છે/ખરીદ છે અને ગ્રોસેસીંગ કરીને વેચાણ કરે છે), ખેડૂત (કે જે ખેત ઉત્પાદન કરે છે) અને સ્થાનિક માર્કેટ યાર્ડ (બજાર સમિતિ) વચ્ચે કરાર કરવામાં આવે છે. આમાં માર્કેટ યાર્ડની ભૂમિકા સુવિધા પુરી પાડનાર સહાયક તરીકેની છે જે ખેડૂતોને કરારની વિગતો સમજવવામાં તેમજ કંપનીને ઉત્પાદનની ડીલીવરી/ગોડાઉન વગેરેની સગવડ આપે છે.

(૨) કરારની શરતો :

કરારમાં મહત્વની માહિતી જેમ કે, ક્યો પાક ઉગાડવાનો છે, પાકની જાત, ગુણવત્તા, જથ્થો, ભાવ, ડીલીવરી તેમજ પેમેન્ટની શરતો અંગે વિસ્તૃત લખાણ કરવામાં આવે છે.

(૩) કરારનો સમય :

કરારનો સમય પાક પ્રમાણે, અતું પ્રમાણે એક વર્ષથી પંચ વર્ષ સુધી કરી શકાય છે.

(૪) તાંત્રિક માર્ગદર્શન તથા સાધન સામગ્રી :

જે પાકનું વાવેતર કરવાનું હોય અને જે પ્રકારની ગુણવત્તા મેળવવાની હોય તેની તાંત્રિક માહિતી અને માર્ગદર્શન કંપની દ્વારા પુરુ પાડવામાં આવે છે. આ માટે જરૂરી સાધન સામગ્રી જેમ કે બિયારણ, ખાસ પ્રકારના ખાતર, દવા વગેરે પણ કંપની દ્વારા પુરા પાડવામાં આવે છે તેમજ જરૂર પડ્યે અથવા શરતો મુજબ ખેડૂતોને નાણાંકીય સહાય (એડવાન્સ પેમેન્ટ) પણ કંપની દ્વારા આપવામાં આવે છે. અન્યથાં બેંક દ્વારા વિરાણની જોગવાઈ કરવામાં આવે છે.

(૫) તકરાર/વિવાદ નિવારણ :

કોન્ટ્રાક્ટની શરતોના અમલમાં કોઈ પણ શરતચૂક થાય કે શરતભંગ થાય તેવા ડિસ્સામાં તકરાર-વિવાદનું નિરાકરણ કરવા માટે કાયદામાં ખાસ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. જે મુજબ લવાદ તરીકેની જવાબદારી મેનેઝ્મેન્ટ ડિરેક્ટરશી, ગુજરાત રાજ્ય કૂષ્ઠ બજાર બોર્ડ, ગાંધીનગરની રહે છે અને એક માસની અંદર વિવાદનો ઉકેલ લાવવાનો રહે છે.

કરાર આધારીત ખેતીના ફાયદા

- નિશ્ચિત બજાર અને પોષણક્ષમ બજારભાવની આગોતરી ખાત્રી

- ◆ કંપની દ્વારા ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળા બિયારણ, ખાતર તેમજ સાધન-સામગ્રીની જોગવાઈ
- ◆ કંપની દ્વારા એડવાન્સ પેમેન્ટની સુવિધા અથવા બેંક મારફતે ધિરાણની સરળ વ્યવસ્થા
- ◆ પાક ઉત્પાદન અંગે સમયસર અને મફત ટેકનિકલ માર્ગદર્શન
- ◆ એકમ વિસ્તાર દીઠ વધુ ઉત્પાદન અને વધુ સારી ગુણવત્તા
- ◆ એકંદરે એકમદીઠ વધુ નફો અને ભાવની સલામતી વધુ જાણકારી માટે ગુજરાત રાજ્ય કૂષિ બજાર બોર્ડ, બ્લોક નં.૧૨, રજી માણ, ડૉ. જીવરાજ મહેતા ભવન, ગાંધીનગર. ફોન નં (૦૭૮) ૨૩૨૫૪૦૦૬-૭-૮-૮
www.gsamb.gujarat.gov.in નો સંપર્ક કરવો.

પરિશાષ્ટ-૧

ગુજરાતના મુખ્ય ખેતી પાકોનો જીવલાવાર વાવેતર વિસ્તાર, ઉત્પાદન અને ઉત્પાદકતા
વાવેતર વિસ્તાર (A) : ૦૦ હેક્ટર, ઉત્પાદન (P) : ૦૦ ટન, ઉત્પાદકતા (Y) : ક્રિ.ગ્રામ/હેક્ટર

ક્રમ	જીવલા	ડાંગર			ભાજરા			મકાઈ		
		A	P	Y	A	P	Y	A	P	Y
૧	કર્ણા	૦	૦	૦	૨૭૦	૪૦૩	૧૪૮૩	૧	૨	૧૮૧૦
૨	બનાસકંઠા	૦	૦	૦	૧૬૩૦	૪૩૮૦	૨૬૮૮	૭૭	૧૪૮	૧૫૨૮
૩	પાટણા	૫	૧૩	૨૬૬૪	૧૪૩	૧૪૩	૮૩૭	૧	૩	૧૮૪૧
૪	મહેસાણા	૭૪	૧૭૮	૨૪૦૪	૧૬૭	૪૬૪	૨૭૮૦	૩	૫	૧૫૭૪
૫	સાબરકંઠા	૭૪	૨૬૮	૩૬૧૪	૩૨	૧૦૬	૩૨૮૭	૧૪૮	૪૫૮	૨૫૦૪
૬	અરવલ્લી	૧૨	૨૮	૨૪૨૫	૩૪	૮૧	૨૫૮૪	૪૦૨	૭૧૧	૧૭૬૮
૭	ગાંધીનગર	૧૦૦	૧૨૭	૧૨૭૨	૮૩	૨૬૩	૩૧૬૭	૨	૩	૧૬૩૮
૮	અમદાવાદ	૧૫૧૮	૩૪૩૦	૨૨૫૮	૧૮	૪૪	૨૩૩૧	૧૦	૨૩	૨૨૬૮
૯	સુરેન્દ્રનગર	૮	૧૫	૧૮૫૩	૬૬	૧૩૯	૨૦૭૧	૦.૦૪	૦.૦૮	૧૫૫૦
૧૦	મોરબી	૦	૦	૦	૬	૮	૧૬૩૦	૦	૦	૦
૧૧	રાજકોટ	૦	૦	૦	૧૪	૨૬	૧૮૮૭	૪	૮	૨૨૧૩
૧૨	જામનગર	૦	૦	૦	૬	૧૪	૨૪૦૩	૧	૩	૨૨૭૬
૧૩	દેવભૂમિ દ્વારકા	૦	૦	૦	૦.૮૩	૧.૭૨	૧૮૪૩	૮	૧૪	૧૫૨૮
૧૪	પોરણંદર	૦	૦	૦	૦.૮૮	૨.૫૭	૨૮૧૮	૦	૦	૦
૧૫	જૂનાગઢ	૦	૦	૦	૧૮	૫૪	૨૮૪૪	૦	૦	૦
૧૬	ગીર સોમનાથ	૦	૦	૦	૪૪	૧૪૪	૩૧૭૪	૪	૬	૧૪૪૭
૧૭	અમરેલી	૦	૦	૦	૩૭	૭૮	૨૦૮૪	૦	૦	૦

૧૮	ભાવનગર	૦	૦	૦	૩૪૨	૮૩૨	૨૭૨૦	૦.૧૪	૦.૨૬	૧૮૨૫
૧૯	બોટાઈ	૦	૦	૦	૭	૧૩	૧૮૦૨	૦	૦	૦
૨૦	આણંદ	૧૧૧૩	૩૦૧૩	૨૭૦૬	૩૫૬	૧૦૪૨	૨૬૩૩	૧	૨	૧૪૪૦
૨૧	બેડા	૧૧૪૦	૨૮૮૬	૨૪૮૬	૪૬૮	૮૮૭	૨૧૨૪	૩	૫	૧૭૦૪
૨૨	પંચમહાલ	૪૮૬	૫૦૮	૧૦૪૫	૧૧	૨૨	૧૮૩૭	૮૪૦	૧૪૭૭	૧૯૩૮
૨૩	મહીસાગર	૩૮૨	૪૪૪	૧૧૬૨	૭૪	૮૧	૧૨૧૨	૪૯૩	૬૫૬	૧૪૭૧
૨૪	દાહોદ	૪૮૮	૫૮૦	૧૧૮૩	૦.૦૪	૦.૧૪	૨૮૧૮	૧૩૪૩	૨૧૩૪	૧૪૭૮
૨૫	વડોદરા	૨૩૧	૪૮૫	૨૧૦૦	૭૪	૧૬૬	૨૧૮૮	૬૮	૮૭	૧૪૩૪
૨૬	છોટાઉદેપુર	૨૧૮	૨૩૩	૧૦૬૭	૦.૪૩	૧.૪૫	૨૮૧૮	૪૬૦	૧૧૩૦	૨૪૪૫
૨૭	નર્મદા	૧૦૭	૮૪	૭૮૭	૧	૩	૨૬૭૭	૭૪	૧૨૦	૧૬૧૨
૨૮	ભરૂચ	૮૭	૧૭૨	૧૮૬૦	૪	૭	૧૮૫૧	૬	૮	૧૪૫૦
૨૯	સુરત	૫૦૪	૧૩૩૧	૨૬૩૮	૦.૨૬	૦.૭૬	૨૮૧૮	૧૫	૨૩	૧૪૬૪
૩૦	ડાંગ	૨૦૮	૪૮૮	૨૩૮૮	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૧	નવસારી	૪૮૮	૧૨૩૭	૨૪૭૫	૦	૦	૦	૪	૮	૨૧૩૭
૩૨	વલસાડ	૭૧૬	૧૮૩૬	૨૫૬૨	૦	૦	૦	૦.૧૪	૦.૨૪	૧૬૦૦
૩૩	તાપી	૫૪૩	૧૪૦૭	૨૫૪૪	૦	૦	૦	૧૭	૫૨	૩૦૪૪
	કુલ	૮૪૫૭	૧૮૮૮૮	૨૨૦૮	૩૮૭૧	૮૬૪૮	૨૪૨૮	૩૮૮૮	૭૧૪૭	૧૭૮૯

ક્રમ	જિલ્લા	જુવાર			ધર્ણ			તુવેર		
		A	P	Y	A	P	Y	A	P	Y
૧	કાચી	૨૬૧	૩૬૩	૧૩૮૩	૨૧૩	૬૧૭	૨૮૮૭	૦.૮૦	૦.૮૯	૧૨૪૨
૨	બનાસકાંઠા	૧૫૫	૧૨૬	૮૧૩	૭૩૮	૨૨૪૨	૩૦૩૧	૧૦	૨૪	૨૩૨૫
૩	પાટથા	૧૩	૧૮	૧૩૮૩	૩૭૨	૧૦૦૨	૨૬૮૫	૫	૭	૧૨૪૩
૪	મહેસૂણા	૧	૨	૧૩૮૩	૭૨૭	૨૪૨૦	૩૩૨૬	૧	૨	૧૨૪૩
૫	સાબરકાંઠા	૦.૦૨	૦.૦૩	૧૩૮૩	૮૮૦	૨૮૮૪	૩૨૪૨	૮૦	૧૦૨	૧૨૭૪
૬	અરવલ્લી	૨.૮૦	૪	૧૩૨૧	૬૫૨	૧૪૮૩	૨૪૨૭	૭૨	૪૭	૬૬૪
૭	ગાંધીનગર	૧	૨	૧૩૮૩	૨૮૮	૧૦૩૭	૩૪૮૪	૨	૩	૧૨૪૩
૮	અમદાવાદ	૦	૪	૧૩૨૧	૧૪૮૩	૩૨૨૦	૨૧૪૫	૧૮	૨૨	૧૨૪૩
૯	સુરેન્દ્રનગર	૦.૪૦	૦.૫૬	૧૩૮૩	૩૭૭	૧૧૪૮	૩૦૬૪	૨	૩	૧૨૪૩
૧૦	મોરબી	૦	૦	૦	૧૪૮	૫૨૪	૩૩૦૦	૦.૧૦	૦.૧૨	૧૨૪૩
૧૧	રાજકોટ	૦.૪૫	૦.૫૮	૧૩૨૧	૬૦૦	૨૧૮૭	૩૬૪૨	૩૧	૩૮	૧૨૪૩
૧૨	જામનગર	૦.૧૦	૦.૧૪	૧૩૮૩	૯૦	૨૫૮	૩૬૭૭	૩૭	૪૬	૧૨૪૩
૧૩	દેવભૂમિ દ્વારકા	૩	૪.૪૪	૧૩૨૪	૩૦	૧૦૭	૩૪૧૪	૦.૬૪	૦.૮૧	૧૨૪૩
૧૪	પોરબંદર	૧૦૪	૧૬૭	૧૪૮૦	૭૦	૨૪૦	૩૪૧૮	૦	૦	૦
૧૫	જૂનાગઢ	૨૮	૩૭	૧૩૨૧	૪૨૮	૧૬૪૨	૩૮૨૪	૧૦	૧૩	૧૨૪૩
૧૬	ગીર સોમનાથ	૧૦	૧૩	૧૩૨૧	૪૮૮	૧૮૪૮	૩૭૮૮	૭	૮	૧૨૪૩
૧૭	અમરેલી	૦.૭૧	૦.૮૪	૧૩૨૧	૮૦	૩૦૮	૩૮૪૨	૨૧	૨૬	૧૨૪૩
૧૮	ભાવનગર	૦	૦	૦	૧૩૮	૪૪૮	૩૨૩૮	૧૩	૧૬	૧૨૪૩
૧૯	બોટાડ	૦	૦	૦	૭૬	૨૩૨	૩૦૩૧	૫	૬	૧૨૪૩
૨૦	આણંદ	૦	૦	૦	૫૮૦	૧૭૮૨	૩૦૯૮	૦.૭૪	૦.૮૨	૧૨૪૩

૨૧	બેડા	૦	૦	૦	૮૦૯	૨૨૭૨	૨૮૩૬	૮	૧૦	૧૨૪૩
૨૨	પંચમહાલ	૦.૧૮	૦.૨૬	૧૩૫૩	૧૨૪	૨૩૮	૧૮૮૪	૧૭૪	૩૦૭	૧૭૪૮
૨૩	મહીસાગર	૧	૨	૧૩૪૭	૨૨૦	૪૦૪	૨૨૮૧	૪૮	૮૧	૧૬૪૩
૨૪	દાહોદ	૦	૦	૦	૪૩૨	૧૦૪૮	૨૪૪૭	૧૩૦	૧૪૭	૧૨૧૦
૨૫	વડોદરા	૨	૩	૧૩૨૧	૨૦૦	૪૩૪	૨૬૬૮	૪૯૮	૪૧૬	૧૨૩૩
૨૬	છોટાઉદેપુર	૮	૧૦	૧૩૧૧	૫	૧૪	૩૦૭૮	૨૫૬	૪૭૪	૧૮૪૧
૨૭	નર્મદા	૨૦	૧૮	૮૭૧	૧૨	૩૪	૨૮૨૩	૧૮૫	૧૬૮	૮૦૪
૨૮	ભરૂચ	૩૨	૪૪	૧૪૧૪	૧૮૫	૩૪૩	૧૮૦૩	૭૪૩	૭૫૮	૧૦૨૨
૨૯	સુરત	૧૨૫	૧૬૧	૧૨૮૬	૪૪	૧૨૪	૨૭૨૦	૧૦૧	૨૫૮	૨૫૪૩
૩૦	ડાંગ	૭	૧૦	૧૩૫૩	૨૨	૧૮	૮૦૦	૨૮	૩૬	૧૨૪૨
૩૧	નવસારી	૬	૮	૧૩૧૪	૨	૩	૩૦૮૦	૧૨	૧૧	૮૩૧
૩૨	વલસાડ	૨	૩	૧૩૩૬	૦.૦૪	૦.૧૪	૩૦૮૦	૮૧	૧૦૧	૧૨૪૩
૩૩	તાપી	૧૧૮	૨૪૪	૨૦૪૫	૩૪	૮૨	૨૩૬૪	૨૦૦	૧૧૫	૫૭૮
	કુલ	૮૧૧	૧૨૫૩	૧૩૭૪	૧૦૪૮૭	૩૧૦૧૦	૨૮૮૮	૨૭૧૧	૩૩૯૦	૧૨૪૨

ક્રમ	જીવલા	મગા			અડદ			ચાણા		
		A	P	Y	A	P	Y	A	P	Y
૧	કર્ણ	૭૨૮	૩૮૮	૫૪૭	૨૮	૧૮	૬૩૪	૨	૩	૧૨૮૫
૨	બનાસકંઠા	૭૩	૫૫	૭૫૧	૨૭	૨૬	૬૪૮	૩	૪	૧૨૮૫
૩	પાટથા	૧૦૩	૪૩	૪૧૮	૩૯૮	૧૭૧	૫૩૮	૨૪૦	૧૬૪	૬૮૫
૪	મહેસુણા	૪૫	૨૫	૫૬૦	૧૩૨	૧૦૬	૮૦૨	૬	૭	૧૨૮૫
૫	સાબરકંઠા	૬૧	૬૦	૫૯૭	૭૨	૪૮	૮૦૦	૧૪	૧૭	૧૨૮૫
૬	અરવલ્લી	૨૦	૧૨	૬૨૧	૭૪	૪૭	૬૩૮	૩૦	૨૦	૬૮૬
૭	ગાંધીનગર	૨૨	૧૬	૭૩૦	૧૩	૮	૬૩૪	૭	૮	૧૨૮૫
૮	અમદાવાદ	૪૫	૨૫	૫૬૮	૮૫	૬૦	૬૩૪	૪૩૦	૪૪૬	૧૦૩૮
૯	સુરેન્દ્રનગર	૧૫	૮	૫૬૭	૪	૨	૬૩૪	૧૬૩	૧૪૪	૮૮૮
૧૦	મોરબી	૭	૮	૧૧૪૪	૪	૩	૬૩૪	૪૩	૪૮	૧૧૨૦
૧૧	રાજકોટ	૧૪	૮	૬૭૨	૧૦	૭	૬૭૮	૧૬૭	૩૬૩	૨૧૭૮
૧૨	જામનગર	૨૮	૨૮	૮૫૮	૨૬	૧૭	૬૩૪	૧૦૨	૧૨૩	૧૨૧૨
૧૩	દેવભૂમિ દ્વારકા	૨૧	૧૬	૭૬૪	૧૪	૮	૬૩૪	૩૭	૭૫	૨૦૩૮
૧૪	પોરંદર	૮	૭	૬૦૪	૧	૧	૬૪૦	૧૮૮	૩૨૩	૧૬૩૧
૧૫	જૂનાગઢ	૩૫	૩૧	૮૮૪	૬૪	૫૨	૮૭૮	૩૪૮	૫૭૨	૧૬૪૧
૧૬	ગીર સોમનાથ	૪૮	૭૨	૧૪૬૮	૬૬	૮૧	૧૨૧૫	૨૦૦	૨૫૭	૧૨૮૫
૧૭	અમરેલી	૩૨	૧૮	૬૨૬	૨૪	૧૪	૬૩૮	૬૨	૧૩૪	૨૧૪૧
૧૮	ભાવનગર	૪૮	૨૮	૫૮૭	૨૬	૧૭	૬૩૮	૩૧	૪૧	૧૨૮૫
૧૯	બોટાદ	૬	૩	૫૬૮	૨	૧	૬૩૪	૨૨	૨૭	૧૨૮૫
૨૦	આણંદ	૮	૪	૫૦૮	૦	૦	૦	૩૮	૩૮	૮૮૫

૨૧	બેડા	૧૧	૭	૫૮૭	૨	૨	૬૩૮	૫	૭	૧૨૮૫
૨૨	પંચમહાલ	૭	૭	૮૪૦	૧૪	૧૪	૮૬૨	૨૫	૨૫	૧૦૨૫
૨૩	મહીસાગર	૨૦	૧૯	૮૩૮	૮	૪	૬૩૪	૬૧	૬૬	૧૦૯૦
૨૪	દાહોદ	૧૪	૭	૪૬૨	૭૮	૧૬	૨૦૩	૩૬૪	૫૫૧	૧૫૧૨
૨૫	વડોદરા	૩	૨	૫૫૮	૦.૩૯	૦.૨૩	૬૩૪	૫	૬	૧૨૮૫
૨૬	છોટાઉદેપુર	૬	૪	૫૮૭	૮૪	૬૮	૭૧૨	૩	૪	૧૨૮૫
૨૭	નર્મદા	૪	૨	૫૩૨	૫	૪	૬૩૬	૧૩	૧૪	૧૦૬૭
૨૮	ભરૂચ	૧૪	૮	૫૬૩	૧૩	૬	૪૦૮	૧૭	૬	૩૪૩
૨૯	સુરત	૧૧	૭	૬૦૨	૧૪	૧૩	૬૦૦	૧૫	૧૮	૧૨૮૫
૩૦	ડાંગ	૮	૩	૪૦૦	૪૦	૩૪	૬૫૪	૨૦૨	૧૭૪	૮૬૪
૩૧	નવસારી	૫	૨	૫૬૩	૫	૩	૫૮૨	૬	૮	૮૭૮
૩૨	વલસાડ	૧	૦.૫૮	૪૦૦	૪૦	૩૧	૬૨૮	૨૬	૧૮	૭૭૮
૩૩	તાપી	૩૮	૨૮	૭૭૪	૧૧	૮	૭૬૦	૩૪	૩૭	૧૦૬૭
	કુલ	૧૫૨૦	૮૭૪	૬૪૦	૧૩૪૮	૮૧૨	૬૭૧	૨૮૨૭	૩૭૬૨	૧૨૮૫

ક્રમ	જીવલા	મગાફળી			તલ			દિવેલા		
		A	P	Y	A	P	Y	A	P	Y
૧	કર્ણ	૪૮૭	૧૨૮૮	૨૩૫૩	૪૮૯	૨૮૮	૫૭૭	૮૮૪	૨૪૮૮	૨૫૧૨
૨	બનાસકંઠા	૧૩૧૧	૨૮૮૨	૨૧૬૬	૩૧	૧૪	૪૨૭	૧૧૨૦	૩૬૦૮	૩૨૨૨
૩	પાટથા	૫	૧૧	૨૩૬૫	૨૨	૧૪	૬૦૫	૬૮૮	૧૫૩૭	૨૨૦૦
૪	મહેસુણા	૧૭૬	૩૭૧	૨૧૦૪	૩૦	૨૦	૬૫૬	૭૦૧	૧૭૨૧	૨૪૫૬
૫	સાબરકંઠા	૫૦૨	૧૩૦૧	૨૫૮૦	૩	૧	૫૬૧	૧૮૨	૪૪૧	૨૨૮૮
૬	અરવલ્લી	૪૪૪	૧૧૪૩	૨૫૭૨	૫	૨	૫૦૬	૨૭૪	૬૮૮	૩૬૪૪
૭	ગાંધીનગર	૫૧	૧૫૫	૩૦૧૭	૩	૨	૬૦૪	૨૮૪	૭૦૮	૨૪૮૫
૮	અમદાવાદ	૧	૨	૨૪૪૦	૮	૪	૪૫૧	૪૮૯	૬૦૭	૧૮૯૮
૯	સુરેન્દ્રનગર	૧૮૭	૪૬૮	૨૫૦૮	૧૨૮	૬૪	૫૦૮	૨૬૮	૫૩૮	૨૦૦૪
૧૦	મોરબી	૮૧૧	૧૮૩૬	૨૨૬૨	૪૭	૩૩	૬૮૮	૬૧	૧૭૭	૨૮૧૮
૧૧	રાજકોટ	૨૬૩૮	૭૪૫૭	૨૮૨૫	૨૩	૨૩	૧૦૦૩	૮૪	૨૪૫	૨૮૭૦
૧૨	જામનગર	૧૩૪૧	૪૮૪૮	૩૬૮૮	૫૪	૪૦	૭૪૭	૭૧	૨૭૪	૩૮૧૮
૧૩	દેવભૂમિ દ્વારકા	૧૮૪૭	૪૭૨૪	૨૫૫૭	૪૬	૨૭	૫૮૩	૪	૩૧	૨૫૫૮
૧૪	પોરંદર	૭૭૩	૨૩૮૭	૩૦૮૮	૫	૩	૭૨૪	૮	૧૮	૨૪૧૦
૧૫	જૂનાગઢ	૨૫૮૪	૩૪૨૪	૧૩૬૪	૫૦	૪૮	૮૮૧	૨	૬	૨૪૩૮
૧૬	ગીર સોમનાથ	૧૧૫૦	૩૪૩૨	૩૦૭૧	૨૨	૨૬	૧૧૭૨	૨	૪	૨૪૨૮
૧૭	અમરેલી	૧૨૬૬	૧૮૭૩	૧૪૫૭	૫૬	૩૪	૬૨૫	૮	૧૭	૧૮૫૨
૧૮	ભાવનગર	૮૪૬	૨૨૫૩	૨૩૮૦	૧૦૦	૮૧	૮૦૪	૨	૪	૨૪૩૮
૧૯	બોટાડ	૧૩	૩૩	૨૪૨૮	૫૮	૪૦	૬૬૦	૧	૪	૨૪૩૮
૨૦	આણંદ	"૦	૦	૦	૦.૮૬	૦.૪૮	૬૦૫	૫	૧૦	૨૧૮૪

૨૧	બેડા	૨૭	૬૪	૨૩૪૭	૫	૩	૫૮૫	૭૦	૧૧૮	૧૬૮૯
૨૨	પંચમહાલ	૬	૧૩	૧૮૮૯	૫	૩	૫૫૯	૪૬	૬૮	૧૪૬૦
૨૩	મહીસાગર	૧૮	૩૨	૧૬૩૪	૫	૩	૬૦૫	૮	૧૪	૧૭૮૭
૨૪	દાહોદ	૧૮	૩૮	૨૦૨૬	૨	૧	૬૦૪	૨	૪	૨૪૩૮
૨૫	વડોદરા	૦.૦૪	૦.૦૮	૧૮૪૨	૦.૨૦	૦.૧૧	૫૫૫	૩૭૮	૭૬૭	૨૦૨૮
૨૬	છોટાઉદેપુર	૧૭	૪૧	૨૩૪૫	૫	૩	૫૪૭	૨૬	૪૪	૧૮૭૬
૨૭	નર્મદા	૨	૪	૧૮૬૭	૦.૨૧	૦.૦૮	૩૮૨	૨	૫	૨૪૩૮
૨૮	ભરૂચ	૪	૮	૨૨૮૬	૪	૨	૬૦૫	૩૩	૧૦૨	૩૧૩૩
૨૯	સુરત	૧૧	૨૫	૨૨૩૦	૨	૧	૪૮૫	૦.૭૦	૨	૨૪૩૮
૩૦	ડાંગ	૩૧	૩૪	૧૧૩૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૧	નવસારી	૦.૩૩	૦.૬૪	૧૮૫૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૨	વલસાડ	૨	૫	૨૪૪૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૩	તાપી	૪૨	૭૮	૧૮૧૮	૦.૦૪	૦.૦૩	૬૦૫	૨	૪	૨૪૩૮
	કુલ	૧૬૭૮૭	૪૦૬૪૮	૨૪૨૧	૧૨૨૮	૭૮૨	૬૪૪	૫૮૫૨	૧૪૮૭૨	૨૪૪૧

ક્રમ	જીવલા	સોચાળીન			રાઈ			કપાસ		
		A	P	Y	A	P	Y	A	P	Y
૧	કર્ણ	૦.૪૦	૦.૪૪	૮૮૧	૬૭	૧૨૫	૧૮૪૭	૪૮૯	૨૫૦૮	૭૭૭
૨	બનાસકંઠા	૦	૦	૦	૧૫૭૪	૨૮૭૨	૧૮૮૬	૧૮૭	૭૭૬	૭૦૪
૩	પાટથા	૦	૦	૦	૩૦૬	૪૫૩	૧૮૮૨	૩૮૮	૧૩૩૬	૫૭૧
૪	મહેસુણા	૦	૦	૦	૧૫૫	૩૩૨	૧૬૮૮	૪૨૩	૧૮૩૪	૭૩૮
૫	સાબરકંઠા	૦	૦	૦	૬	૧૦	૧૮૦૭	૭૮૮	૩૩૦૪	૭૦૪
૬	અરવલ્લી	૦	૦	૦	૧૩	૨૦	૧૬૦૪	૩૮૮	૧૩૨૭	૫૬૬
૭	ગાંધીનગર	૧૬૭	૨૦૭	૧૨૪૦	૮	૧૫	૧૬૬૪	૨૩૪	૬૪૮	૭૧૦
૮	અમદાવાદ	૦	૦	૦	૫	૮	૧૮૦૭	૧૦૪૪	૨૭૬૮	૪૪૬
૯	સુરેન્દ્રનગર	૦.૦૨	૦.૦૨	૭૬૮	૬	૧૦	૧૬૦૮	૩૮૬૦	૧૩૨૬૬	૪૭૦
૧૦	મોરબી	૦	૦	૦	૬	૪	૧૬૨૦	૨૧૦૨	૮૬૪૪	૬૮૮
૧૧	રાજકોટ	૪	૨	૬૮૬	૦.૧૮	૦.૩૪	૧૮૦૭	૨૩૮૬	૧૩૩૩૨	૮૪૮
૧૨	જામનગર	૦	૦	૦	૦.૩૨	૦.૪૮	૧૮૦૮	૧૬૨૩	૮૪૪૪	૮૮૦
૧૩	દેવભૂમિ દ્વારકા	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૨૩૧	૧૧૨૧	૮૨૩
૧૪	પોરબંદર	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૮૮	૭૦૪	૧૩૬
૧૫	જૂનાગઢ	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૪૩૧	૧૨૩૫	૩૮૫
૧૬	ગીર સોમનાથ	૩૮	૬૦	૧૫૧૦	૦.૦૬	૦.૧૧	૧૮૦૭	૧૪૩	૬૪૩	૭૬૦
૧૭	અમરેલી	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૩૭૪૭	૮૩૪૦	૩૭૮
૧૮	ભાવનગર	૦	૦	૦	૦.૧૧	૦.૨૦	૧૮૦૭	૨૧૬૧	૮૫૪૨	૬૭૨
૧૯	બોટાદ	૦	૦	૦	૦.૧૪	૦.૨૭	૧૮૦૭	૧૬૭૧	૭૪૪૩	૭૪૭
૨૦	આણંદ	૦.૩૪	૦.૨૪	૭૦૦	૧૨	૨૨	૧૮૦૮	૧૮	૭૦	૬૩૦

૨૧	બેડા	૮.૨૫	૬.૮૪	૭૩૮	૬	૧૦	૧૮૦૮	૧૮૦	૪૧૮	૪૫૦
૨૨	પંચમહાલ	૨૮	૪૨	૧૪૦૦	૧.૯૦	૩	૧૮૦૭	૧૦૭	૩૮૧	૬૦૨
૨૩	મહીસાગર	૨૧	૩૨	૧૪૧૦	૦.૯૦	૧	૧૮૦૭	૭૯	૩૧૯	૬૭૯
૨૪	દાહોદ	૫૬૮	૪૩૮	૭૭૦	૨	૩	૧૮૦૮	૨	૪	૩૬૩
૨૫	વડોદરા	૧૦૪	૭૬	૭૩૪	૦.૮૭	૧.૪૭	૧૮૦૮	૮૪૦	૪૬૪૪	૮૪૧
૨૬	છોટાઉદેપુર	૧૨૧	૧૦૨	૮૪૫	૦.૦૩	૦.૦૪	૧૮૦૭	૭૪૧	૩૪૧૪	૭૮૫
૨૭	નર્મદા	૩૪	૩૦	૮૮૨	૦.૦૮	૦.૧૪	૧૮૦૭	૫૨૧	૧૪૪૧	૪૭૨
૨૮	ભરૂચ	૫૫	૬૮	૧૨૫૦	૧.૪૦	૨.૫૩	૧૮૦૭	૮૮૭	૨૨૨૪	૪૨૧
૨૯	સુરત	૧૩૨	૧૧૮	૮૮૪	૦.૩૨	૦.૪૮	૧૮૦૮	૪૩	૩૧૬	૧૨૩૮
૩૦	ડાંગ	૨૮	૨૦	૭૦૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૧	નવસારી	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૨	વલસાડ	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૩	તાપી	૧૪૫	૧૬૭	૧૧૫૦	૦	૦	૦	૮૨	૩૩૭	૬૮૮
	કુલ	૧૪૬૦	૧૩૯૩	૬૪૦	૨૨૧૨	૪૦૦૦	૧૮૦૭	૨૬૭૬૪	૧૦૧૧૨૭	૬૪૪

ક્રમ	જીવલા	શેરડી			તમાકુ			કુંગાળી		
		A	P	Y	A	P	Y	A	P	Y
૧	કર્ણા	“૦	૦	૦	“૦	૦	૦	૨.૮૬	૮૧	૨૮૫૬
૨	બનાસકંઠા	“૦	૦	૦	૬૭	૩૦૪	૩૪૮૩	૨	૫૬	૨૮૬૭૭
૩	પાટથા	“૦	૦	૦	૧૬	૩૦૪	૩૪૮૩	૦.૦૪	૧.૪૩	૨૮૬૭૭
૪	મહેસૂણા	“૦	૦	૦	૧૬	૩૦૪	૩૪૮૩	૫	૧૪૬	૨૮૬૭૭
૫	સાબરકંઠા	“૦	૦	૦	૧૪૩	૫૬	૩૪૮૩	૨	૫૨	૨૮૮૯૪
૬	અરવલ્લી	“૦	૦	૦	૩૬	૧૨૭	૩૪૮૩	૬	૧૮૨	૨૮૬૭૭
૭	ગાંધીનગર	“૦	૦	૦	૮	૨૭	૩૪૮૩	૦	૦	૦
૮	અમદાવાદ	“૦	૦	૦	૩૪	૧૨૫	૩૪૮૩	૧	૪૩	૨૮૭૩૨
૯	સુરેન્દ્રનગર	“૦	૦	૦	“૦	૦	૦	૭	૨૨૫	૨૮૮૨૬
૧૦	મોરબી	૧	૭૪	૬૨૫૩	“૦	૦	૦	૧૬	૪૬૮	૨૩૭૫૮
૧૧	રાજકોટ	૦.૪૮	૩૬	૬૨૫૩	“૦	૦	૦	૩૭	૧૧૨૬	૩૦૨૬૬
૧૨	જામનગર	૦.૦૨	૧.૨૪	૬૨૫૩	“૦	૦	૦	૧૩	૩૩૭	૨૫૨૩૮
૧૩	દેવભૂમિ દ્વારકા	“૦	૦	૦	“૦	૦	૦	૩	૭૭	૨૮૬૭૭
૧૪	પોરંદર	“૦	૦	૦	“૦	૦	૦	૧	૩૭	૨૮૬૭૭
૧૫	જૂનાગઢ	૧	૭૭	૬૨૫૩	“૦	૦	૦	૩૦	૮૮૭	૨૮૭૬૨
૧૬	ગીર સોમનાથ	૪૬	૨૮૬૮	૬૨૫૩	“૦	૦	૦	૬૧	૧૫૦૭	૨૪૬૭૧
૧૭	અમરેલી	૦.૦૮	૬	૬૨૫૩	“૦	૦	૦	૪૪	૧૨૩૩	૨૭૮૭૧
૧૮	ભાવનગર	૦.૦૨	૧	૬૨૦૫૩	“૦	૦	૦	૨૮૧	૮૨૫૨	૨૮૨૭૧
૧૯	બોટાદ	૦.૦૩	૧.૮૬	૬૨૫૩	“૦	૦	૦	૧	૩૦	૨૮૬૭૭
૨૦	આણંદ	૦	૦	૦	૭૨૪	૨૩૭૮	૩૨૮૨	૨	૬૭	૨૮૬૭૭

૨૧	બેડા	“૦	૦	૦	૬૨૪	૧૫૮૬	૨૫૩૮	૦.૨૫	૭	૨૮૬૭૭
૨૨	પંચમહાલ	“૦	૦	૦	૫	૧૧	૨૦૭૩	૦.૭૪	૨૧	૨૮૬૭૭
૨૩	મહીસાગર	૫	૩૧૧	૬૨૦૪૩	૦.૯૦	૨	૩૪૮૩	૨	૬૦	૨૮૬૭૭
૨૪	દાહોદ	“૦	૦	૦	“૦	૦	૦	૬	૨૪૪	૨૮૬૭૭
૨૫	વડોદરા	૪૪	૨૭૮૮	૬૩૦૦૦	૫૩	૬૬	૧૨૩૫	૧	૨૬	૨૫૫૭૦
૨૬	છોટાઉદેપુર	“૦	૦	૦	“૦	૦	૦	૦.૩૪	૬	૨૫૦૮૧
૨૭	નર્મદા	૫૩	૩૬૦૩	૬૭૦૦૦	“૦	૦	૦	૦	૦	૦
૨૮	ભરૂચ	૩૨૧	૨૦૦૮૭	૬૨૪૦૦	“૦	૦	૦	૦	૦	૦
૨૯	સુરત	૮૫૮	૪૮૪૭૮	૬૮૦૦૦	“૦	૦	૦	૨	૭૨	૨૭૪૨૨
૩૦	ડાંગ	૨	૮૮	૬૨૦૪૩	“૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૧	નવસારી	૧૬૪	૧૧૩૬૨	૬૮૬૦૦	“૦	૦	૦	૩	૭૭	૨૪૩૨૮
૩૨	વલસાડ	૬૮	૩૪૮૭	૫૨૦૦૦	“૦	૦	૦	૩	૮૧	૨૮૬૭૭
૩૩	તાપી	૨૪૬	૧૨૮૨૧	૫૨૦૦૦	“૦	૦	૦	૦.૦૪	૧	૨૮૬૭૭
	કુલ	૧૮૧૬	૧૧૬૨૬	૬૩૮૬૬	૧૦૩૮	૫૧૮૧	૨૬૮૬	૪૪૪	૧૪૪૧૮	૨૬૩૦૬

ક્રમ	જીવલા	જીવ			વરિયાળી			ઈસબગુલ		
		A	P	Y	A	P	Y	A	P	Y
૧	કર્ણ	૩૪૧	૨૮૩	૮૦૭	૬	૧૦	૧૬૮૭	૧૦૭	૧૨૮	૭૨૪
૨	બનાસકંઠા	૭૦૪	૬૫૮	૮૩૪	૮૬	૧૪૪	૧૫૮૦	૪૨	૩૫	૮૨૬
૩	પાટથા	૬૮૦	૪૮૧	૭૨૧	૧૮	૩૫	૧૮૭૧	૮	૬	૭૩૪
૪	મહેસૂણા	૨૩	૧૧	૪૮૪	૭૦	૧૩૪	૧૮૩૧	૨	૨	૭૩૪
૫	સાબરકંઠા	૨	૧	૭૮૨	૨૪	૪૧	૧૬૮૭	૦	૦	૦
૬	અરવલ્લી	૦.૩૦	૦.૨૪	૭૮૨	૨૫	૩૩	૧૩૨૮	૦	૦	૦
૭	ગાંધીનગર	૦.૨૬	૦.૨૧	૭૮૨	૧૪	૨૪	૧૬૩૩	૦	૦	૦
૮	અમદાવાદ	૧૬૭	૧૧૬	૬૦૪	૩	૫	૧૬૮૮	૮	૬	૬૩૮
૯	સુરેન્દ્રનગર	૮૪૨	૬૧૭	૭૩૩	૭૮	૧૩૩	૧૭૦૪	૮	૬	૬૩૯
૧૦	મોરબી	૧૮૪	૧૪૦	૭૪૮	૨૨	૩૮	૧૭૦૮	૦	૦	૦
૧૧	રાજકોટ	૨૧૮	૨૨૫	૧૦૨૬	૦.૦૪	૦.૦૮	૧૬૮૭	૦	૦	૦
૧૨	જામનગર	૫૦	૩૮	૭૭૧	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૧૩	દેવભૂમિ દ્વારકા	૧૫૭	૮૪	૫૪૪	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૧૪	પોરંદર	૨૧૫	૨૦૫	૮૫૪	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૧૫	જૂનાગઢ	૮૦	૭૦	૭૮૧	૦	૦	૦	૦.૭૪	૦.૪૪	૭૩૪
૧૬	ગીર સોમનાથ	૦.૬૧	૦.૪૮	૭૮૨	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૧૭	અમરેલી	૧૨	૧૦	૭૮૨	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૧૮	ભાવનગર	૧	૦.૮૭	૭૮૨	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૧૯	બોટાડ	૧૧	૬.૧૧	૫૩૪	૦.૦૮	૦.૧૪	૧૬૮૭	૦	૦	૦
૨૦	આણંદ	૦.૩૧	૦.૨૫	૭૮૨	૦	૦	૦	૦	૦	૦

૨૧	બેડા	૦.૬૬	૦.૫૨	૭૮૨	૪	૮	૧૬૮૭	૦.૨૦	૭૩૫	૨.૭૪
૨૨	પંચમહાલ	૦.૦૭	૦.૦૬	૭૮૨	૨	૪	૧૬૮૭	૦	૦	૦
૨૩	મહીસાગર	૦.૨૬	૦.૨૧	૭૮૨	૧	૨	૧૬૮૭	૦	૦	૦
૨૪	દાહોદ	૦	૦	૦	૦.૦૪	૦.૦૮	૧૬૮૭	૦	૦	૦
૨૫	વડોદરા	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૨૬	છોટાઉદેપુર	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૨૭	નર્મદા	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૨૮	ભરૂચ	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૨૯	સુરત	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૦	ડાંગ	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૧	નવસારી	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૨	વલસાડ	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૩	તાપી	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
	કુલ	૩૭૪૭	૨૮૬૮	૭૮૨	૩૬૭	૬૨૩	૧૬૮૭	૭૬૦	૨૫૦	૧૮૩

ક્રમ	જીવલા	લસણા			બાટાડા			કેળ		
		A	P	Y	A	P	Y	A	P	Y
૧	કર્ણ	૦.૬૦	૪	૬૮૫૪	૦.૧૫	૪	૨૮૭૮૦	૦	૦	૦
૨	બનાસકંઠા	૦	૦	૦	૭૮૧	૨૩૮૦૮	૩૦૪૮૯	૦	૦	૦
૩	પાટથા	૦.૦૧	૦.૦૭	૬૮૫૪	૬	૧૧૧	૨૭૨૦૮	૦	૦	૦
૪	મહેસુણા	૨	૧૪	૬૮૫૪	૭૪	૧૫૬૪	૨૫૮૮૨	૦	૦	૦
૫	સાબરકંઠા	૦.૮૭	૬	૬૮૫૪	૮૧	૨૩૨૧	૨૮૪૭૦	૦	૦	૦
૬	અરવલ્લી	૫	૩૧	૬૮૫૪	૨૦૩	૫૩૮૪	૨૬૫૪૯	૦	૦	૦
૭	ગાંધીનગર	૦	૦	૦	૭૨	૧૬૬૭	૨૭૫૮૭	૦	૦	૦
૮	અમદાવાદ	૦.૧૦	૦.૭૦	૬૮૫૪	૦.૪૦	૧૪	૨૮૭૮૦	૦	૦	૦
૯	સુરેન્દ્રનગર	૧૪	૮૬	૬૮૫૪	૦.૧૦	૨.૮૮	૨૮૭૮૦	૦	૦	૦
૧૦	મોરબી	૪૩	૪૫૮	૮૬૮૮	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૧૧	રાજકોટ	૨૮	૧૫૬	૫૩૩૨	૦	૦	૦	૦.૨૦	૧૪	૭૭૭૩૪
૧૨	જામનગર	૮	૩૭	૪૮૮૨	૧	૩૭	૨૮૭૮૦	૦	૦	૦
૧૩	દેવભૂમિ દ્વારકા	૩	૨૦	૬૮૫૪	૨	૪૯	૨૮૭૮૦	૦	૦	૦
૧૪	પોરબંદર	૦.૪૦	૩	૬૮૫૪	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૧૫	જૂનાગઢ	૪૧	૨૮૭	૬૮૭૮	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૧૬	ગીર સોમનાથ	૧૨	૮૧	૬૮૫૪	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૧૭	અમરેલી	૧૦	૪૨	૪૩૪૧	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૧૮	ભાવનગર	૩	૨૧	૬૮૫૪	૦	૦	૦	૦.૦૨	૧.૪૩	૭૭૭૩૪
૧૯	બોટાડ	૦.૪૮	૩	૬૮૫૪	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૨૦	આણંદ	૦	૦	૦	૧૬	૩૨૦	૨૦૬૦૮	૫૮	૪૭૫૬	૮૦૮૪૮

૨૧	બેડા	૦.૮૪	૬	૬૯૫૪	૫૮	૧૨૨૫	૨૦૪૨૭	૦	૦	૦
૨૨	પંચમહાલ	૦.૭૨	૫	૬૯૫૪	૦.૩૪	૧૦	૨૮૭૮૦	૦	૦	૦
૨૩	મહીસાગર	૩	૨૨	૬૯૫૪	૦.૩૩	૧૦	૨૮૭૮૦	૦	૦	૦
૨૪	દાહોદ	૬.૩૪	૪૪	૬૯૫૪	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૨૫	વડોદરા	૦.૪૪	૩	૬૯૫૪	૩	૮૬	૨૮૭૮૦	૮	૫૮૮	૬૮૦૨૭
૨૬	છોટાઉદેપુર	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૧૭	૧૨૩૭	૭૧૭૩૪
૨૭	નર્મદા	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૮૦	૫૭૧૮	૭૨૨૫૬
૨૮	ભરૂચ	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૧૧૧	૭૪૩૪	૬૬૭૮૮
૨૯	સુરત	૦.૬૨	૪	૬૯૫૪	૦	૦	૦	૨૦	૧૪૬૮	૭૧૭૩૪
૩૦	ડાંગ	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૧	નવસારી	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦.૪૮	૩૪.૪૩	૭૧૭૩૪
૩૨	વલસાડ	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૩	તાપી	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
	કુલ	૧૬૪	૧૩૪૮	૬૯૫૪	૧૩૦૩	૩૭૪૨૮	૨૮૭૮૦	૨૮૬	૨૧૨૫૪	૭૧૭૩૪

ગુજરાતના મુખ્ય ખેતી પાકોનો વાવેતર વિસ્તાર, ઉત્પાદન અને ઉત્પાદકતા

(વર્ષ : ૨૦૧૮-૧૯)

વાવેતર વિસ્તાર (A) : ૦૦ હેક્ટર, ઉત્પાદન (P) : ૦૦ ટન, ઉત્પાદકતા (Y) : ક્રિ.આમ/હેક્ટર

ક્રમ	પાકનું નામ	A	P	Y
૧	અંગર	૮૫૫૭	૧૮૮૮૮	૨૨૦૬
૨	બાજરા	૩૮૭૧	૮૬૪૮	૨૪૨૬
૩	મકાઈ	૩૮૮૮	૭૧૪૭	૧૭૮૬
૪	જુવાર	૮૧૧	૧૨૫૩	૧૩૭૪
૫	ધર્ય	૧૦૪૮૭	૩૧૦૧૦	૨૮૨૯
૬	તુવેર	૨૭૧૧	૩૩૯૦	૧૨૪૨
૭	મગ	૧૫૨૦	૮૭૪	૬૪૦
૮	અડદ	૧૩૫૮	૮૧૨	૬૭૧
૯	ચાણા	૨૭૧૧	૩૩૭૦	૧૨૪૨
૧૦	મગફળી	૧૬૭૮૭	૪૦૬૪૮	૨૪૨૧
૧૧	તલ	૧૨૨૮	૭૮૨	૬૪૪
૧૨	દિવેલા	૫૮૫૨	૧૪૮૭૨	૨૫૪૧
૧૩	સોયાબીન	૧૪૬૦	૧૩૭૩	૬૪૦
૧૪	રાઈ	૨૨૧૨	૪૦૦૦	૧૮૦૭
૧૫	ક્રપાસ	૨૬૭૬૪	૧૦૧૧૨૭	૬૫૪
૧૬	શેરડી	૧૮૧૬	૧૧૬૨૨૬	૬૩૮૬૬
૧૭	તમાકુ	૧૭૩૮	૫૧૮૧	૨૮૮૬
૧૮	કુંગળી	૫૪૪	૧૪૪૧૮	૨૮૩૦૬

ક્રમ	પાકનું નામ	A	P	Y
૧૯	જૃ	૩૭૪૭	૨૮૬૮	૭૮૨
૨૦	વરીયાળી	૩૬૭	૬૨૩	૧૬૮૭
૨૧	ઈસબગુલ	૭૬૦	૨૪૦	૧૮૩
૨૨	લસણા	૧૮૪	૧૩૪૮	૬૮૫૪
૨૩	બટાટા	૧૩૦૩	૩૭૫૨૮	૨૮૭૮૦
૨૪	કેળ	૨૮૬	૨૧૨૫૪	૭૧૭૩૪

આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી દ્વારા પ્રકાશિત કૃષિ સામયિક

‘કૃષિગોવિદા’ના સભ્ય બનો

वार्षिक
लवाजम
₹ 200/-

पार्श्वक लघुलम्ब : ₹ २०० • पंचपार्श्वक लघुलम्ब : ₹ ५००

ਅਮਰਿਤ ਸੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਡਾਕਗਟਨ * ਪੰਜਾਬ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਾਂਧਰਾ * ਸੰਪਰਕ : ਮਹਾਰਾਸ਼ਾਂਧਰਾ * ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇ, CEW ਦੀ CEA

ISSN 2320 - 8902

કૃષિગોવિદ્યા
આણં કૃષિ યાનિવર્સિટીના પદકારણ

ગુજરાત કુદિ યુનિવર્સિટીનું પ્રકાશન

पंचवार्षिक
लवाजम
₹ ५००/-

: લવાજમ તથા વધુ માહિતી માટે :

तंत्री, कृषिगोविधा, प्रकाशन विभाग,

વિસ્તરણ શિક્ષણ નિયામકશ્રીની કચેરી, યુનિવર્સિટી ભવન,
આણંદ કૃષી યુનિવર્સિટી, આણંદ જી. આણંદ પિન : ૩૮૮૧૧૦

फोन : (०२६६२) २६१८२१ • Email : aaunews@aaun.in

નોંધ : લવાજમ મનીઓર્ડરથી તથા બેંક ટ્રાફટથી આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી ફંડ એકાઉન્ટસ આણંદના નામે સ્વીકારવામાં આવે છે

‘કૃષિગોવિદ્યા’ના લેખોમાં આપેલ ધેણાનિક માહિતીનો
ઉપયોગ કરી આપની ખેતીને સમૃદ્ધ બનાવો

**‘કૃષિગોવિદ્યા’ પ્રકાશન વિભાગ, વિસ્તરણ શિક્ષણ નિયામકની કચેરી
આણંદ કૃષિ યુનિવર્સિટી દ્વારા વિવિધ વિષયો ઉપર પ્રકાશિત કરવામાં આવેલ પુસ્તકો મેળવો**

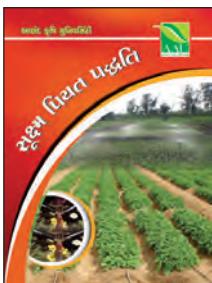
કિંમત : ₹ ૬૦/- (રબર) રૂ ૧૧૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૧૦૦/- (રબર) રૂ ૧૬૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

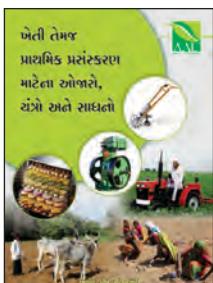
કિંમત : ₹ ૭૦/- (રબર) રૂ ૧૧૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

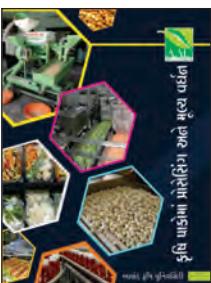
કિંમત : ₹ ૬૦/- (રબર) રૂ ૧૦૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૫૦/- (રબર) રૂ ૬૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૫૦/- (રબર) રૂ ૬૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

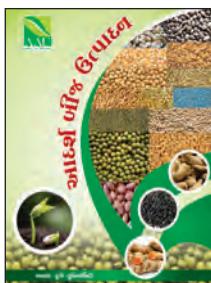
કિંમત : ₹ ૬૦/- (રબર) રૂ ૧૩૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

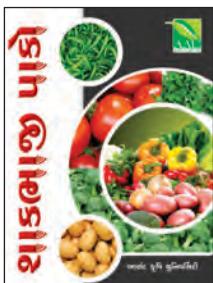
કિંમત : ₹ ૬૦/- (રબર) રૂ ૧૦૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૪૦/- (રબર) રૂ ૮૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

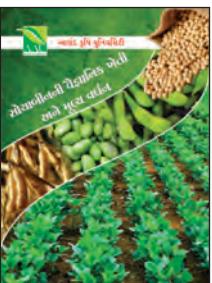
કિંમત : ₹ ૮૦/- (રબર) રૂ ૧૨૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

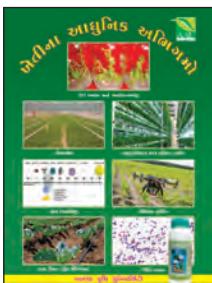
કિંમત : ₹ ૬૦/- (રબર) રૂ ૧૫૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૬૦/- (રબર) રૂ ૧૨૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૪૦/- (રબર) રૂ ૮૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૭૦/- (રબર) રૂ ૧૧૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૬૦/- (રબર) રૂ ૧૨૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૫૦/- (રબર) રૂ ૬૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

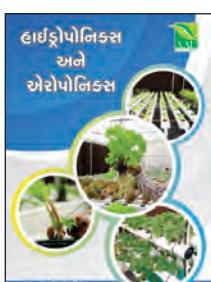
કિંમત : ₹ ૬૦/- (રબર) રૂ ૧૦૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૫૦/- (રબર) રૂ ૮૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૬૦/- (રબર) રૂ ૧૨૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

કિંમત : ₹ ૪૦/- (રબર) રૂ ૮૦/- (રજી. પોસ્ટથી)

: વધુ માહિતી માટે સંપર્ક : તંત્રી, કૃષિગોવિદ્યા, પ્રકાશન વિભાગ, વિસ્તરણ શિક્ષણ નિયામકશીની કચેરી
ચુનિવર્સિટી ભવન, આણંદ કૃષિ ચુનિવર્સિટી, આણંદ જી. આણંદ પિન : ૩૮૮૧૧૦ ફોન : (૦૨૬૬૨) ૨૨૫૮૮૭, ૨૬૧૬૨૧

